

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TOKİ KONUTLARININ MİMARİ PROJE
YARIŞMALARI ÇERÇEVESİNDE UYGULANAN
PROJELER ÜZERİNDEN İRDELENMESİ:
MANİSA AKGEDİK MAHALLESİ ÖRNEĞİ**

Ahmet BARIŞ

Ağustos, 2023

İZMİR

**TOKİ KONUTLARININ MİMARİ PROJE
YARIŞMALARI ÇERÇEVESİNDE UYGULANAN
PROJELER ÜZERİNDEN İRDELENMESİ:
MANİSA AKGEDİK MAHALLESİ ÖRNEĞİ**

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Bilgisi Programı

Ahmet BARIŞ

Ağustos, 2023

İZMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

AHMET BARIŞ tarafından PROF.DR. FERHAT HACIALİBEYOĞLU yönetiminde hazırlanan “TOKİ KONUTLARININ MİMARİ PROJE YARIŞMALARI ÇERÇEVESİNDE UYGULANAN PROJELER ÜZERİNDEN İRDELENMESİ: MANİSA AKGEDİK MAHALLESİ ÖRNEĞİ” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. FERHAT HACIALİBEYOĞLU

Danışman

Prof. Dr. GÜL DENİZ DOKGÖZ

Jüri Üyesi

Doç. Dr. EBRU YILMAZ

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Okan FISTIKOĞLU

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalında hazırlanan ve ‘‘Toki Konutlarının Mimari Proje Yarışmaları Çerçevesinde Uygulanan Projeler Üzerinden İrdelenmesi: Manisa Akgedik Mahallesi Örneği’’ başlığını taşıyan bu çalışma, arka planda birçok kişinin desteğiyle son halini aldı.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca ve tez çalışmamın her aşamasında bana yol gösteren, bilgi ve deneyimlerini paylaşarak ilk günden itibaren mimarlığa olan heyecanımı canlı tutan, beni yönlendiren değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Ferhat HACIALİBEYOĞLU’na teşekkür ederim. Ayrıca jüri üyelerinden Sayın Prof. Dr. Deniz DOKGÖZ ve Sayın Doç. Dr. Ebru YILMAZ hocalarıma da, samimi yaklaşımları ve kıymetli katkıları için teşekkür ederim.

Son olarak hayatım boyunca yanımda olan, her daim destek ve sevgilerini esirgemeyen sevgili annem Nursel Barış’a, babam Recep Barış’a ve değerli kardeşim Ayça Barış’a sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum. Ayrıca tez çalışmam süresince destekleriyle her zaman yanımda olan Zeynep Filiz Aramış’a sonsuz teşekkürler.

Ahmet BARIŞ

TOKİ KONUTLARININ MİMARİ PROJE YARIŞMALARI
ÇERÇEVESİNDE UYGULANAN PROJELER ÜZERİNDEN İRDELENMESİ:
MANİSA AKGEDİK MAHALLESİ ÖRNEĞİ

ÖZ

TOKİ, geçmişten bugüne uzun erimde birçok konut ve konut çevresi yapılaşması ile yeni yaşam alanları yaratarak fiziksel çevrenin oluşumu ve yeni konut stoğu üretimi alanında etkinliğini sürdürmektedir. Ağırlıkla kent merkezlerinden uzak bölgelerde yer alan bu yaşam çevrelerinin büyük çoğunluğunun yoğunluk ve ölçek sorunu ile birlikte salt fiziksel mekân odaklı kavrayışla üretilmesi ve yaşamsal-sosyal ilişkileri gözetemeyen yaklaşımın ise bu üretimlerin temel sorunu olarak belirginleştiği gözlenmektedir. Diğer taraftan yakın geçmişte TOKİ'nin yeni yaklaşım yöntemleri ile hem fiziksel hem de yaşamsal anlamdaki gereksinimleri önemseyerek yarışma yöntemi aracılığıyla projeler elde ettiği ve bu yolla elde edilen önerileri uygulamaya taşıdığı örneklerin varlığı bilinmektedir. Bu kapsamda TOKİ ve Emlak Konut ortaklığının bir üretme yöntemi olarak tercih ettiği yarışmaların ‘‘Mahalle’’ ana başlığı altında şekillendiği görülmektedir. İnsan ve mekânın bir araya gelerek oluşturduğu doku ve etkileşimler bütünü sayesinde her mahalle kendine özgü bir yapıya sahip olabilmekte ve bu doku içerisinde var olan insan ilişkileri ise mahalle olgusunun temelini oluşturmaktadır. Bu düşüncenin varlığından hareketle, Türkiye'nin birçok farklı bölgesinde insan mekân ilişkilerine dair farklı gereksinimlerin değerlendirilip çözümlenmesi ile toplu konut üretimine yarışma yoluyla yeni bir yaklaşım hedeflendiği görülmektedir. Bugün bu mekanizmanın, üretme yöntemi ve modelleri üzerinden tartışılması; bu anlamda yarışma yöntemi ile elde edilen projelerin ortaya koyduğu fikirlerin uygulama sürecine nasıl taşındığının irdelenerek açığa çıkarılması bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında Manisa Akgedik TOKİ konutlarında ikamet eden rastgele seçilen 100 kişiye anket çalışması uygulanmış, ortaya çıkan sonuçlar müellif mimar ile uzaktan bağlantı yapılarak değerlendirilmiştir. TOKİ tarafından açılan yarışmalarda ödül almış ve sonrasında uygulanmış projelerin; yarışma aşamasında vaat ettikleri, uygulama aşamasında uğradığı değişiklikler ve sebepleri, bu tesislerin kullanıcı gözünden irdelenmesi, müellif mimarın yaklaşımları ile sentezlenmiş ve yarışma yönteminde aranan

‘mahalle-ilişkiler-sosyal yaşam’ gibi değerlerin durumunu proje ve uygulama arasında görmek, incelemek, ortaya çıkan durumların tespitini yapmak, belgelemek ve tartışarak önerilerde bulunmak genel amacı oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: Mahalle, yarışma projeleri, toplu konut, kentsel dönüşüm

**EXAMINATION OF TOKİ HOUSING ON THE PROJECTS
IMPLEMENTED WITHIN THE FRAMEWORK OF ARCHITECTURAL
PROJECT COMPETITIONS CASE OF THE AKGEDİK NEIGHBORHOOD
OF MANISA**

ABSTRACT

TOKİ maintains its effectiveness in the formation of the physical environment and the production of new housing stock by creating new living spaces with many housing and residential environment constructions in the long run from past to present. It is observed that the majority of these living environments, which are mainly located in areas far from the city centers, are produced with a purely physical space-oriented understanding, together with the problem of density and scale, and the approach that cannot take care of vital-social relations becomes evident as the main problem of these productions. On the other hand, it is known that there are examples in the recent past where TOKİ has achieved projects through the competition method by considering both physical and vital needs with new approach methods and put the suggestions obtained in this way into practice. In this context, it is seen that the competitions preferred by TOKİ and Emlak Konut partnership as a production method are shaped under the main title of “Neighborhood”. Thanks to the texture and the whole of interactions created by the coming together of people and space, each neighborhood can have a unique structure and the human relations that exist within this texture form the basis of the phenomenon of neighborhood. Based on the existence of this idea, it is seen that a new approach to mass housing production through competition is aimed by evaluating and solving different needs regarding human-space relations in many different regions of Turkey. Today, this mechanism is discussed through its production method and models; In this sense, the subject of this study is to examine and reveal how the ideas of the projects obtained by the competition method are carried into the implementation process. Within the scope of the research, a survey was conducted on 100 randomly selected people residing in Manisa Akgedik TOKİ residences, and the results were evaluated by remote connection with the author architect. In addition, the results obtained were evaluated by making a remote connection with the architect. Projects that have received awards in competitions opened by TOKİ and then

implemented; the general purpose is to see the status of values such as ‘neighborhood-relations-social life’, synthesized by the approaches of the author architect and synthesized by the approaches of the architect and sought in the competition method between the project and the application, to examine, to Decipher the emerging situations, to document and to make suggestions by discussing.

Keywords: Neighborhood, competition projects, mass housing, urban transformation

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
BÖLÜM BİR - GİRİŞ.....	1
1.1 Problemin Tanımı ve Çalışmanın Amacı.....	1
1.2 Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi	2
1.3 Çalışmanın İlgili Literatür İçindeki Yeri	3
BÖLÜM İKİ - MAHALLE ÖLÇEĞİNDEKİ KONUT UYGULAMALARINDA BİLEŞENLERİN BELİRLENMESİ.....	10
2.1 Barınma-Konut-Toplu Konut Kavramları ve Tarihi	10
2.2 Toplu Konut Üretim Pratikleri Üzerinden Dünya Deneyimleri.....	18
2.2.1 İlk Toplu Konut Üretimleri ve Sosyal Ütopist Yaklaşımlar	18
2.2.2 Sanayi Devrimi, Kapitalizm, Doğal Afetler, Savaşlar, Gecekondu ve Banliyö Gibi Kavramların Toplu Konut Üretimi Üzerindeki Etkileri	28
2.3 Toplu Konut Üretim Pratikleri Üzerinden Türkiye Deneyimleri.....	38
2.3.1 Beşiktaş Akaretler Sıraevleri ve Taksim Surp Agop Evleri	40
2.3.2 Harikzedegan Apartmanları	41
2.3.3 Zonguldak Fener Mahallesi	41
2.3.4 Ankara Bahçelievler Yapı Kooperatifi	42
2.3.5 Ankara Saraçoğlu Mahallesi	43
2.3.6 1950-1960 Sonrası Dönem	44
2.4 Konut ve Toplu Konut Üretimlerinde Açığa Çıkan Bileşenler.....	46
BÖLÜM ÜÇ - ÜRETİM BİÇİMİ OLARAK YARIŞMA	48

3.1 Türkiye’de Toplu Konut Yarışmaları.....	48
3.2 TOKİ ve Yarışmalar	50
3.2.1 İstanbul-Kayabaşı Bölgesi İçin Konut Tasarımı Ulusal Mimari Fikir Proje Yarışması 2009	52
3.2.2 7 İklim 7 Bölge Gelenekten Geleceğe Ulusal Mimari ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması 2014	53
3.2.3 Ulusal Mimari Kentsel Tasarım Fikir Yarışması 7 İklim 7 Bölge Mahalle 2017	55
3.3 TOKİ Konutlarının Mimari Proje Yarışmaları Çerçevesinde Uygulanmış Örnekleri	57
3.3.1 Yarışma Şartnamesi	57
3.3.2 Akdeniz Bölgesi.....	57
3.3.3 Ege Bölgesi	59
3.3.4 Güneydoğu Anadolu Bölgesi.....	59
3.3.5 İç Anadolu Bölgesi	60
3.3.6 Tez Kapsamında İncelenecek Alanın Tespiti	61
3.4 TOKİ Konutlarının Mimari Proje Yarışmaları Çerçevesinde Uygulanmış Projeler Üzerinden Değerlendirilmesi, Manisa Akgedik TOKİ Evleri Örneği	63
3.4.1 Bulgular.....	79
3.4.1.1 Anket Sorularına İlişkin Elde Edilen Veriler	81
3.4.1.2 Proje Müellifi Cihan Sevindik ile Yapılan Görüşmeye İlişkin Elde Edilen Veriler	86
3.5 Bulguların Değerlendirilmesi	91
BÖLÜM DÖRT - SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	97
KAYNAKLAR	100
EKLER.....	104
EK 1: Anket Soruları	104

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 Toplu konut kavramının değerlendirildiği tezlerin yıllara göre dağılımı.	4
Şekil 1.2 Toplu konut kavramının değerlendirildiği tezlerin yüksek lisans ve doktora tezleri üzerindeki yüzdelik dağılımı.....	6
Şekil 1.3 Toplu konut kavramının değerlendirildiği tezlerin meslek dağılımı.....	7
Şekil 1.4 Toplu konut kavramının değerlendirildiği tezlerin temel aldığı konu başlıkları dağılımı.....	8
Şekil 2.1 Göbeklitepe yerleşim alanı (Kültür ve Turizm Bakanlığı)	16
Şekil 2.2 Antik Roma dönemi tipik insulası dışından ve avlusundan tasvir eden görseller (Aldrete, 2004)	19
Şekil 2.3 Godin'in Fransa'nın kuzeyindeki Guise kasabasında 1890'lı yıllarda tamamlanan Familistere yerleşkesi	21
Şekil 2.4 Charles Fourier tarafından çizilen Phalanstery (Fourier, 1832).....	31
Şekil 2.5 Godin'in Familistere yerleşkesi kesit çizimi (Godin, 1859)	32
Şekil 2.6 Sobolev OSA yarışması (Sobolev, 1927).....	32
Şekil 2.7 Ginzburg Milinis Narkomfin binası (1928)	32
Şekil 2.8 Ernst May Siedlung Brichfeld-Strasse yapıları (1925)	32
Şekil 2.9 Walter Gropius Törten yapıları (1926)	32
Şekil 2.10 Walter Gropius Siemensstadt yapıları (1928)	32
Şekil 2.11 Le Corbusier Radiant City yapıları (1930).....	32
Şekil 2.12 Godin'in Fransa'nın kuzeyindeki Guise kasabasında 1890'lı yıllarda tamamlanan Familistere yerleşkesindeki ana yapının içten fotoğrafı	31
Şekil 2.13 Napolyon sitesinin açılış töreni.....	32

Şekil 2.14 Römerstadt yerleşiminin havadan görünümü.....	34
Şekil 2.15 Le Corbusier tarafından tasarlanan Unite d’habitation	35
Şekil 2.16 Le Corbusier tarafından tasarlanan Unite d’habitation	37
Şekil 2.17 Bileşenler Şeması	47
Şekil 2.18 Bileşenlerin Kullanıcı ve Tasarım Odaklı Ayrımı	47
Şekil 3.1 İstanbul Kayabaşı Bölgesi İçin Konut Tasarımı Ulusal Mimari Fikir Proje Yarışması Bileşenleri	53
Şekil 3.2 7 İklim 7 Bölge Gelenekten Geleceğe Ulusal Mimari ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması Bileşenleri.....	55
Şekil 3.3 Ulusal Mimari Kentsel Tasarım Fikir Yarışması 7 İklim 7 Bölge Mahalle Bileşenleri.....	56
Şekil 3.4 Yarışma paftası diyagramlar (Sevindik vd, 2014)	66
Şekil 3.5 Yarışma paftası diyagramlar (Sevindik vd, 2014)	67
Şekil 3.6 Yarışma paftası vaziyet planı (Sevindik vd, 2014)	67
Şekil 3.7 Yarışma paftası geçit mekanları (Sevindik vd, 2014).....	68
Şekil 3.8 Yarışma paftası konut birimlerinin konumlandırılması (Sevindik vd, 2014).....	68
Şekil 3.9 Yarışma paftası bir karşılaşma ve sosyalleşme alanı olarak ‘hayat’ mekanları (Sevindik vd, 2014)	69
Şekil 3.10 Yarışma paftası sosyal donatı alanları (Sevindik vd, 2014).....	69
Şekil 3.11 Uygulama öncesi proje - vaziyet planı.....	70
Şekil 3.12 Uygulama öncesi proje, imar planları ve tasarım alanı.....	71
Şekil 3.13 Uygulama öncesi proje, uygulama imar planı ve önerilen akslar	71
Şekil 3.14 Uygulama öncesi proje, sonuç vaziyet planı.....	72

Şekil 3.15 Uygulama öncesi proje, üstten görünüş	73
Şekil 3.16 Uygulama sonrası, üstten görünüş (Sabah, 2021).....	73
Şekil 3.17 Uygulama öncesi proje, ticaret aksı	74
Şekil 3.18 Uygulama sonrası, ticaret aksı (Kişisel arşiv).....	74
Şekil 3.19 Uygulama öncesi proje, eğimin istinat duvarları ile kotlandırılması ...	75
Şekil 3.20 Uygulama sonrası, eğimin istinat duvarları ile kotlandırılması (Kişisel arşiv).....	75
Şekil 3.21 Uygulama sonrası, kotlar arasına konumlandırılan çocuk oyun alanları (Kişisel arşiv)	76
Şekil 3.22 Uygulama sonrası, kotlar arasına konumlandırılan spor alanları (Kişisel arşiv)	76
Şekil 3.23 Uygulama öncesi proje, tek kat üzeri aynı plan şemasına sahip yüksek katlı yapıların konumlandırılması	77
Şekil 3.24 Uygulama sonrası, tek kat üzeri aynı plan şemasına sahip yüksek katlı yapıların konumlandırılması (Kişisel arşiv)	77
Şekil 3.25 Uygulama sonrası, genel yerleşim ve konumlanma (Kişisel arşiv)	78
Şekil 3.26 Uygulama sonrası, genel yerleşim ve konumlanma (Kişisel arşiv)	78

TABLÖLAR LİSTESİ

	Page
Tablo 1.1 Birinci soruya ilişkin elde edilen veriler.....	81
Tablo 1.2 İkinci soruya ilişkin elde edilen veriler.....	82
Tablo 1.3 Üçüncü soruya ilişkin elde edilen veriler	82
Tablo 1.4 Dördüncü soruya ilişkin elde edilen veriler	83
Tablo 1.5 Beşinci soruya ilişkin elde edilen veriler	83
Tablo 1.6 Altıncı soruya ilişkin elde edilen veriler.....	83
Tablo 1.7 Yedinci soruya ilişkin elde edilen veriler	84
Tablo 1.8 Sekizinci soruya ilişkin elde edilen veriler	84
Tablo 1.9 Dokuzuncu soruya ilişkin elde edilen veriler	85
Tablo 1.10 Onuncu soruya ilişkin elde edilen veriler	85

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

1.1 Problemin Tanımı ve Çalışmanın Amacı

Ülkemizde son on yıllık süreçte hız kazanan kentsel dönüşüm uygulamaları genellikle kentsel yenileme yöntemi ile mevcut yerleşim yerlerinin yıkılıp yeniden inşa edilmesi yoluyla gerçekleştirilmektedir. Birçok farklı kentte farklı kentsel yenileme önerileriyle gerçekleştirilen bu çalışmalar çoğu zaman sıkışık doku içerisinde, mahalle yaşantısından uzak, ranta dayalı bir şekilde gerçekleşmektedir. Eski binaların yenilenmesi ve dönüştürülmesinin dışında devlet eliyle desteklenen ve TOKİ tarafından hayata geçirilen ağırlıkla kent merkezinden uzak yeni yerleşim alanları da mevcuttur. Salt fiziksel mekân odaklı bu uygulamalar konumları sebebiyle erişilebilirliği düşük, insan ölçeğinden bağımsız, kullanıcı yoğunluğu yüksek alanlar haline gelmekte ve bu sebepten mahalle kültüründeki kendiliğinden olgunlaşan toplumsal dayanışma mekanizmasının kurgulanamamasına sebep olmaktadır. Bu mekanizmanın var olmaması da başta güvenlik olmak üzere birçok toplumsal sorunun temelini oluşturmaktadır.

Bu çerçevede artan eleştiriler ve ortaya çıkan sorunlar karşısında hayata geçirilmiş diğer uygulamalara göre; güvenlik, aidiyet vs. gibi eksiklikleri giderecek içerik ve yaklaşım arayışı olarak yarışma yöntemi denenmektedir. Ancak bu olumlu yaklaşımla elde edilen projeler süregelen üretim anlayışının dışında hem beklenti hem de öneri olarak çeşitli değerlere sahip iken elde edilen değer ve yaklaşımların ne derece sonuca ulaştığı bu noktada önem kazanmaktadır. Burada bir kopma var mı? Varsa neden? Ne derece? ... Bu soruların cevabını bulabilmek için yarışma ile elde edilerek uygulamaya geçirilmiş, kullanıcıların aktif olarak hayatını sürdürdüğü projelere odaklanmak gerekmektedir. Tez kapsamında da detaylandırılacağı üzere birçok çalışmanın, yarışma projesi esnasında önemsedığı değer ve yaklaşımların uygulama aşamasında göz ardı edildiği görülmektedir.

Türkiye genelinde birçok toplu konut işlerinin yapımını üstlenen TOKİ ve Emlak Konut ortaklığının yaptığı ve yapacağı konut projeleri içerisinde diğer örneklerine kıyasla daha nitelikli sayılabilecek, mahalle ana başlığını taşıyan yarışmayla elde

edilmiş ve yarışma sonucunda uygulanmış projeler çalışmanın araştırma konusunu oluşturmaktadır. TOKİ 7 İklim 7 Bölge Ulusal Mimari Proje Yarışması (2014) çerçevesinde ödül almış ve sonrasında uygulanmış Manisa Akgedik TOKİ konutlarının yarışma aşamasında vaat ettikleri, uygulama aşamasında uğradığı değişiklikler ve sebepleri, malzeme-yeşil alan ve ölçek kavramlarının yaşıntıya olumlu olumsuz etkileri, kişilerin kendi alanlarını benimsemesi ve özelleştirebilme esnekliğinin mahalle yaşıntısındaki etkisinin araştırılması ile kullanılan yarışma yönteminde aranan ‘mahalle-ilişkiler-sosyal yaşam’ gibi değerlerin durumunu proje ve uygulama arasında görmek, incelemek, ortaya çıkan durumların tespitini yapmak, belgelemek ve tartışarak ortaya koymak temel amaçtır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Tez kapsamında nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Saha araştırmaları anket yoluyla gerçekleştirilmiştir. Tezin üçüncü bölümünde, konut, toplu konut, mahalle, kentsel dönüşüm gibi kavramların tanımları ve tarihi incelenmiş, dördüncü bölümde toplu konut üretimlerinin dünya ve Türkiye tarihindeki zamansal süreci incelenmiştir. Beşinci bölümde tez kapsamında odaklanılan Türkiye’deki toplu konut üretim anlayışı ve bir üretim biçimi olarak yarışma ele alınmıştır. Çalışma kapsamında TOKİ ve Emlak Konut GYO A.Ş. iş birliği çerçevesinde yarışma yoluyla elde edilen ödüllü projeler arasından uygulanmaya hak kazanan Akgedik konutlarının ‘mahalle’ kurgusuna yaklaşımları, müellif mimar ile yapılan görüşme ve saha analizleri üzerinden kullanıcı deneyimlerinin karşılaştırılması hedeflenmiştir.

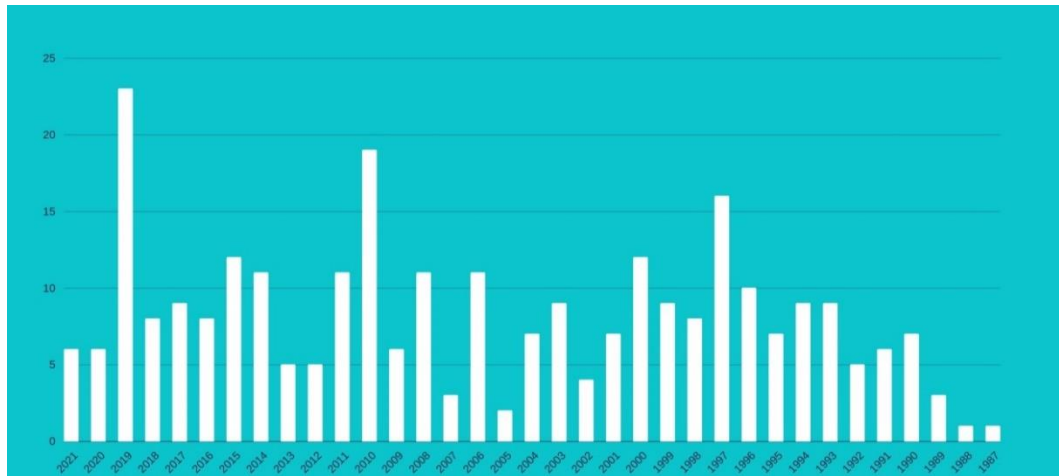
Türkiye toplu konut uygulamaları ile 19. ve 20. yüzyılların başlarında tanışmıştır. Abdülmecit zamanında ‘Sıraevler’ ile başlayan süreç aynı dönemlerde Zonguldak’ta ‘Fener Mahallesi’, 1930’lu yıllarda sanayi çalışanlarının kalacağı toplu konutların inşası, 1940’lı yıllarda Türkiye’nin birçok bölgesinde olmak üzere memurların barınma ihtiyacını karşılayacak lojman yapıları ve nihayetinde 1950’li yılların ardından devlet katkısı ile başlayarak özel sektörün de işin içine dahil olması ile kentsel yoğunluğun baş gösterdiği hemen hemen her bölgede toplu konutların inşası ile süreç günümüzde de devam etmektedir. Bu sürecin yoğun bir şekilde irdelenmesi ile günümüzde ‘mahalle’ başlığı altında üretildiği ileri sürülen toplu konutların kaygılarını anlamak kolaylaşacaktır. Çalışma kapsamında bu dönüşümün detaylı

olarak incelenmesinin ardından diğer örneklerine nazaran daha nitelikli sayılabilecek yarışma projeleri aracılığıyla ortaya çıkan ürünlerin ve bu ürünlerin devlet desteği ile uygulanması sonucu ortaya çıkan yaşam alanlarının değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Bu dönüşümü anladıktan sonra toplu konut üretiminde yarışmaların rolü ve devletin toplu konut üretimindeki ‘nitelikli ürün’ arayışının arkasındaki sebepler daha anlaşılır olacaktır. Çalışma kapsamında TOKİ, iştirak şirketi Emlak Konut GYO ile birlikte 2014’te düzenlediği ‘7 İklim 7 Bölge Gelenekten Geleceğe’ temalı yarışma ve bu yarışmada Ege bölgesi 1. Ödül sahibi Cihan Sevindik ve ekibinin projesini incelenmiştir. Yarışmada ödüle layık görülen ve ardından hayata geçirilen projenin, TOKİ’nin toplu konut üretim anlayışı ile olan bağları, benzerlikleri-farklılıkları, yarışmada vaat edilen ve uygulamadaki değişikliklerin sebepleri ve genel kaygılar ortaya dökülmüş ve elde edilen bulgular, üretilen toplu konutlarda yaşayan insanlarla yapılan anket çalışmaları ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Anket çalışması hazırlanırken yarışma projesinin paftaları ve raporları dikkate alınmıştır ve anket soruları projenin temelde önemsendiği değerler üzerinden hazırlanmıştır. Aynı zamanda tez çalışmasının ‘‘2.1 Çalışmanın İlgili Literatür İçindeki Yeri’’ bölümünde şu ana dek yazılmış ve YÖKTEZ üzerinde yayınlanmış 286 adet tezin dökümü yapılmış ve buradan çıkarılan konu başlıklarını da dikkate alacak şekilde anket soruları oluşturulmuştur. Elde edilen karşılıklı veriler tablolara aktarılmış ve sonuç bölümünde yorumlanmıştır.

1.3 Çalışmanın İlgili Literatür İçindeki Yeri

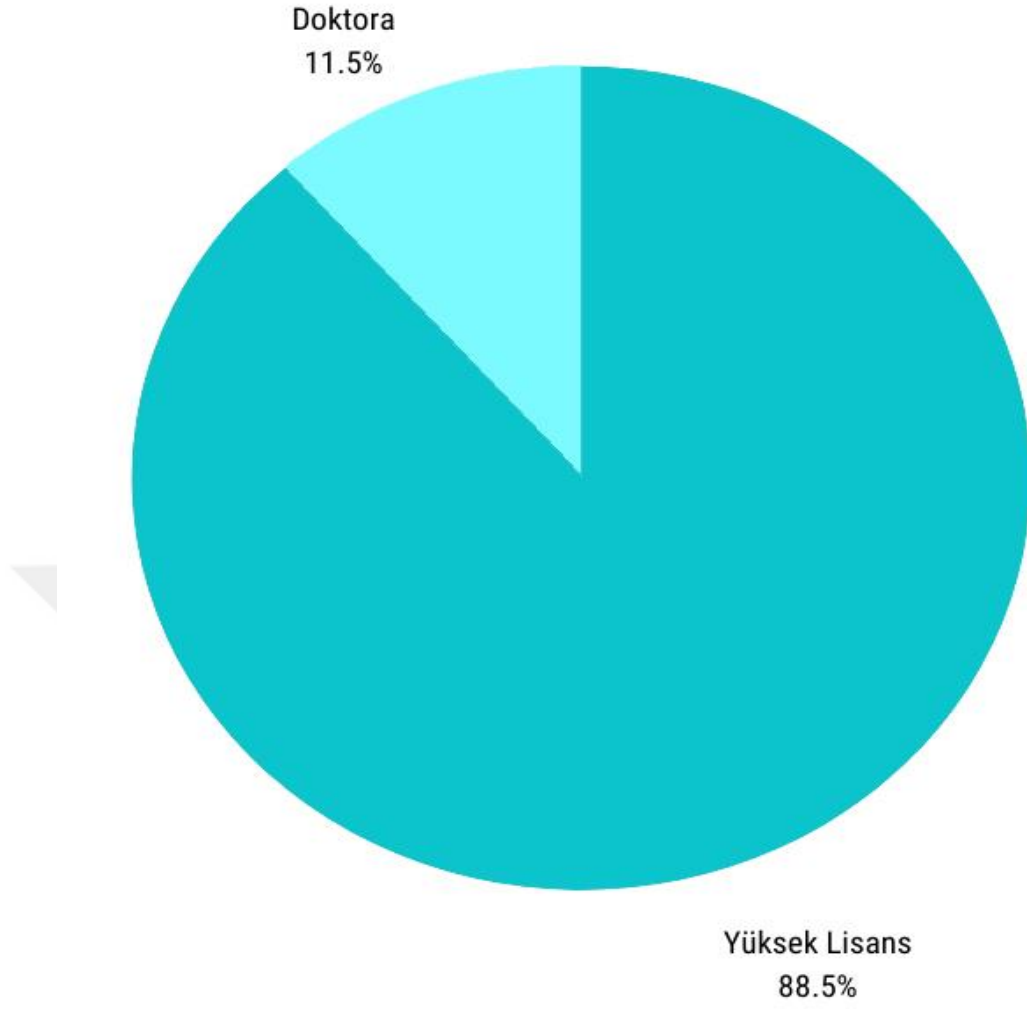
Literatür içerisinde toplu konut kavramı çok boyutlu ve tanımlanması zor bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma konusunun temelini oluşturan TOKİ (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı)’nin şu ana dek yaptığı ve toplu konut alanında hedeflediği gelecek vizyonlarını araştırırken toplu konut çalışmalarının ana omurgasını oluşturan mahalle, geleneksel mahalle, konut, toplu konut, sosyal konut, kentsel dönüşüm gibi kavramları da kapsayan bir literatür taraması yapılmıştır. Amaç toplu konut ve yardımcı kavramların hangi boyutlarda araştırıldığının ortaya koyulmasıdır. Bu döküm, tezin temel araştırma öğeleri olarak ele aldığı ve atıfta bulunduğu birçok çalışmayı barındırmaktadır. Temel alınan kavramlar, tez içeriği, başlık ve yazar gibi bilgiler çizelgelere dökülmüş olarak okunması kolay bir hale

getirilerek özetlenmiştir. Bu kapsamda başlığında ‘toplu konut’ ifadesi bulunan 1987-2021 yılları arasında Türkiye’deki üniversitelerde hazırlanan 286 adet yüksek lisans ve doktora tez çalışması incelenmiştir. Yapılan ön çalışma sonucunda toplu konut kavramının birçok tanımının yapıldığı ve hayata geçirilmiş nitelikli veya niteliksiz olarak değerlendirilebilecek yapılar üzerinden kurgulanan yaşantıların incelendiği görülmüştür. Bu kapsamda mimarlık başta olmak üzere toplu konut üretimi konusu sosyoloji, kamu yönetimi, işletme ve birçok farklı mühendislik dalında incelenmiş ve tezler yazılmıştır. Mimarlık başlığı altında baktığımızda yarışma projeleri üzerinden toplu konut üretiminin ele alındığı fakat bu açıdan yapılan değerlendirmelerin çeşitlendirilmediği görülmüştür. Özellikle bu çerçevede yapılan çalışmaların uygulanmış projeler üzerinden değil daha çok yarışma projeleri üzerinden teorik anlamda değerlendirmelerinin yapıldığı görülmüştür. Proje ve uygulama arasındaki farklılıkları daha iyi anlayabilmek için yarışma projesi esnasında ortaya çıkarılan kavramsal yaklaşımların somut ifade biçimlerindeki karşılıklarının varlığını tanımlamak, analizini yaparak tartışmaya açmak gerekmektedir. Bu yaklaşımların somut karşılıkları, yoksa nedenleri, soyut ve somut ifadeler arası geçişlerin değerlendirilmesi, kavramsal yaklaşıma ait bağlantılar, eksiklikler, mekân ve kullanıcı ilişkisinin başladığı kullanım sürecinin gözlemlenmesi gibi temel konuların, uygulamaların hayata geçirildikleri yerde alan çalışmaları sonucunda ortaya çıkarılabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle toplu konut kavramının mimari proje yarışmaları çerçevesinde uygulanan projeler üzerinden ele alınmasına karar verilmiştir.

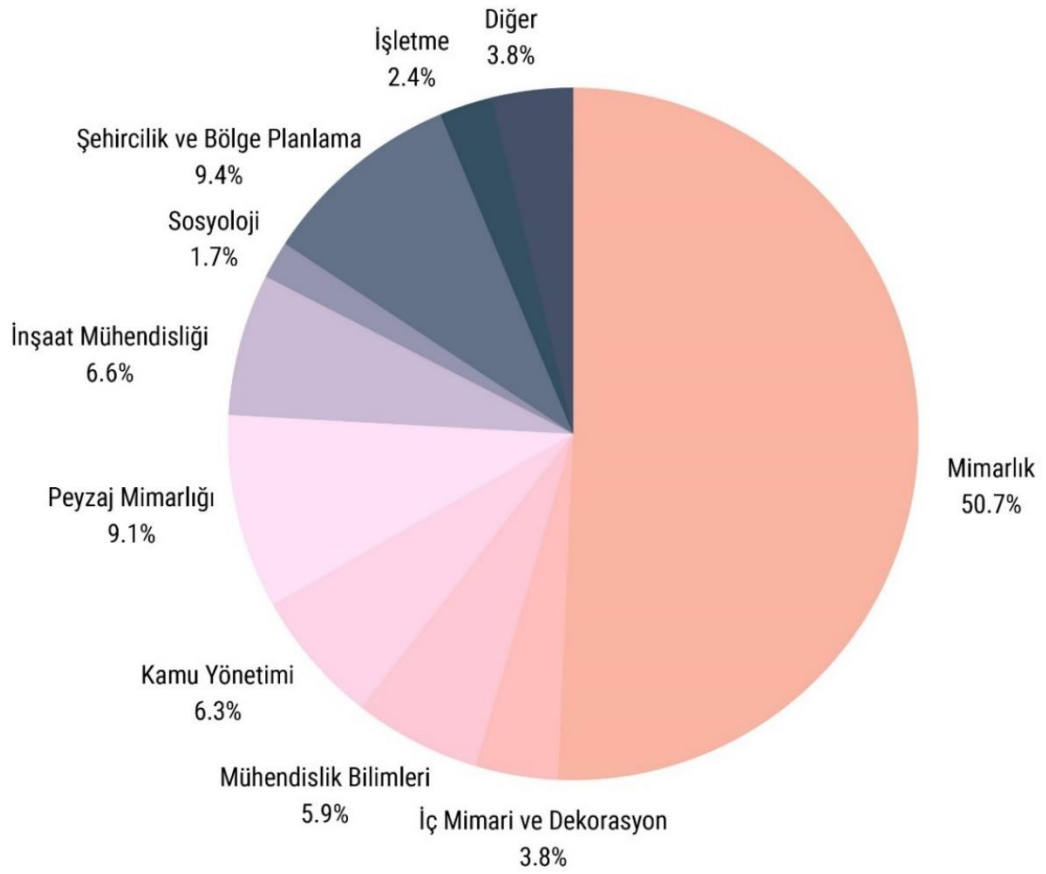
Şekil 1.1 Toplu konut kavramının değerlendirildiği tezlerin yıllara göre dağılımı

1987-2021 yılları arasında toplu konut başlığı altında incelenen 286 tez çalışmasının yıllara göre dağılımı Şekil 2.1'deki gibidir. 2021 (6), 2020 (6), 2019 (23), 2018 (8), 2017 (9), 2016 (8), 2015 (12), 2014 (11), 2013 (5), 2012 (5), 2011 (11), 2010 (19), 2009 (6), 2008 (11), 2007 (3), 2006 (11), 2005 (2), 2004 (7), 2003 (9), 2002 (4), 2001 (7), 2000 (12), 1999 (9), 1998 (8), 1997 (16), 1996 (10), 1995 (7), 1994 (9), 1993 (9), 1992 (5), 1991 (6), 1990 (7), 1989 (3), 1988 (1), 1987 (1) adet yüksek lisans ve doktora çalışması mevcuttur. Belli dönemler ilginin bu yönde artmasıyla tez çalışmalarında da bir yoğunluk meydana geldiği görülmektedir. Ortalamaya vurulduğunda ise yılda 8-9 adet toplu konut başlıklı tez çalışması ortaya koyulmaktadır. Elbette bu tez çalışmalarının hangi meslek grupları tarafından yapıldıkları, yüksek lisans veya doktora çalışması olarak ağırlıkları, tezlerin içeriklerine ve anahtar kelimelerine göre genel konu başlıkları gibi bilgilerde önemlidir. Bunların dökümünü de grafikler üzerinden gözler önüne sermek bu okumayı kolaylaştıracaktır. İlk olarak doktora ve yüksek lisans oranı üzerinden bir değerlendirme yapılacak ardından meslek gruplarının dağılımları incelenecek ve ardından her çalışmanın anahtar kelimelerine ve içeriklerine uygun olarak daraltılmış konu başlıkları çerçevesinde sınıflandırılması yapılacaktır. Bu konu başlıkları sırasıyla; 1-Çevre, 2-Kimlik, 3-Enerji, 4-Kalite, 5-Güvenlik, 6-Kent, 7-Tasarım, 8-Sürdürülebilirlik, 9-Tarihsel Süreç, 10-Yönetim, 11- Diğer olarak sınıflandırılmıştır.

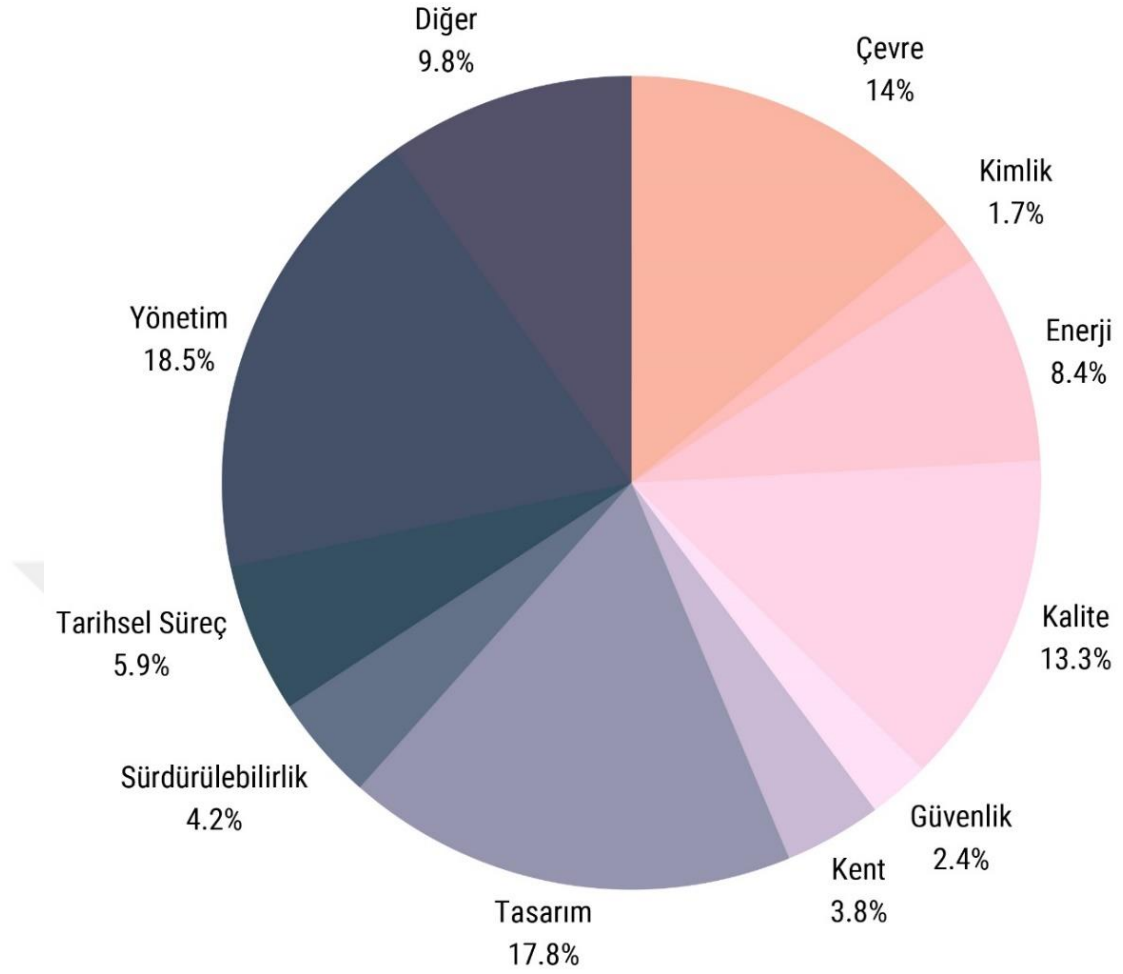
Şekil 1.2 Toplu konut kavramının değerlendirildiği tezlerin yüksek lisans ve doktora tezleri üzerindeki yüzdelik dağılımı

Yüksek lisans ve doktora çalışmalarının oranları Şekil 2.2 de görüleceği gibi %88.5 yüksek lisans, %11.5 doktora olarak ortaya çıkmaktadır.

Şekil 1.3 Toplu konut kavramının değerlendirildiği tezlerin meslek dağılımı

1989-2021 yıllarındaki bütün çalışmaları kapsayacak şekilde meslek gruplarına göre yapılan çalışmaların dağılımı ise şu şekildedir; mimarlık (145 adet), şehircilik ve bölge planlama (27 adet), peyzaj mimarlığı (26 adet), inşaat mühendisliği (19 adet), kamu yönetimi (18 adet), mühendislik bilimleri (17 adet), iç mimari ve dekorasyon (11 adet), işletme (7 adet), sosyoloji (5 adet), diğer (11 adet). Diğer başlığının altında ekonomi(4), coğrafya(2), ziraat (1), hukuk(1), teknik eğitim(1), psikoloji(1), bankacılık (1).

Şekil 1.4 Toplu konut kavramının değerlendirildiği tezlerin temel aldığı konu başlıkları dağılımı

1989-2021 yıllarındaki bütün çalışmaları kapsayacak şekilde konu başlıklarına göre yapılan çalışmaların dağılımı ise şu şekildedir; Çevre (40), Kimlik (5), Enerji(24), Kalite(38), Güvenlik (7), Kent (11), Tasarım (51), Sürdürülebilirlik (12), Tarihsel Süreç (17), Yönetim (53), Diğer (28).

Çevre başlığı altında; mekan, sosyal çevre, peyzaj, göç, kalite gibi alt başlıkların ön plana çıktığı görülmektedir.

Kimlik başlığı altında; tüketim, kişiselleştirme, kent kimliği gibi alt başlıkların ön plana çıktığı görülmektedir.

Enerji başlığı altında; ekoloji, aydınlatma, güneş ışığı, ısı gibi alt başlıkların ön plana çıktığı görülmektedir.

Kalite başlığı altında; konfor, memnuniyet, kamusal alanlar, kullanıcı ihtiyaçları gibi alt başlıkların ön plana çıktığı görülmektedir.

Güvenlik başlığı altında; yangın, aydınlatma, iş güvenliği, çevre gibi alt başlıkların ön plana çıktığı görülmektedir.

Kent başlığı altında; kentsel kimlik, kentsel mekan, kentleşme, globalleşme gibi alt başlıkların ön plana çıktığı görülmektedir.

Tasarım başlığı altında; mimari dönemler, iç mimari tasarım, tasarım etmenleri, cephe, çevre, eğitim, mekan kalitesi, yapım sistemleri, malzeme, merdiven ve diğer yapı elemanları, esneklik, taşıyıcı sistem gibi alt başlıkların ön plana çıktığı görülmektedir.

Sürdürülebilirlik başlığı altında; enerji, ekoloji, gri su, atıklar, sertifikalar gibi alt başlıkların ön plana çıktığı görülmektedir.

Tarihsel süreç başlığı altında; Türkiye, Avrupa, 20.yy. toplu konutları ve birçok tekil şehrin ele alındığı görülmektedir.

Yönetim başlığı altında; ekonomi, sürdürülebilirlik, devlet, politika, şantiye, peyzaj, proje, belediyeler ve kamusal kurumlar, planlama, süreç yönetimi gibi alt başlıkların ön plana çıktığı görülmektedir.

Diğer başlığının altında; ekonomi, coğrafya, ziraat, hukuk, teknik eğitim, psikoloji, bankacılık gibi meslek gruplarının incelediği; sinema, iç mekan bitkilendirme, zemin dayanımı, yalıtım, yer seçimi, dönüşüm, kullanıcı deneyimleri, erişilebilirlik, bina performansı, mimarın rolü, endüstrileşme, finans, kirlilik, psikoloji gibi alt başlıklar ve örnek toplu konut yerleşimlerinin incelenmesi gibi alt başlıkların ön plana çıktığı görülmektedir.

BÖLÜM İKİ

MAHALLE ÖLÇEĞİNDEKİ KONUT UYGULAMALARINDA BİLEŞENLERİN BELİRLENMESİ

2.1 Barınma-Konut-Toplu Konut Kavramları ve Tarihi

Barınma ihtiyacı, temel bir güdü olarak insanoğlunun var olma çabasının en önemli unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk zamanlarda doğada hazır bulunan ortamlarda –ağaç kovuğu, mağara gibi- barınma ihtiyacını karşılayan insanoğlu, zaman içinde çevresinde bulduğu malzemeleri kullanarak kendi yaşam alanlarını oluşturmaya başlamıştır (Vitruvius, 1998). İnsanoğlu bu yaşam alanlarını oluştururken; dal ve saz gibi bitkisel malzemeler, hayvan kemikleri, toprak, taş, odun parçaları, hayvan derileri gibi yakın çevresinde ulaşılması kolay malzemeleri tercih etmiştir. Isınma, çevresel faktörler ve güvenlik amacıyla yer altı şehirleri ve çukur barınakları da tercih etmiştir. Belli bir süre sonra mevsimlik yerleşimlerin kurulduğu görülmektedir. İklim koşullarının daha uygun hale geldiği dönemlerde insan toplulukları, bulundukları bölgelerde bazı geçim kaynakları üzerinde uzmanlaşarak geliştirdikleri beceriler ile o bölgelerde kalıcı olmanın yollarını aramaya başlamışlardır. İnsan topluluklarının farklılaşan barınma biçimleri ve yaşantıları, konutları da değiştirmiştir (İzgi, 1999). Artık farklı bir yaşam alanı oluşturmak ve aramakla zaman kaybetmeyen insanoğlu barınma ihtiyacını temel düzeyde karşılamının yanında kültürel birikim elde etmeye başlamış bunu da üretim düzeyindeki gelişmeler ile destekleyerek yeni barınma biçimlerinin öncülüğünü yapmıştır. Barınma ihtiyacının bir adım ötesi olarak kabul edebileceğimiz konut kavramı ev, yuva, ocak gibi birçok tanımlara tabi olmuş, tekil bir yaklaşımdan öte çok bileşenli ve çevresiyle kurduğu bağlarla birlikte kavranması gereken bir fenomen olarak görülmeye başlanmıştır. İlk yerleşim alanlarında barınma ihtiyacının karşılanmasında en önemli bileşenin ‘iklim’ şartları olduğu görülmektedir. Doğal etkenlerden korunmak ve buna bağlı olarak güvenlik ihtiyacının da karşılanması ile yerleşim alanları gelişme göstermektedir.

“Zira ‘barınmak’, insan için temel bir gereksinim, doğal bir eylem ve dürtüdür. Ancak öte yandan her kültürün, az ya da çok, birbirinden farklılaşan, kendine özel bir barınma anlayışının var olduğu da ayrı bir gerçektir.” (Ersoy, 2002). Ersoy’un da değindiği üzere her kültüre ait kendine özel barınma anlayışı tez içeriğinde de çokça

değineceğimiz sokak, mahalle, banliyö gibi ve diğer birçok aktörleri de içinde barındıran bir olgu olarak gelişmesini sürdürmüştür. Geleneksel Türk evi ve yerleşimlerinde bu gelişmenin temelini insan oluşturmaktadır.

Bir kişi ev yaptırmaya karar verdi mi, sora araya bulduğu ustanın evine bir çuval buğday yollarmış. Usta böylece o kişinin kendisine bir ev yaptırmak istediğini anlarmış. İşi yapmaya gönlü varsa, yapabilecek durumdaysa, alıkoyarmış buğday çuvalını... Böylece, yaptıracak olanla yapacak olanın aileleri arasında gidip gelmeler başlamış. Usta iyiden iyiye tanımış işvereni... Hali vakti yerinde mi, kaç çocuğu var, başka olacak mı? İşveren de ustaya, kendi eviyle ilgili düşündüklerini aktarmış... Kimi isteklerini de, daha önceden bildiği bir örneğin yanına götürüp göstererek belirginleştirmiş: “Bak şöyle bir şey istiyorum!” ya da “Şuna benzesin ama şurası da şöyle olsun!”... Sonra da, tasarlanan ev, doğrudan yapılacağı yere çizilir, işverenle usta, yerinde kesinleştirmiş gerçekleştirilecek olanı (Bektaş, 1996).

Cengiz Bektaş’ın belirttiği gibi geleneksel Türk evi yerleşimlerinin temel aktörleri her zaman insan olmuştur. Duygular, düşünceler, yaşantılar, yaşanmışlıklar ve daha birçok şey konutun çeperini kendiliğinden çizmeye başlamış. Tekil bir örnek üzerinden bu yaklaşımla inşa edilen evlerin oluşturduğu sokak ve mahalle gibi değerlerde elbette bu özenden bağımsız olamazmış. İnsan ile mekanın ilişkisi burada başlar ve ikisinden biri yok olana kadar devam edermiş. Cengiz Bektaş’ın yaklaşımlarından da anlaşılacağı üzere konut üretimindeki bir diğer önemli etken ‘kimlik’ olarak karşımıza çıkmaktadır. ‘Sosyal yapılaşma’ da ‘kimlik’ bileşeni ile birlikte paralel gelişen bir bileşen olarak karşımıza çıkar. Kullanıcıların ihtiyaçlarının ele alınması ve yaşam biçimleri konut üretiminde önemli bir etkidir. Ersoy’a (2002) göre ise:

İnsan ile barınma mekanının çift yönlü ilişkisi farklı biçimlerde yorumlanarak açıklanabilir. Bu çok temel ilişkinin açıklanış biçimi, büyük ölçüde, konuya hangi yönden veya hangi kimlikle bakıldığına bağlıdır. İnsan-barınma üzerine açınımlar, bir filozofun bakış açısından ‘insanoğlu ile evreni’ nin, bir mimarın bakış açısından ‘kullanıcı ile konutu’ nun, bir psikolog açısından ‘birey ile evi’ nin, bir sosyolog için ‘toplum ile fiziksel çevresi’ nin, bir müteahhit için ‘müşterisi ile bütçesi’ nin ya da

bir siyasetçi için 'halkı ile konut sorunu'nun ilişkileri şeklinde çoğaltılabilecek örnekler düzeyinde ele alınılabilir (Ersoy, 2002).

İnsan ve barınma mekanının bu çift yönlü ilişkisinden doğan ve daha büyük ölçekte karşımıza çıkan mahalle başlığına odaklanabilmek için geçmişten günümüze değişkenlik göstermiş olan ve mahalle kavramıyla doğrudan ilişkili olan konut, toplu konut, kent, kentsel dönüşüm gibi kavramların irdelenmesi gerekmektedir. Konut kavramının barınma ihtiyacı ile ortaya çıkması ile başlayan süreç, yerleşik hayata geçilmesi ve artan nüfus ile toplu yerleşim bölgelerinin oluşturulmasını izleyerek devam etmiş nihayetinde günümüz toplu konutlarının inşasına kadar devamlılığını sürdürmüştür. Antik Mısır medeniyetlerine kadar uzanan toplu konut anlayışı her kültürde farklı toplumsal kaygıların ön plana çıkması ve yerel değerlerin önemsenmesi ile şekillenmeye devam etmiştir. Tarihte modern anlamda ilk toplu konut yerleşimleri olarak ön plana çıkan çalışmalar Sosyal Ütopist yaklaşımlar olarak ele alınabilir. Bu çalışmalar kapsamında toplu konut üretimlerinin artık kendiliğinden gelişen ve yapılaşan süreç haricinde dışarıdan müdahale edilerek daha hızlı bir şekilde üretilmesi gerektiğinin ve sosyal çevrenin insanların sosyal yaşantısına uygun olarak önceden hazırlanmasının önemi üzerinde durulmuştur. Bu etkenler ile sosyalizm ve kapitalizmin konut, toplu konut ve mahalle kültürünün üretimindeki etkisi giderek artmıştır. Sosyal devlet yaklaşımları, sanayi devrimi ile hızla büyüyen üretim bölgelerinde yoğunlaşan nüfusun barınma ihtiyacı, doğal afetler ve savaşların toplu konut üretimi üzerindeki etkileri görülmektedir. Bu süreçte toplu konut üretimi gelişen teknoloji ve malzeme bilimi ile birlikte hızlı bir dönüşüme girmiştir. Beton ve çelik malzemelerin kullanımının yaygınlaşması, prefabrike yapıların hızlı bir şekilde inşa edilebilirliği, kalıp sistemlerinin gelişmesi ve tek tipleşmesi ile toplu konutların her bölgede aynı hızda ve aynı karakterde üretilmesine sebep olmuştur. Bunca zamansal ve çevresel etkilerin gölgesinde dönüşüme uğrayan, her kültürde farklı algılar oluşturan konut ve toplu konut kavramlarını tek bir tanımda toplamak mümkün müdür? Bireyin konut ve toplu konuta olan bakış açısı bu tanımları şekillendirebilir mi? Yöresel ve kültürel farklılıklar, yaşam biçimleri gibi etmenler bu tanımların çeşitlenmesine sebep olmakta mıdır?

Konut kavramının etimolojisini incelediğimizde ilk olarak Kutadgu Bilig metinlerinde karşılaşılmaktadır. Dil devrimi döneminde Kutadgu Bilig metinlerinden güncel dile dâhil edilmiştir. Kelime manası ile insanların içinde yaşadıkları yer, mesken (TDK sözlüğü, 1998), ikametgâh anlamlarını da karşılamaktadır. Konut kavramına birçok meslek grubundan ve farklı görüşlerden tanımlamalar getirilmiştir. İnsanoğlunun ilk ve en temel ihtiyaçlarından biri olan barınma ihtiyacına yönelik bir kavram olarak karşımıza çıkan konut tanımı doğal olarak belli bir çerçeveye oturtulamamıştır. Konut kavramı zamanla türeyerek sosyal konut, toplu konut, kapalı konut vb. gibi kavramların da temelini oluşturmuştur.

1980’li yıllara gelirken Türkiye’de konut ve toplu konut üzerine çalışmaların arttığını görmekteyiz. Bunun sebebi hızla büyüyen kentler, yapım teknolojilerinin toplu sayıda konutun yapımını kaldırabilecek düzeye gelmeye başlaması gibi etmenlerdir. Elbette bu süreçte Türk mimarlık topluluğu da konut ve toplu konut gibi kavramların üzerinde birçok araştırma yapmaya başlamış ve bu konuda makaleler yayınlamışlardır. Mimarlık dergisi 1978 yılı 156. sayısında, dönemin en etkili ve dikkat çekici çalışmaları bir araya getirilmiştir. Konut ve toplu konut kavramlarının birçok farklı yönden tanımlanmaya çalışıldığı görülmektedir.

“İnsana ait yaşam mekânlarının en küçük temsilcisi olan ve pek çok farklı tanımlamaları olan konut, sözlük anlamıyla bir ya da daha fazla insanın ikamet ettiği yer, ev, mesken ikametgâh şeklinde tarif edilmektedir.” (Hasol, 2005).

Konut binlerce yıldan beri var. İlk konutlar, toplumun henüz sınıfsal olduğu ilkel komünal toplum koşullarında oluşuyor. Bu toplum aşamasında, toprak gibi konutta da toplu mülkiyet söz konusu. Bir arada yaşayan ve aynı mekan parçalarını paylaşan ve tüm yaşam eylemlerini (uyuma, dinlenme, yemek vb.) birlikte yapan toplulukların geliştirdikleri yaşama-yerleşme biçimi, insanlığın belleğinde yer etmiş bir arketip olmuştur. Kuşkusuz bu, yaşam ve üretim biçimiyle organik –hatta bir aşamada birebir ölçekte- bir bağıntı içinde zorunlu, doğal ve bir ölçüde naiv modeldir (Batur, 1978).

Konut, toplumların en küçük birimlerinin (aile, geniş aile gibi), doğal ve toplumsal çevreleri içinde varlıklarını sürdürdükleri bir barınak. Yani konut, sadece birtakım

fiziksel nitelikleri değil, birtakım toplumsal nitelikleri de olan bir çevrenin parçası. Onun için, konut, insanın bir biyolojik varlık olarak gereksindiği çevre koşullarının olduğu gibi, bir toplumsal varlık olarak da gereksindiği çevre koşullarının yaratılmasının bir aracı. Daha genelde, konut, insanın bir yandan doğal ve fiziksel çevresiyle, öte yandan da toplumsal çevresiyle ilişkilerinin araçlarından biri (Acar ve Adam, 1978).

“Kapitalist düzende konut, kâr sağlamak amacıyla üretilen bir meta niteliği kazanıyor. Meta konut, üretimi sırasında emeğin, değişimi sırasında ise konut gereksiniminin sömürülmesini içeriyor. Konut üretiminin sağladığı kâr, inşaat alanında ve konut piyasasında gerçekleştirilen bu iki yönlü sömürüden doğuyor.” (Acar ve Adam, 1978).

Bina sayımında konut, etrafı kapalı tavanı örtülmüş, bir aile veya bir grup insanın diğer fertlerden ayrı olarak yaşamasına imkân sağlayan, doğrudan doğruya sokağa, koridora veya genel bir yere açılan, müstakil bir kapısı olan, bina veya binanın bir bölümü olarak tanımlanmıştır. Konut insanın bireysel ailesel mahremiyeti insana yakışır temiz ve güzel bir çevrede yaşayabilmesini kentsel alt yapılardan yararlanabilmesini sağlamakla ilgili toplumsal işlevler yüklenmiş bir ortamdır (DİE, Bina Sayım Raporu, 2000).

Konutu şu şekilde tanımlamak da mümkün olabilir; bireyin gündelik hayatındaki sığınağı, sosyo-ekonomik yapıdaki statüsü, birçok farklı psikolojik ve sosyal yapıya sahip olan bireylerin yaşadıkları çevreyle olan ilişkilerini pekiştirebildiği, kendiyile vakit geçirebildiği ancak istediğinde sosyal açıdan çevresiyle kolaylıkla iletişime geçebileceği mekanlardır. Ancak son yıllarda konut, insani bir hak olmaktan ziyade finansal bir emtia haline dönüşmüş zaruri bir mal olarak değerlendirilmektedir. Konut tarihine baktığımızda ilk insandan bu yana temel amacın sığınmak olduğu görülmektedir. Ağaç kavuğundan ve mağaradan başlayan konut serüveni günümüzde kompleks yapılara dönüşmüş adeta sosyal donatıları ve sağladığı kolaylıklar ile insan hayatını değerli kılan yegâne öğelerden birisi haline gelmiştir.

İnsanoğlu barınma ihtiyacını ilk aşamada en basit şekilde var olan bir sığınağa gizlenerek sağlamıştır. Bu kimi zaman bir mağara kimi zaman dev bir ağaç kovuğu

olmuştur. Kötü hava koşullarından ve yabani hayvanlardan kendini sakındığı bu barınak zamanla ona küçük gelmeye başlamış ve kendi kişisel alanını oluşturma'nın ilk adımlarını atmıştır. Kullanılan alet edevatında zamanla gelişmesiyle insanoğlu içinde bulunduğu mağarayı, büyük bir kayayı yontarak kendi özel alanlarını oluşturmuştur. Var olanı dönüştürmenin ona yetmediğini fark ettiğinde ise toprak, ağaç ve taş gibi malzemelerden baraka evler inşa etmeye başlamış ve konut serüveninin ilerlemesine katkıda bulunmuştur.

Yerleşik hayata geçilmeden önce toplulukların açık alanlarda mevsimlik yerleşimler oluşturmaya başladıkları görülmüştür. Belirli dönemlerde iklim koşullarına göre yerleşim yerlerini belirlemişler ve o bölgedeki geçim kaynaklarına yönelmişlerdir. Bu dönemde yapılan konutlar yan yana ve dış etmenlere karşı olabildiğince korunaklı olarak konumlandırılmış ve inşa edilmiştir. Dönemsel olarak kullanıma yönelik inşa edilen bu yapılar kolay sökülebilir ve taşınabilir olarak tasarlanmış ve hafif malzemelerden imal edilmiştir. Ağaç ve odunlardan ana strüktürün oluşturulduğu, bitkiler ve hayvan derileri ile üstlerinin örtüldüğü görülmektedir. Mevsimsel ve çevresel açıdan olumlu bölgelerde kalıcı yerleşimler oluşturmaya başlayan insanoğlu burada daha ağır, taşınmayan malzemeler ile kalıcı yerleşimlerin temelini atmaya başlamıştır. Taş, kerpiç gibi malzemeler ile daha sağlam ve korunaklı konutları inşa etmişlerdir. Göbeklitepe yerleşimi MÖ 11.000-12.000 yılları arasında yerleşik hayata geçilen ilk bölge olarak bilinmektedir.

Şekil 2.1 Göbeklitepe yerleşim alanı (Kültür ve Turizm Bakanlığı)

Göbeklitepe’yi bir milat olarak kabul edersek bu süreçten sonraki bütün teknolojik ve endüstriyel gelişmeler günümüz konutunun oluşmasında görev almıştır. 19.yy da endüstri devrimi ile birlikte konutla ilişkili sosyal, ekonomik ve kültürel bir çok kavram, köklü bir değişime uğramıştır (Pilgir, 2015). Çeşitli atılım ve endüstriyel devrimler ile köyden kente göç serüveni başlamış, çarpık kentleşme, gecekondulaşma, banliyö bölgeleri ve daha birçok sorunun ortaya çıktığı görülmüştür. Bu sorunlar içerisinde insanoğlu her zaman yaşadığı yerin kalitesini arttırmaya çalışmış ve bunun için çabalamıştır. Buradan çıkarılacak en önemli sonuç ise insanlığın gelişimi ile konutların gelişimi arasındaki bağın gözle görülür bir şekilde belirgin olmasıdır.

Konutların bir araya gelmesi ile şehirler ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle sanayileşme dönemiyle birlikte sanayi bölgelerinde birçok konutun toplu bir şekilde yapımına başlanmıştır. Bu sayede toplu konut gibi bir kavram ortaya çıkmıştır.

Toplu konutun ne olduğuna dair henüz belirgin bir tanım bile yapılmamıştır. Konut uygulamaları kaç birimden sonra ‘toplu konut’ tanımına girer, hangi nicelikte bu tanımı aşarak ‘yeni kent’ ölçeğine ulaşır? Konutun üretimde uygulanan teknoloji,

tanım için önemli midir? Geleneksel teknoloji ile uzun sürede inşa edilen bir konut çevresi bu tanımın içinde midir? Arsa üzerinde, konut ve ortak kullanım alanlarında özel mülkiyet egemense, burası bir ‘toplu konut’ çevresi oluşturur mu? Tasarlama ve projelendirme, her parsel ya da bina için ayrı yapılıyorsa, yaratılan çevrede ortak bir yönetim-işletme yoksa, bunlar ‘toplu konut’ örnekleri sayılabilir mi? (Anonim, 1978).

1970’li yıllarda iyiden iyiye tartışılmaya başlanan toplu konut kavramı o dönemlerde bir çerçeveye oturtulmaya çalışılmıştır. Fakat bu çaba günümüzde de devam etmektedir. Bunun sebebi toplu konut kavramının birçok farklı yönden değerlendirilmesinin mümkün olması ve birazda objektif yargılardan bağımsız olmasıyla alakalıdır. Yine aynı derginin aynı sayısında toplu konut fikrinin doğuşu ve gelişmesiyle alakalı şöyle bir görüş karşımıza çıkmaktadır:

Toplu konut fikrinin doğuşu, endüstri devrimine rastlar. Bu devirde toplumun yeniden şekillenmesi paralel olarak, değişen ekonomik koşulların kentlere uyguladığı baskılar, konutsuzluk, altyapı eksikliği, sağlıksız yaşam koşulları, pek çok düşünürü sorunlara çözüm yolları aramağa itti. Toplu konut fikri, bu dönemde hızlı kentleşmenin yarattığı sorunlara bir çözüm yolu olarak ortaya atıldı. Yaşam koşullarını düzeltmek amacıyla, insancıl açıdan soruna yaklaşan düşünürler, toplu yaşam önerileriyle 19. yüzyılın başlarında komün fikrini geliştirirken, 20. Yüzyılın başlarında da Sovyetler, ekonomiden hareketle komünlerle sosyo-ekonomik sorunlara çözüm yolu bulmaya çalıştılar. Toplu konutun prototipi olarak varsayılabilir olan komünlerdeki toplumsal yaşam biçimi kavramı, yirmilerde bir evrim geçirdi ve bu devrenin ışığında, toplu konutlarda evrensel bir yaşam biçimine ulaşıldı (Pekin Çelik, 1978).

Burada belirtildiği üzere toplu konut ve endüstrileşme arasındaki bağın önemi belirginleşmiştir. Bingöl’e (2001) göre de:

Enerji ve hammadde ihtiyacı bu yolla kolaylıkla sağlanır. Demiryolları aynı zamanda geçtikleri bölgeleri de yeni endüstri merkezlerine dönüştürür. Oluşan endüstri şehirlerinde kırsal kesimlerden akın akın göçler başlar. Kentlere göç eden kişiler aileleri için konutlara ihtiyaç duyarlar. Daha önce tarihte eşine rastlanmadık bir nüfus yoğunluğu ile karşılaşılır. Endüstri devriminin bir sonucu

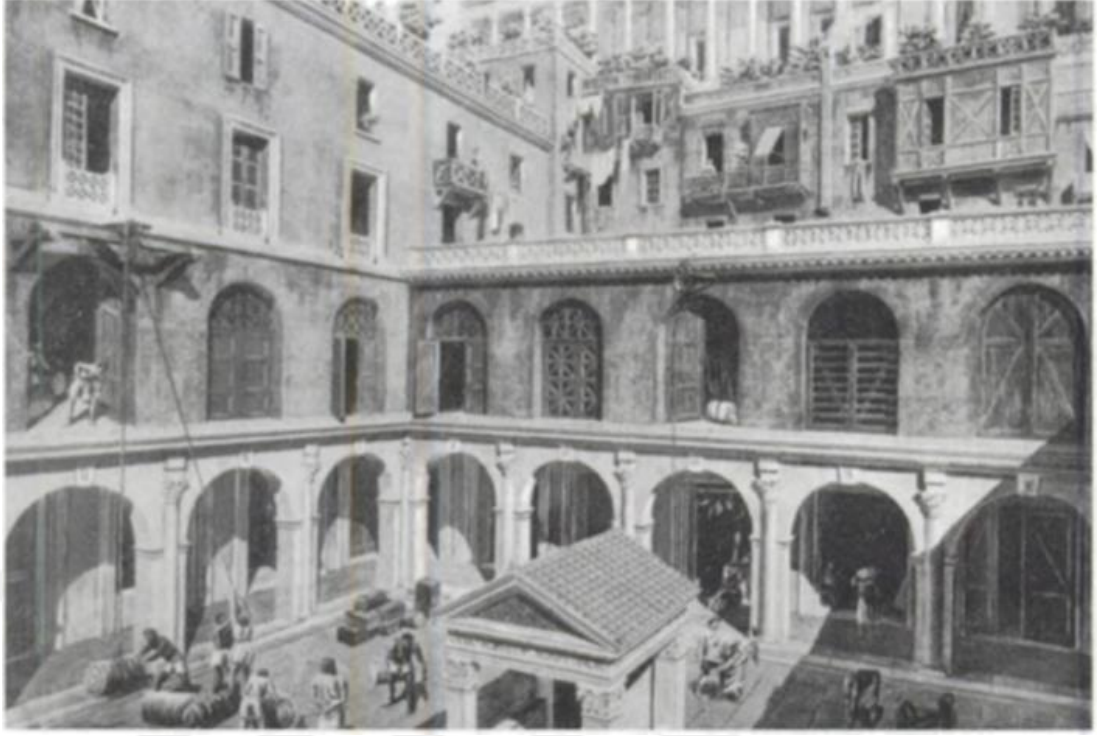
olarak, 19. yüzyıl başında şehirlerdeki nüfus yığılması ile konut sorunu baş gösterir (Bingöl, 2001).

Toplu konutun gelişim sürecindeki en önemli dönüm noktalarından biri endüstri devrimi diyebiliriz. Toplu konutlar zamanla kent ve kentsel dönüşüm gibi kavramların tekrar ele alınmasına sebep olmuş ve tezimizin temelini oluşturan mahalle kavramının farklı boyutlarda şekillenmesine sebep olmuştur.

2.2 Toplu Konut Üretim Pratikleri Üzerinden Dünya Deneyimleri

2.2.1 İlk Toplu Konut Üretimleri ve Sosyal Ütopist Yaklaşımlar

Tarihteki ilk toplu konut çalışmaları Mısır Uygarlığının MÖ. 2700 yıllarında Mısır Piramitlerinin inşası sırasında El-Kahun şehrinde yapılan ‘Kahun’ işçi yerleşmesi ve Antik Roma’da kullanılan günümüz apartman yapılarına benzer 6-7 katlı insula adı verilen yapılar bu örnekler arasında sayılabilir. Piramit yapımında çalışacak işçilerin barınma ihtiyacının karşılanması için inşa edilen Kahun işçi yerleşkesinin temelinde piramitlere yakın olması sebebiyle ‘erişilebilirlik’ bileşeninin ön plana çıktığı görülmektedir. Çağdaş gelişmeleri göz önünde bulundurursak ilk toplu konut üretimlerinin ütopycı sosyalistleri başlangıç noktası olarak kabul edebiliriz. Çok sayıda konutun bir arada yapılmasına dair ilk fikri ve örnekleri ortaya atan ütopycı sosyalistler, ekonomik bir amaçtan ziyade sosyal ve siyasal amaçlara yönelik dönemin ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır. Ütopycı sosyalistlerin başlattığı bu süreç ve ortaya koyulan örnekler daha sonrasında Sovyetler Birliğindeki ilk toplu konut uygulamalarının öncüsü olmuştur. Bu sosyal ütopist yaklaşımın bir sonucu olarak ortaya çıkan örnekler, mimarlık ve şehircilik hareketlerini, Atina tüzüğüne (1933) temel olan düşünceleri ve birçok mimarın çalışmalarını yönlendirmiştir. Atina tüzüğünde (1933) işlevsel kent temasını benimseyen ve kentleşmenin planlanmasının önemi üzerine odaklanan 100’e yakın madde ortaya atılmıştır. Bölgesel ortamında kent, kentin dört işlevi, dinlenme ve eğlence, iş gibi birçok konu başlığında temel değerlendirmelere sahiptir.

Şekil 2.2 Antik Roma dönemi tipik insulası dışından ve avlusundan tasvir eden görseller (Aldrete, 2004)

19. Yüzyılda İngiltere’de Owen (1771-1858), Fransa’da Saint Simon (1760-1825), Fourier (1772-1837), Godin (1817-1889), Cabet (1788-1856) ve Considerant (1808-1893) ‘‘sosyal ütöplast’’ler olarak tanımlanırlar. Sistemlerini kurarken, tümünün hareket noktası, insancıl (humanitarian) bir yaklaşımdır. Kurdukları sistemin bir özelliğı, ekonomik bir düzen getirme gayretidir. İnsanların parasal kaygılarının olmadığı, herkesin birbiriyle iyi ilişkiler içinde, mutlu bir biçimde yaşayacağı ideal bir sistem ortaya koymak istemişlerdir. Kurdukları sosyo-ekonomik düzen, fiziksel çevreye komün-konutlar biçiminde yansımaktadır. Komün konutları, önerilen yeni toplu yaşam biçiminin ürünüdür ve bu yaşam biçimini şekillendiren bir kalıp görevini üstlenmektedir (Pekin Çelik, 1978).

Sosyal ütöplast yaklaşımların toplu konut üretimini ele alış biçimlerindeki en temel ortak noktası kısıtlı ekonomik güce sahip insanların hayat koşullarını düzenleme ve eşitlik getirme çabasıdır. Sosyal örgütlenmelerin temel amacının insan ihtiyaçlarını karşılamak olduğu göz önünde bulundurulduğunda komün evlerin üretiminde de bu amaca uygun işlevsel donatıların var olacağı kestirilebilmektedir. Saint Simon insan ihtiyaçlarını temel alırken, Owen bu yerleşimlerde yeni bir eğitim sistemi önerisi ile

ön plana çıkmaktadır. Hayat koşullarını düzene sokmanın temelde eğitim ile mümkün olacağını ortaya atan Owen, toplu yaşamın gerekliliğini ilk ortaya atan sosyal ütöplastlerden biridir.

Considerant komün konutlarını tanımlarken şöyle demektir: “Bahçelerin, çiçek ve çimenlerin ortasında şahane bir saray, yeşil bir denizin üzerindeki mermer bir ada gibi yükselir.” (Pekin Çelik, 1978).

Fourier ise komün yaşamı, ‘phalanstere’ adı verilen bağımsız bir ütopya topluluğu olarak karşılıklı yarar için çalışan 1620 kişiden oluşan büyük bir yapı olarak ele almıştır. Fourier’in komününde bütün aktiviteler büyük binalarda toplanmaktadır.

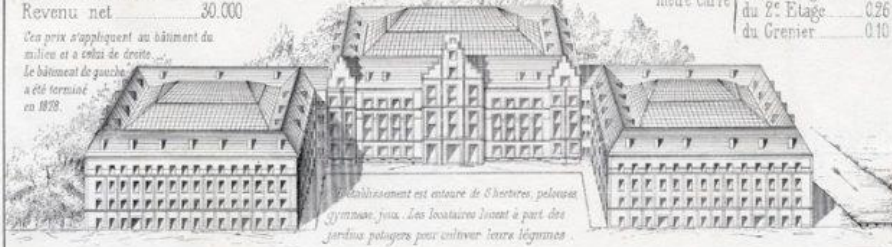
Godin’in Fransa’nın kuzeyindeki Guise kasabasında 1890’lı yıllarda tamamlanan Familistere, 19.yy.’ın tasarlandığı gibi inşa edilmiş bütünsel bir ütöplast yerleşmedir. Yerleşmeyi domine eden temel unsur iri konut blokları olarak ön plana çıkmaktadır. Devasa ve gösterişli saray tarzında yapıların Godin’in yarattığı komünde halkın konutlarına dönüştüğü görölmektedir. Godin tasarladığı komün yaşamı inşa ederken şunları yazmıştır; “Ucuz konut yaratmanın bir anlamı yok, çünkü ucuz konut insanlar için en pahalı olanlardır. İnşa edilmesi gereken, gerçek iç ekonomilere izin veren, insan refahının ve mutluluğunun beslendiği bir yer olan konutlardır.”

Prix de revient des Bâtimens d'habitation	760 000
Prix des Dependances	300 000
Revenu brut	40 140
Revenu net	30 000

Ces prix s'appliquent au bâtimens du milieu et à celui de droite.
Le bâtimens de gauche
a été terminé
en 1878.

ÉLEVATION DES TROIS CORPS DE BÂTIMENS D'HABITATION.

Nombre de locataires 860 Location du mètre carré	de Cave	0.10
	du Rez-de-Chaussée	0.26
	du 1 ^{er} Etage	0.23
	du 2 ^e Etage	0.26
	du Grenier	0.10

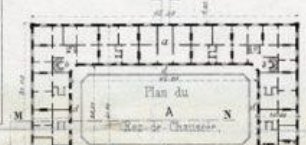
Vue de derrière du Bâtimens de la
Nourrissière et du Bambinât.

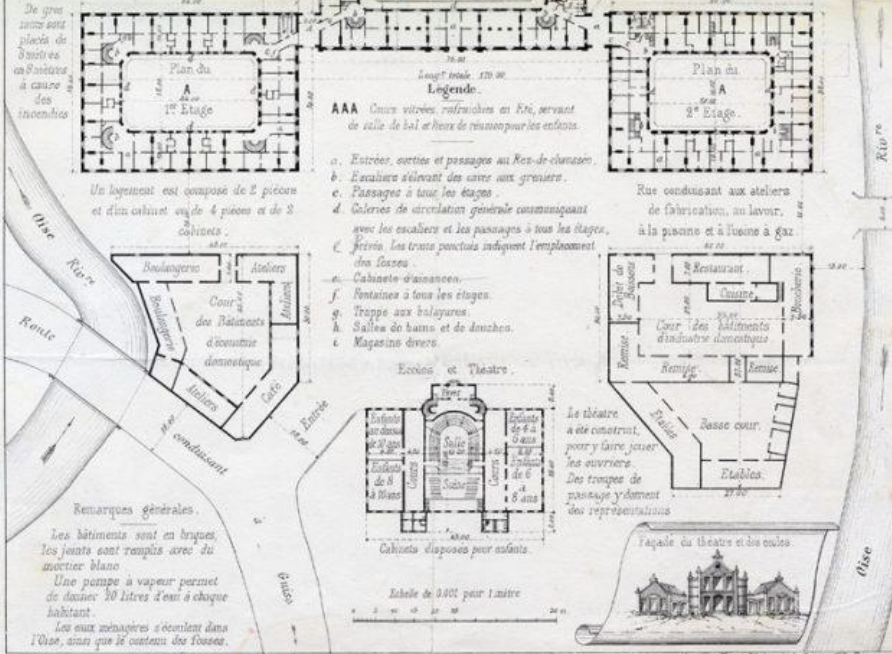
Quand l'herbe
est mouillée les
enfants jouent sur
la galerie.

B. Plan de la Nourrissière et du Bambinât.

k. k. Salles des Bébés
f. Promenoir
o. Salle de jeux
g. Galerie fermée
conduisant aux pelouses

Coupe MN montrant
la cour vitrée et les galeries.

Şekil 2.3 Godin'in Fransa'nın kuzeyindeki Guise kasabasında 1890'lı yıllarda tamamlanan Familistere yerleşkesi

1920'li yılların başlarında Rusya'da devrim sonrası Sovyetler Birliği toplu konut üretimlerini ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik darboğazdan bir çıkış fırsatı olarak görmüştür. İç savaş ve dış politikada birçok yönden yıpranan ve zayıflayan Rus devleti azalan kentsel konut stokunu yeniden arttırmak ve istihdamı biran önce canlandırmak amacıyla toplu konut üretimine yönelmiştir (Ateş Can ve Bakır, 2021).

Sovyetler Birliği'nde toplu konut konusundaki ilk çalışmalar, 1919'da yeni bir konut prototipi geliştirmek için, yarışma açılmasıyla başlar. Bu yarışmanın koşulları, konuta Sovyet yaklaşımını göstermek açısından ilginçtir: (Mimarlık, 1978)

1. Komşuluklar 8 ile 12 arasında, her biri 100 ile 200 kişiyi barındırabilecek bölümlerden oluşmalıdır.
2. Aileler için mutfaklı birimler düşünülmeli, bekarlar için olan konut birimlerinde mutfak bulunmamalıdır.
3. Konut birimlerine hizmet eden ortak mutfak, çamaşırhane, hamam, çocuk yuvası, okul, toplantı salonu, kitaplık, derslikler, alışveriş merkezi, kamyon garajı ve idare binası düşünülmelidir.
4. Yaşama birimleri bir veya iki katlı olmalı ve her birimin ayrı bir girişi bulunmalıdır.
5. Kamu binaları 2 veya 3 katlı olmalı ve kapalı geçitlerde, mutfaksız birimlere bağlanmalıdır.
6. Binalarda beton gibi yeni malzemeler kullanılmalıdır.

Sovyetler Birliği toplu konut üretim pratiklerinin bir yarışma vasıtasıyla ortaya çıktığı görülmektedir. Şartnamede belirtilen maddeler dönemsel ihtiyaçlar hakkında bize bilgi vermektedir. Sovyetler Birliği bu yarışma ve devlet girişimlerinin ardından Stroikom adı verilen Sovyetler Birliği Yapı Komitesini kurmuştur.

1920'li yılların başlarında Sovyetler Birliğinin yanı sıra Almanya hükümeti de toplu konut üretimi üzerine yoğunlaşmaya başlamıştı. Şüphesiz bu süreçte Alman toplu konut üretim pratiklerinin geliştirilmesinde en önemli etken Bauhaus'da modüler konut konusunda yapılan çalışmalardan çıkan sonuçlardır. Walter Gropius, Bruno Taut, Martin Wagner, Ernst May gibi isimlerin önderliğinde Alman toplu konut

üretimi bu dönemde hız kazanmıştır. Berlin’de Mufiesen Sicblung, Frankfurt’ta geniş ölçekli toplu konut yapıları inşa edilmiştir (Pala, 2022).

Le Corbusier gibi ünlü mimarlar birçok Avrupa ülkesinde toplu konut üretim sürecine katkı sağlamıştır. Corbusier’in prefabrike elemanlar kullanılarak konut üretiminin artırılması düşüncesi bu dönemde toplu konut üretim pratiklerinin gelişimini göstermektedir. Corbusier toplu konut üretimi için: “Konut sorunu, devir sorunudur. Toplumun dengesi buna bağlıdır. Bu yenilenme devrinde, değerlerin yenilenmesi ile konut bileşenlerinin yenilenmesi gerekmektedir. Endüstri büyük ölçekte konut bileşenlerini üretmeli, toplu üretim ruhu yaratılmalıdır.” demiştir (Mimarlık, 1978).

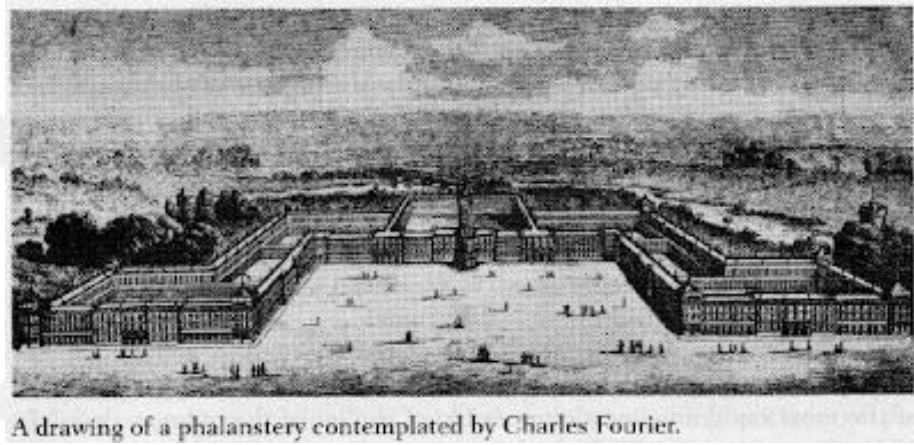
Toplu konut üretimlerinin en çok ses getiren örneklerinden biri ise St. Louis Missouri’de inşa edilen Pruitt-Igoe konutlarıdır. Kompleks 33 bloktan oluşmaktaydı. 1955 yılında tamamlanan yapılar toplu konut politikalarının tartışmalarında dönemin sembolik bir ikon haline geldi. 1972’de 3 bloğun yıkılmasıyla postmodern mimarlık tarihçisi Charles Jencks tarafından modern mimarlığın öldüğü gün olarak değerlendirilmiş ve hafızalarda bu şekilde yer edinmiştir. 2870 apartman dairesinden oluşan kompleks, olabildiğince küçük ve mekan tasarruflu tasarlanmıştı.

Ancak toplu konut sistemindeki ayrımcılığın kaldırılması, az gelirli ailelerin burayı daha fazla tercih etmesi ve bunlara bağlı olarak suç oranının artması ile 1960’ların başlarından itibaren nüfusunun düşmeye başladığı Pruitt-Igoe’de 1971’e gelindiğinde 17 binada sadece 600 kişi yaşamakta ve bölge büyük oranda hayalet bir şehri andırmaktaydı. 1971’de Pruitt-Igoe toplu konutlarındaki tüm binalarının yıkılmasına karar verilmiş, bunu takip eden birkaç yıl içerisinde bölgede yeni ve yeşilliğin yoğun olduğu bir yapılaşmaya gidilmiştir (Telci, 2013).

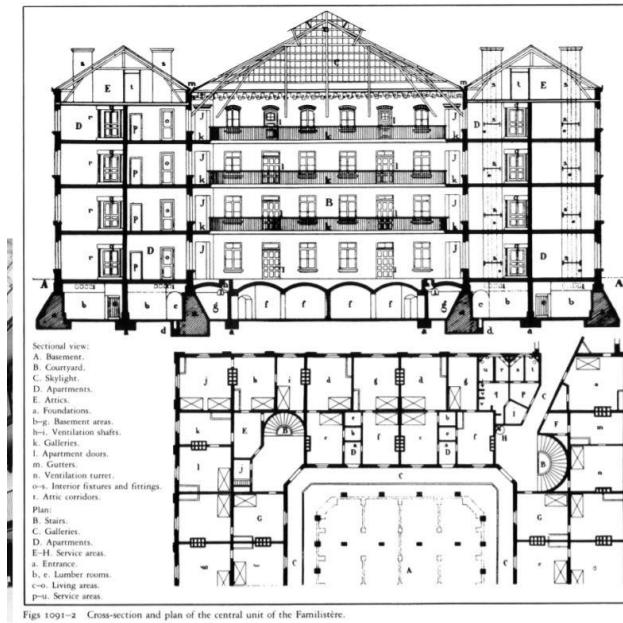
Pruitt-Igoe konutları toplu konut politikalarının tartışıldığı bir dönemde konut ihtiyacını en üst düzeyde sağlamak amacıyla ele alınmıştır. Kullanıcıların belirli kurallar ve çok kısıtlı bir sosyal yaşantı içerisinde barınma ihtiyaçlarını karşılamak temel amaç olmuştur. Bu açıdan ‘yönetim’ bileşeninin ön plana çıktığı görülmektedir.

1800’lü yılların başlarında sosyal ütöplast yaklaşımlar ile başlayan modern anlamda toplu konut üretimi, 1900’lü yılların sonlarına ve en nihayetinde günümüze değin

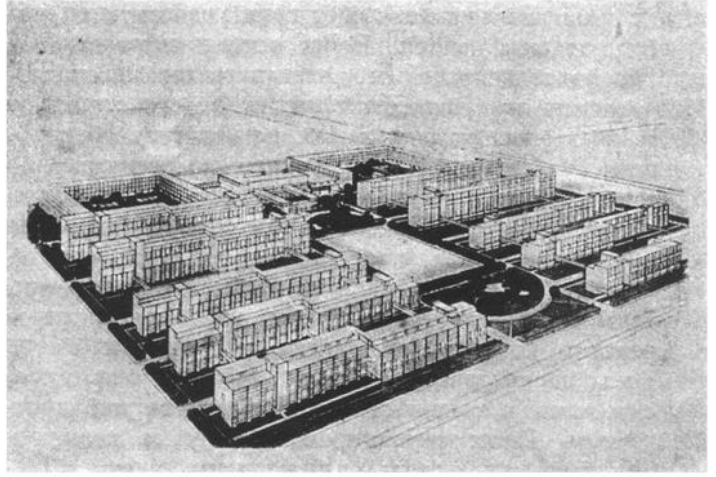
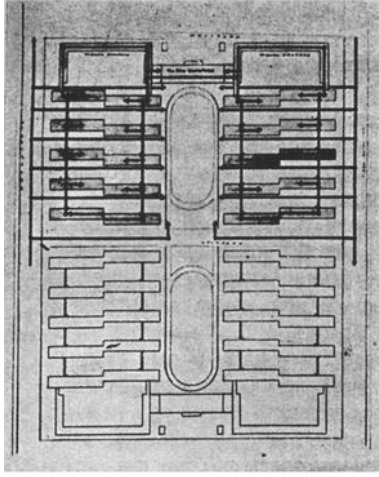
süregelmiş bir mimari akım olarak karşımıza çıkmaktadır. Fourier (1832) Phalanstery, Godin (1859) Familistere, Sabolev (1927) OSA yarışması, Guinzburg Milinis (1928) Narkomfin, Ernst May (1925) Siedlung Brichfeld-strasse, Walter Gropius (1926) Torten, Walter Gropius (1928) Siemensstadt, Corbusier (1930) Radiant City, Immeubles Villas (1922), Unite d'habitation (1967), Minoru Yamasaki (1955) Pruitt-Igoe gibi çalışmalar toplu konut üretim pratiklerinin en iyi okunabileceği örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu örneklerle eklenebilecek birçok çalışma bulabiliriz. Fakat belirtilmiş olunan örnekler sosyal ütöist yaklaşımdan günümüze değin toplu konut üretiminin pratiklerinin ne yönde geliştiğini göstermektedir.

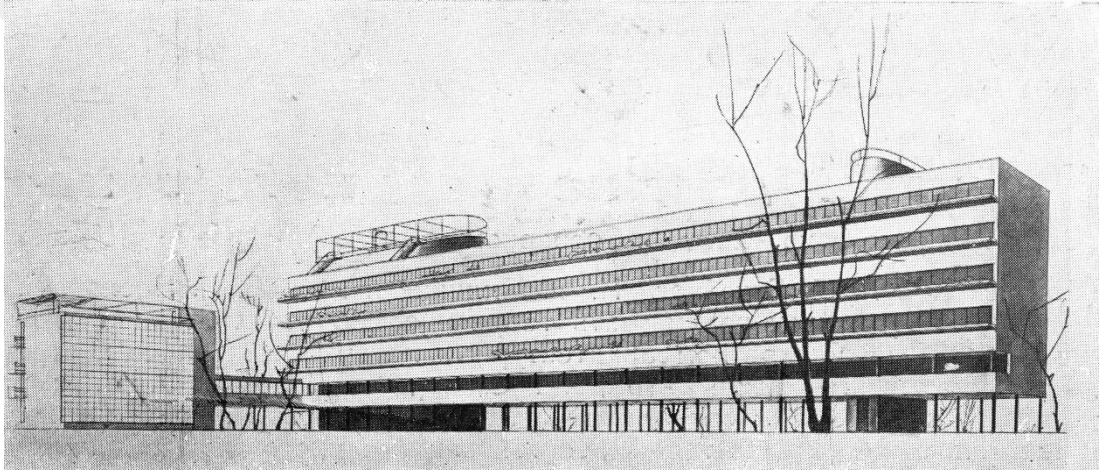
Şekil 2.4 Charles Fourier tarafından çizilen Phalanstery (Fourier, 1832)

Şekil 2.5 Godin'in Familistere yerleşkesi kesit çizimi (Godin, 1859)

Şekil 2.6 Sobolev OSA yarışması (Sobolev, 1927)

Şekil 2.7 Ginzburg Milinis Narkomfin binası (1928)

Şekil 2.8 Ernst May Siedlung Brichfeld-Strasse yapıları (1925)

Şekil 2.9 Walter Gropius Törten yapıları (1926)

Şekil 2.10 Walter Gropius Siemensstadt yapıları (1928)

Şekil 2.11 Le Corbusier Radiant City yapıları (1930)

Toplu konut girişimlerinin öncülerine bakılacak olursak tarihteki ilk örnekler, sosyal ütopist yaklaşımlar, gerek Sovyetler Birliği, Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri gerekse Corbusier ve diğer mimarların çalışmalarında amaç genel olarak şöyle özetlenebilir:

1. Kent nüfusunun hızlı bir biçimde artması, köyden kente göçlerin hızlanması sonucu gecekondulaşma ve banliyö oluşumlarının önüne geçmek ve konut ihtiyacı karşılamak aynı zamanda yaşam koşullarını mümkün olduğunca arttırabilmek,
2. Dünya çapında sanayi devrimi ile dönüşen ve gelişen ekonomik anlayışın sosyal yaşantı çerçevesinde yeniden değerlendirilmesi ve bu yaşantıya uygun yeni bir yaşam biçimi oluşturmak,
3. İnşa edilen toplu konut yapıları ile ekonomik sürdürülebilirliği desteklemek,
4. Sanayi devriminin etkileriyle gelişen teknolojiyi yapılaşma sürecinde kullanmak,

5. Modüler sistemlere yönelmek ve sanayi devriminin temelini oluşturan standartlaşma ve prefabrike üretim anlayışının inşaat sektörüne aktarımını hızlandırmak.

Toplu konut üretim pratikleri ve toplu yaşam kavramı, Dünya örneklerinden de görüleceği üzere tekil yapılardan, komün yaşamı destekleyecek büyük ölçekli birçok yüksek katlı yapının inşasına uzanan geniş bir alana yayılmıştır. Bu yayılımın sebebi bu tez çalışmasının temel soru işaretlerinden biri olan toplu konut kavramının çok anlamlılığından kaynaklanmaktadır. Sosyal ütöist yaklaşımlar, Sovyetler Birliği ve Corbusier'in üretimlerinde temel amaç olabildiğince ergonomik ve işleve yönelik küçük birimlerden oluşan konut yapılarının üretimidir. Almanya gibi diğer Avrupa kentleri ve aynı zamanda Walter Gropius gibi mimarların yönelimi ise tekil yapılardan ziyade belli bir alana yayılmış, komşuluk ilişkilerinin kuvvetlendirilmeye çalışıldığı sosyal donatı alanlarıyla bir bütün olarak toplu konut üretim pratiklerinin geliştirilmesine özen gösterilmiştir.

20. yüzyılın ortalarına geldiğimizde Türkiye de toplu konut üretim sürecinin içine dahil olmaya başlamıştır. Toplu konut üretiminde mahalle ölçeğinde toplu konut bileşenlerini ve Dünya pratiklerini inceledikten sonra, tezin bundan sonraki bölümünde toplu konut üretim pratiklerinin Türkiye özelinde nasıl geliştiğini, toplu konut üretim modeli olarak TOKİ'nin yaklaşımlarını inceleyeceğiz.

2.2.2 Sanayi Devrimi, Kapitalizm, Doğal Afetler, Savaşlar, Gecekondu ve Banliyö Gibi Kavramların Toplu Konut Üretimi Üzerindeki Etkileri

Kent, kent emekçilerinin iskan ve konut sorununun tarihsel bir sürekliliği vardır. Eski Mısır kentlerinin işçi mahallelerinde yapılaşma komşu yapılaşmaya eklemlenecek şekilde organik bir düzende ilerlerken, ortaçağ döneminde katedral veya dini yapıların çevresinde, kent merkezi olarak nitelendirilebilecek pazar alanlarının yakınlarına kendi organizasyonu içinde çözümlenmektedir. Ortaçağ veya daha eski dönemlerde günlük üretim koşullarında, işçinin veya köylünün konutu hiçbir zaman bir mimarlık sorunu olarak ortaya çıkmamıştır.

Konut sorunu ve toplu konut ihtiyacı tarihsel süreçte ütöist yaklaşımlar hariç her zaman bir arz ve talep sonucu olarak karşımıza çıkmıştır. Sanayi devrimi, kapitalizmin

gelişmesi, doğal afetler, savaşlar gibi etkenler 18.yy.'dan itibaren kentlerde yapısal bir dönüşümün etkilerini yaşamaya başlatmıştır.

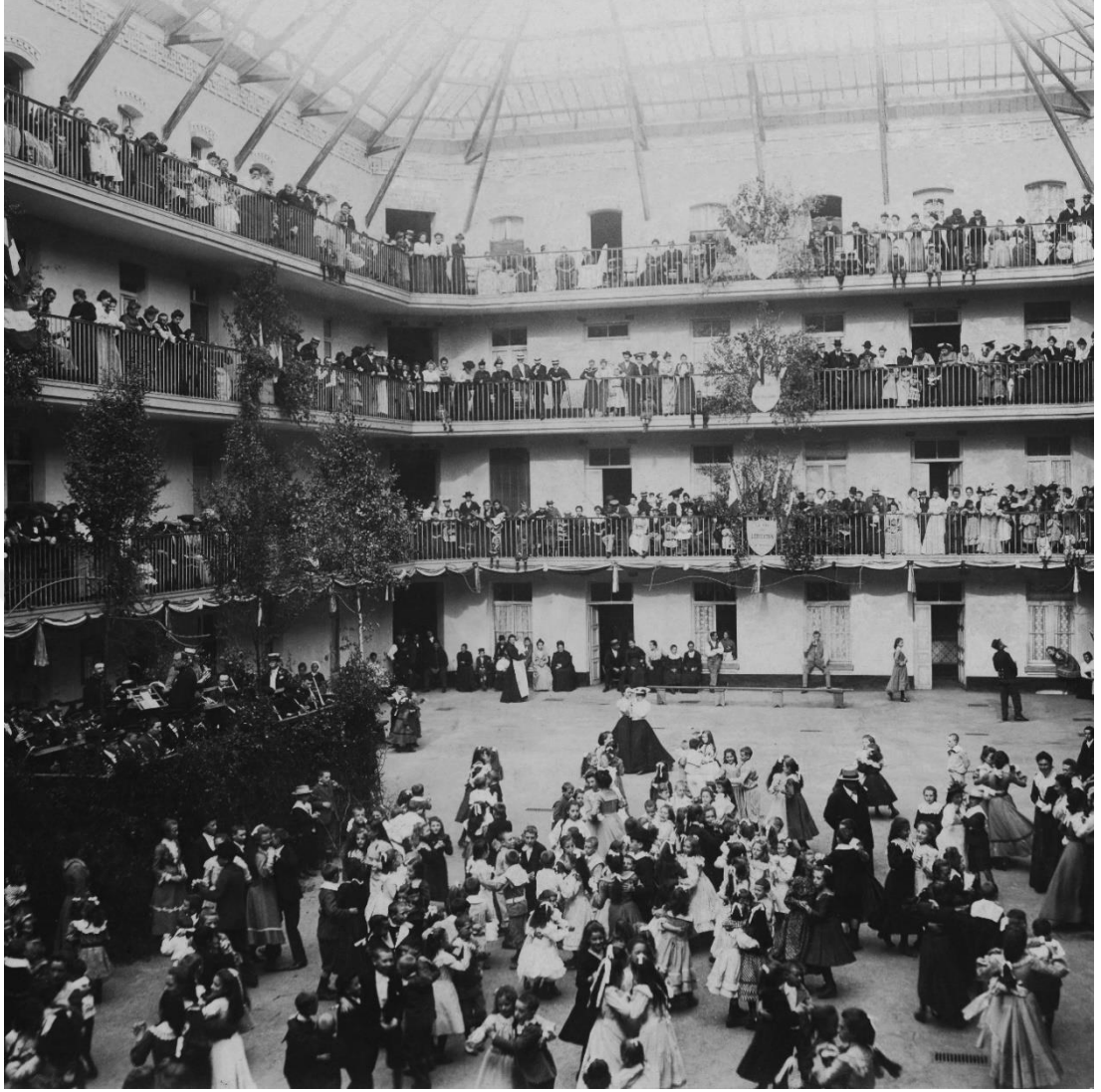
Kapitalizmin gelişmesinin ve sanayileşmesinin, yeni bir üretim biçimi getirdiğini, yeni üretim ilişkilerinin kurulmasına yol açtığını biliyoruz. Yeni toplumsal örgütlenmelerin, yeni sınıflar ve sınıflar arası ilişkilerin ve dengelerin ortaya çıkması, kaçınılmaz olarak, mekansal örgütlenmeleri de değişime zorlamıştır. Herkesin bildiği gibi, bu değişimler en çarpıcı biçimde kentsel mekanda gözlemlenmektedir. Hızlı bir nüfus artışı, değişme etkeni olarak kentsel yapıya girmiş ve geleneksek yapıyı çözülmeye zorlamıştır. Örneğin Fransa'da kırsal kesimin nüfusu, 1830 ila 1848 arasında 27 milyondan 22 milyona düşerken, kentsel nüfus 9 milyondan 18 milyona yükselmiştir. Bu nüfus artışı, alışılmadık büyüklük ve nitelikte barınma gereksinimi ortaya çıkarmış fakat daha önemlisi, konut sorununu, günün toplumsal problematiğinin bir parçası haline getirmiştir (C. Yücel, 2020).

Sanayileşmenin alabildiğine hızlandığı dönemde barınma ihtiyaçlarının da karşılanması ile fabrika kentler oluşmaya başlamıştır. Sanayileşmenin ilk adımlarında en hızlı gelişen sanayi dalı küçük işletmelerle işe başlamaya olanak veren tekstil atölyeleri olmuştur. İngiltere ve Fransa'da başta tekstil olmak üzere birçok irili ufaklı atölyelerin kent çeperinde ortaya çıkması ile fabrika işçilerinin bölgede var olan konut yapılarında balık istifi içinde tıkdıkları belgelenmiştir. Bazı dönemsel hızlı sanayileşme durumlarında işçi sınıfının kent merkezlerinde dahi konumlandığı ve barınma ihtiyacını bu bölgelerde karşıladığı görülmektedir. Bu sebepten ilk işçi konutlarının bozularak hali hazırda kullanılan kent yapıları olduğunu söyleyebiliriz. Bu bozunum gecekondulaşma ve banliyö gibi yaşam alanlarının da ortaya çıkmasına sebep olan temel unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Fabrika kentlerin ortaya çıkması, çalışanların fabrika çeperlerinde konumlandırılması ile bir diğer önemli bileşenlerden biri olan 'çevre'nin konut üretiminde amaca hizmet edecek şekilde gelişmesine sebep olmuştur.

Avrupa toplumunda bu yeni düzeni oluşturan bireyler işçi sınıfı olarak nitelendirilmektedir. Bazı yazarlar, sosyalistler ve toplumun ileri gelenleri bu sınıfa yardım etmek ve sömürüden kurtarmanın gerekliliğini savunurken diğer kesim

proletarya-acı çeken-tehlikeli sınıf olarak nitelendirmektedir. Bu farklı çatışmalar arasında işçi sınıfının tehlikesini ortadan kaldırabilmenin en önemli yolu onu bulunduğu yere ait hissettiği bir düzenin içine dahil etmekten geçmektedir. Mülk sahibi olması ve aile kurması ile işçi sınıfının sömürsünü daha güvenli düzeyde sağlanabileceğini düşünen yöneticiler, işverenler ve sanayiciler, işçi sınıfının barınma sorunlarına ilişkin kurumsal düzeyde ilk çalışmaları yapmışlardır.

Sosyal ütöplast yaklaşım lar başlığı altında da değinilen Godin'in "Guise Sitesi" bu kurumsal düzeyde öne çıkan en önemli çalışmalardan biridir. Fransa'nın kuzeyinde küçük bir endüstri kentinin yakınlarında dökme soba imal eden fabrikatör Godin, yoksul bir ailede hayata gelmesinden ve zor koşullar içinde büyümesinden dolayı işçi sınıfının yaşadığı kötü koşulları ve çektiğı sıkıntıları görmüştür. Bu sebeptendir ki dönemin sosyalist kuramları üzerinde düşünmeye ve fikirler geliştirmeye yönelmiştir. Godin'in dönemin Saint-Ouentin'de basılan bir gazetede Charles Fourier'in (1772-1837) işçi sınıfının konut sorunu üzerine görüşlerini açıklayan mimar Victor Considerant'ın bir makalesini okuduğunda bu düşünceleri hayata geçirebileceğine dair inancı filizlenmiştir. Familistere veya Palais Social adını verdiği yapıtının temelini, işçilere zenginlerinkine eşdeğer veya zenginlerden daha çok hakkettikleri olanakları sağlamak üzerine kurmuştur (Sariaslan, 2022). Godin'in Guise Sitesi bir kentin sahip olduğu bütün imkanları barındırarak kullanıcıların 'konfor ve memnuniyet'ini en üst düzeyde tutmak için tasarlanmıştır.

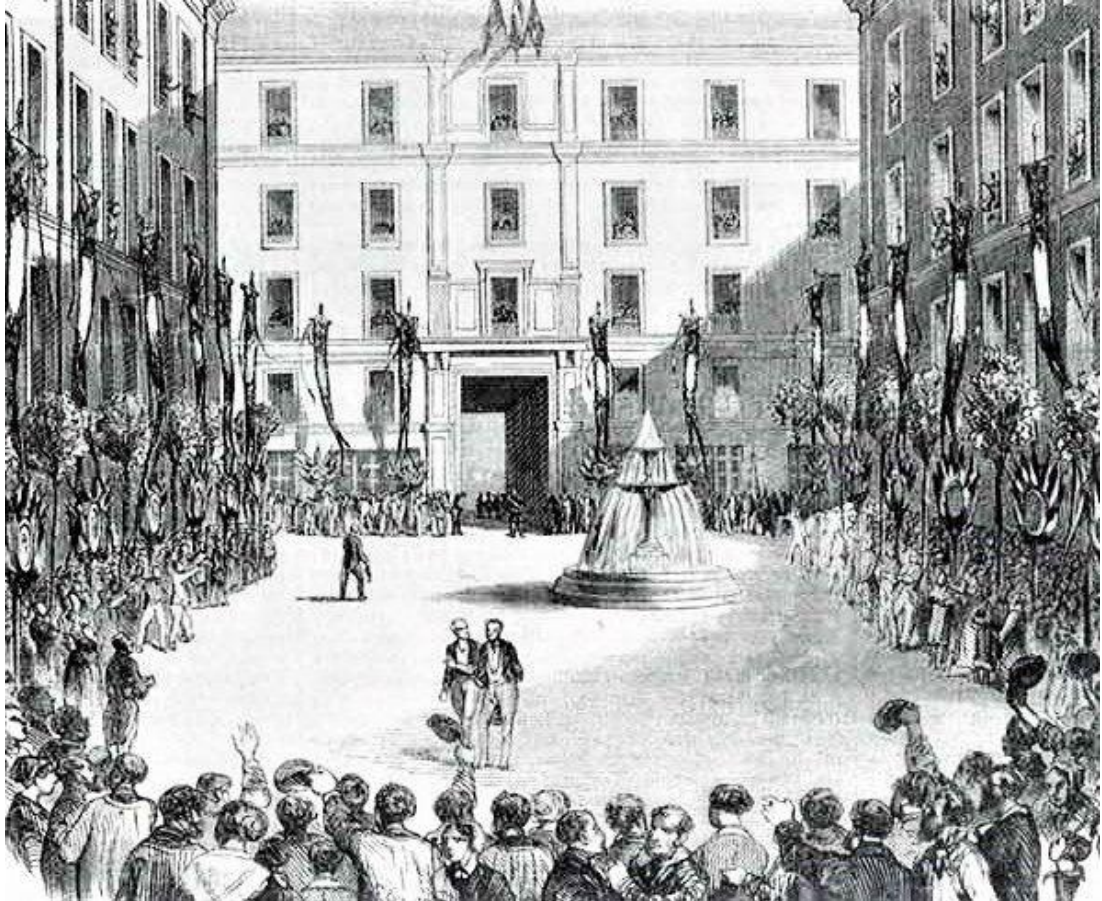
Şekil 2.12 Godin'in Fransa'nın kuzeyindeki Guise kasabasında 1890'lı yıllarda tamamlanan Familistère yerleşkesindeki ana yapının içten fotoğrafı

Bir diğer sanayi devrimi ilk toplu konut örneklerinden biri ise Napoleon Sitesi olarak adlandırılan Fransa Paris'te inşa edilen ve Prens Napolyon tarafından tamamlatılan yapıdır. İnşa edilmesinin temelinde siyasi ve askeri zorunlulukları da barındıran bu yapı Napolyon'un hükümet darbesiyle iktidarı ele geçirmesinden sonra işçi sınıfını sakinleştirmek ve kendi yanına çekmek amacıyla ortaya koyduğu bir proje olarak değerlendirilmektedir. Her ne amaçla olursa olsun döneminin hayata geçirilmiş, toplu konut ve komün yaşama dair ender örneklerinden biridir. Yapı kendi içerisinde kiracıların bütün gereksinimlerini karşılayacak donanımlara sahip olarak tasarlanmış ve inşa edilmiştir. Çamaşırhaneler, ortak duşlar, ilkokul ve ortaokul yapıları, parasız

sağlık hizmeti de dahil olmak üzere kent dokusunda dahi zor erişilebilen birçok unsuru kendi içinde barındırmayı başarmıştır.

Napoleon Sitesi, büyük bir ciddiyet ve sıklıkla uygulanan yüz maddelik bir yönetmelikle yönetiliyordu. Uygulamayı sağlayan yönetici, bir ordu üyesinin denetimi altında idi. Tek kapıdan kontrollü giriş çıkış, demir parmaklığın gece saat 22’de kapatılması, çocukların bahçede veya merdivenlerde oynamasının yasaklanması gibi kurallar, yönetmeliğin maddeleri arasında yer alıyordu (Batur, 1978).

Napoleon sitesi bu sebeplerden kötü uygulanmış bir sosyal konut örneği olarak ele alınabilir. Godin’in Guisse sitesine karşılık bu yapı gerek kuruluş ilkeleri gerekse planlama ve yönetim açısından ikiyüzlü bir politikanın ürünü olarak tarihte yerini almaktadır.

Şekil 2.13 Napolyon sitesinin açılış töreni

Toplu konutlar, her ne kadar sanayileşme ve kapitalizmin bir sonucuymuş gibi görünse de tarihin getirdiği bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Şüphesiz insan nüfusunun kontrolsüz artışı ve teknolojik gelişmeler nasıl belli bölgelerde yığılmalara sebep olduysa, doğal afet ve savaşlar gibi yıkıcı etkenler de inşa edilen medeniyetin bir anda yok edilmesine ve konut ihtiyaçlarının açığa çıkmasına sebep olmuştur.

Afet konuları içinde konut ve bina talebine sebep olan en önemli etken depremdir. Pek tabi en az deprem kadar önemli, diğer afet türleri ve onların ortaya çıkardığı toplu yerleşme ve konut sorunu bulunmaktadır. Örneğin taşkınlar, su baskınları, kuraklık gibi birçok etken sayılabilir. Bu çerçevede her ülkenin görev sorumluluğunu üstlendiği bir afet birimi mevcuttur. Bu birimler görev ve sorumlulukları çerçevesinde afet esnasında, öncesinde ve sonrasında örgütlenmeleri organize etmek, afet anında acil önlemlerin alınması, yaşam ve destek sistemlerinin sağlanması, kaynakların envanteri ve organizasyonu gibi birçok konuda tam yetkilidir. Afet süreci bu sebepten bir bütün olarak ele alınmalıdır. Afet nedeniyle ortaya çıkan konut ihtiyacı ve toplu konut üretimleri bu sürecin bölünmez bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu minvalde toplu konut üretiminden ziyade toplu yerleşim ihtiyacının hasıl olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Bu sebepten herhangi bir toplu konut üretiminden farklı bir uygulama söz konusu olmaktadır. Süreci, ele alınış biçimi, uygulanma kriterleri, sosyal ve psikolojik beklentileri ve zamanlaması tamamıyla farklılaşmaktadır. Hepsinden önce genel olarak kamu eliyle üretim söz konusu olmaktadır ve bu uygulamalarda politik karar mekanizması egemendir. Bu egemenliğin toplu konut üretimindeki etkisi sosyal kaygılardan ziyade belirli bir açığı kapatma üzerine yoğunlaşması kaçınılmazdır.

Toplu konut üretiminin gelişmesinde en önemli etkenlerden biri de muhakkak savaşlardır. Tarih boyunca birçok savaş geçiren insanoğlu en büyük yıkımı tarihimize daha yakın gerçekleşen 1. ve 2. Dünya Savaşlarında görmüştür. Toplu imha silahları, insanlarla birlikte var oldukları şehirleri de geri dönülemez tahribatlara sürüklemiştir. 1. Dünya savaşının yaraları henüz sarılmaya çalışılıyorken 2. Dünya savaşı ile büyük bir yıkım söz konusu olmuş, birçok Avrupa ve Asya şehirleri geri döndürülemez bir şekilde harap edilmiştir. Çağın gereklilikleri çerçevesinde sade ve işlevsel çözümler

ön plana çıkmıştır. Bu çözümlere sahip en uygulanabilir mimari stil olarak modernizm ağırlık kazanmıştır. Tanyeli (1997), modern mimarlık terimi geç 19. ve 20. yüzyılda üretilmiş, kimi yönlerden tutum ve biçim ortaklıkları gösteren yapıları, bunların içinde gruplaştığı farklı davranış, akım ve yönelimlerle, onları var eden düşünsel arka planı nitelemektedir’’ diye belirtmektedir. 20. yüzyılın başlarında gelişen akım savaş sonrası mimariyi saf ve bağımsızlık anlayışı olarak geliştirmiştir. Bu döneme ve modernizme en uygun örnek Almanya’nın Frankfurt bölgesinde hayata geçirilen Römerstadt yerleşkesidir.

1. Dünya Savaşı sonrasında özellikle Almanya’nın büyük bir yıkıma uğradığı bilinmektedir. Bu duruma çözüm olarak savaş sonrasında Frankfurt bölgesinde toplu konutların inşasına başlanmıştır. Römerstadt konutları ‘‘Yeni Frankfurt’’ olarak da nitelendirilmiştir. Yerleşke toplu konut ihtiyacını karşılamamanın yanında iş merkezleri, okullar, sağlık alanları ve sosyal tesisleri ile birlikte bir bütün olarak ele alınmıştır.

Şekil 2.14 Römerstadt yerleşiminin havadan görünümü

Savaş sonrası modernizmi sosyal toplu konutlar ile gelişimini sürdürmüştür. Savaş sonrası toplu konut üretimine verilebilecek en ünlü örneklerden biri Türkçesi ‘Barınma Ünitesi’ olarak da bilinen Le Corbusier tarafından tasarlanan Unite d’habitation’dur.

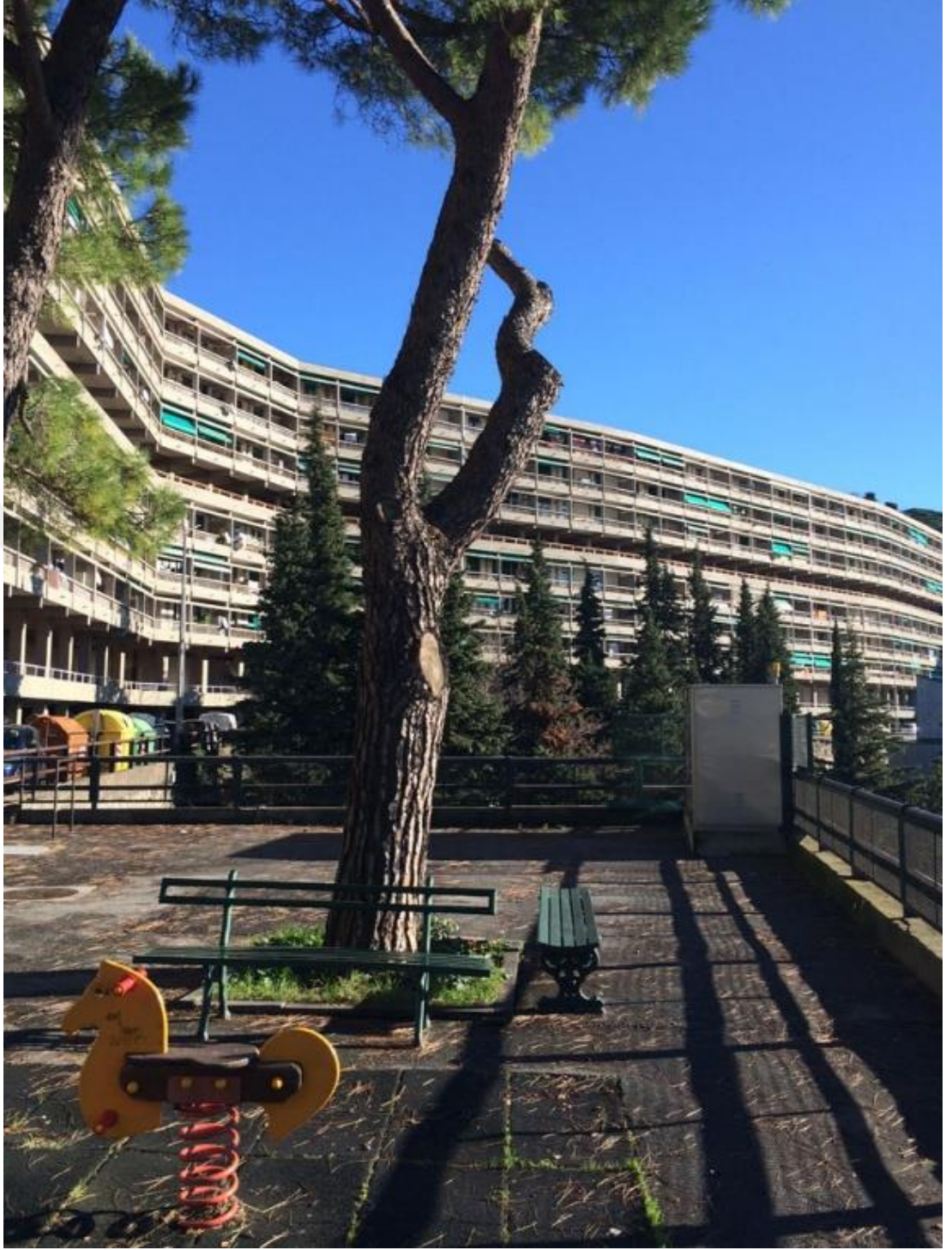
2. Dünya savaşı sonrasında ortaya çıkan barınma ihtiyacına karşılık üretilen yapı Fransa'nın Marsilya bölgesinde evsiz kalan Fransız vatandaşlar için yapılmıştır. Le Corbusier toplu yaşama algısını değiştirmeye çalışmış, işlevsel donatıları dikey mimari ile kurgulamıştır. Çatı katında bulunan sosyal donatı alanları ile birlikte yapıyı bir bütün olarak kullanmanın gerekliliğine değinmiştir. Bu devasa yapıda ortak yaşam algısını kurmayı planlamıştır. Dünya savaşları gibi etkenler konut üretiminde işlevselliğin ön planda tutulması ve 'tasarım' kriterlerinin yön değiştirmesine sebep olmuştur. Konut üretimindeki en önemli bileşenlerden biri olan 'tasarım' bileşeni dönemsel olayların etkisinde gelişme göstermiştir.

Şekil 2.15 Le Corbusier tarafından tasarlanan Unite d'habitation

Savaş sonrası toplu konut üretimine bir diğer örnek İtalya'da 2. Dünya savaşında kurulan INA-CASA kuruluşudur. Kuruluşun temel amacı savaş sonrası açığa çıkan konut ihtiyacını ivedilikle çözüme ulaştırmaktır. İtalya yönetimi konut yapımını bu süreçte işsizliğe çare, insanca yaşama olarak sağlama, insancıl dayanışma ve toplumsal adalet çerçevesinde değerlendirmiştir. Devlet, işveren ve işçi elbirliği ile ortaya çıkan merkezîyetçi olmayan bu kuruluş Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı altında çalışmalarını sürdürmekle görevlendirilmiştir. Devlet öncülüğünde kurulan fon

bu kuruluğu finanse edecek aynı zamanda geniş iş ağı kurmayı kolaylaştıracaktı. Bu sayede hem konut sorunu çözülecek hem de istihdam arttırılacaktı. Bu kapsamda biraz önce değinmiş olduğumuz Türkiye’deki planlama uygulama ilkelerine benzer ilkeler geliştirildi. Bu ilkelerin ana başlıkları; işsizliğe öncelikli çare bulmak, devlet öncülüğünde işe başlamak, yapılan konutların adil bir şekilde dağıtımı gibi temellere dayanmaktaydı. Aynı zamanda INA-CASA toplu konutlarında dış mekan kurgusu da dikkatlice ele alındı. Sosyal donatılar, düşük yoğunluklu yapılaşma, bitki örtüsü, güneş ve ışık gibi birçok element dikkatlice bir araya getirildi. Bu sayede kullanıcılarına sosyal donatı alanlarıyla birlikte hem iş hem yaşam desteğı sunan birimler inşa edilebildi. Bu girişim sonucunda 5036 kasabaya yayılan 354.781 konut birimi inşa edildi. Birçok yönden savaş sonrası toplu konut yapımında INA-CASA örneğı başarılı bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha sonrasında değışen ve dönüşen dünya koşulları, şehircilik prensipleri nedeniyle kuruluş kapatılmıştır.

Şekil 2.16 Le Corbusier tarafından tasarlanan Unite d'habitation

Savaş sonrası toplu konut üretiminde görüleceği üzere işlev ön planda tutulmuş kısa sürede olabildiğince fazla sayıda konutun inşasına önem verilmiştir. Bu yapılaşmalar bazen bir kent ölçeğinde mümkünken bazen tekil bina ölçeğinde sınırlı kalmıştır.

Buradan tez çalışmasının en başında değindiğimiz toplu konut tanımının ne kadar farklı ele alınabileceği sonucu da çıkmaktadır.

2.3 Toplu Konut Üretim Pratikleri Üzerinden Türkiye Deneyimleri

Toplu konut üretim sürecini Türkiye ölçeğinde incelemek başlı başına bir araştırma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok dönem ve düşünce Türkiye’deki toplu konut üretimine yön vermiştir. Bu bölümde konunun ana hatlarına değinerek Türkiye’deki toplu konut üretimine dair genel bir çerçeve aktarılacaktır.

Toplu konut üretim anlayışı birçok dönemi kapsayan fikirler, oluşumlar ve yetkinlikler çerçevesinde oluşmuş ve sürekliliğini korumayı başarmıştır. Devlet veya vakıf eliyle, özel girişimlerle bu süreç desteklenmiş ve toplu konut üretimi hem zaruri bir ihtiyaç hem de büyük bir rant kapısı olarak karşımıza çıkmıştır.

Toplu konut üretiminde 19. Yüzyılın ortasından Cumhuriyet’e kadar geçen sürede Osmanlı İmparatorluğu’nun modernleşme çabaları çerçevesinde birtakım adımlar atılmıştır. Bu adımların en önemli örneklerinden biri İstanbul’da inşa edilen ve sıraevler olarak adlandırılan yapılardır. 19. Yüzyılın ortasından sonra inşa edilen sıraevler, orta ve küçük burjuvazinin konutları olarak ortaya çıkmıştır. Apartman yapılaşmaları, banliyö evleri, sayfiye konutları gibi yapılaşmalarda toplu konut üretiminin ülkemizdeki örneklerindendir. Cumhuriyet sonrası 1950-60’lı yıllara kadarki dönemde Erken Cumhuriyet Dönemi değişim projeleri ortaya atılmış ve mekansal örgütlenmelerde bu çerçevede değişime uğramıştır. İstanbul’un kozmopolit havadan kurtarılması amacıyla alternatif modern kent olarak Ankara’ya araçsal bir işlev yüklenmiştir. Başkent Ankara merkezli demiryolu ağlarının oluşturulması ve Devletçilik politikası çerçevesinde sanayi planlamalarının yapılması yeni fabrikaların inşası ile Anadolu kentleri oluşturulmaya başlanılır. Bu dönemde kooperatif oluşumları ortaya çıkar. Konut kooperatifleri konut sorununu yaşayan insanların sosyal dayanışma aracı olarak üretilir. Bir diğer üretim pratiği ise lojman konutlarıdır. Lojman konutları çoğunlukla askeri personel ve memurların ikamet etmesi amacıyla devlet eliyle yapılan konut türleri olarak karşımıza çıkar. Bunun yanı sıra fabrika işçileri için özel sektör tarafından fabrika bölgeleri çevresinde inşa edilen konut ihtiyacını yüksek oranda karşılayan yapılardır. Avrupa’da 19. Yüzyılda karşılaştığımız

benzer nüfus artışlarının Türkiye’de 1950-1960’lı yıllardan sonra gerçekleşmesi ve kırsal alanlarda tarımın makineleşmesi ve kentlerde sanayileşme hızının artması, çok partili bir siyasal yaşama geçilmesi sonucu birçok alanda gerçekleştirilen önemli değişiklikler ve atılımlar, betonarme ve prefabrike yapılaşmanın Türkiye’de bu yıllardan itibaren yaygınlaşması gibi birçok etken toplu konut üretiminin yaygınlaşmasını sağlamıştır (Akalın, 2016).

1950’de toplam nüfusa oranı %18.5 olan kentsel nüfus, 1970’de %33.5’a yükselmiştir. Yirmi yıl içinde kentsel nüfus artışı 8 milyonu geçmiştir. Bu basitleştirilmiş sayısal değerler bile, Türkiye’nin demografik anlamda ne denli hızlı bir kentleşmenin içinde olduğunu göstermektedir. Büyük kentlerde daha yüksek oranlara ulaşan nüfus artış hızı, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi kentlerin metropoliten alanlara dönüşmesine neden olmuştur (A. Yücel, Batur ve Fersan, 1979).

Toplu konut üretimi 1960’lı yıllarında sonunda 1970’li yılların başında konut sorununun çözümü için tek seçenek olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Konunun 5 yıllık kalkınma planlarında ele alınışı da bu anlayışın giderek yoğunlaştığını göstermektedir. Demokrat Parti iktidarı döneminde ise kıyı bölgelerde ikinci konut niteliğinde yazlık yapımının hız kazandığı görülmektedir. Çeşme ve Bayrampaşa gibi bölgelerde bu toplu konut yapılarının hızlı bir şekilde üretildiği görülmektedir. 1960’lı yılların ortalarından sonra Türk-İş ve DİSK-KENT gibi sendikalarında toplu konut üretiminde aktif rol aldıkları görülmektedir. OR-AN (Orta Anadolu) Toplu Konut Şirketi, ME-SA, Toplu Konut Holding, OYAK gibi özel şirketlerde bu dönemlerde binlerce konut üretimi yapmıştır.

1980 sonrası değişen ekonomi politikaları sebebiyle konut sektörü desteksiz kalmıştır. 1983 yılında konut kredileri verilmek üzere Toplu Konut Fonu oluşturulur. Bu fonun idare edilmesi ve kanunların yürütülmesi amacıyla Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi oluşturulur. Günümüzde TOKİ olarak varlığını sürdürmektedir. Bu dönemde Emlak Kredi Bankası da toplu konut alanında üretimlerini arttırmaktadır.

Ülkemizde 19. yüzyılın ortalarından 20. Yüzyılın ortalarına kadarki süreçte birçok toplu konut girişimi gerçekleştirilmiştir. Fakat dönemi itibariyle bu girişimlerin üretimi ve sürdürülebilirliği sonraki dönemlerde yapılan üretimlere oranla daha düşük

kalmıştır. Sıraevler, apartman yapılaşmaları, sayfiye konutları ve banliyö yerleşimleri toplu konutun ülkemizdeki ilk örneklerindendir. Bu çerçevede Türkiye’de toplu konut üretimine dair ilk örnekleri ele alarak araştırmamızı yarışma odaklı toplu konut üretimine odaklamak doğru olacaktır.

2.3.1 Beşiktaş Akaretler Sıraevleri ve Taksim Surp Agop Evleri

Beşiktaş Akaretler sıraevleri ve Taksim Surp Agop evleri sıraevlere verilebilecek en güzel örneklerdir. İstanbul’un tarihine oranla yeterince incelenmemiş konut mimarisi içerisinde sıraevlerin özgün bir yeri bulunmaktadır. Dönemi itibariyle inşa edildikleri çevrede orta ve küçük burjuvazinin konutu olarak ön plana çıkmıştır. Beşiktaş Akaretler sıraevleri 1875 yılında Sultan Abdülaziz tarafından Dolmabahçe Sarayı’nın önde gelen ağalarının lojman ihtiyacını karşılamak amacıyla Sarkis Balyan tarafından inşa edilmiştir. Aynı şekilde Taksim Surp Agop evleri ise dönemin önde gelen isimlerinden ve Fransa’da okumuş Ermeni mimar Aram Tahtacıyan tarafından tasarlanmıştır. Bu yapıların genel olarak amacı ise Elmadağ Surp Agop Hastanesi Vakfı’na gelir sağlamaktır. Daha sonrasında ise bu evler hastanede kalan yaşlı ve bazı yoksul insanların yaşam alanlarına dönüşmüştür. Orta ve küçük burjuvazinin konutları olarak adlandırılan yapılar yapıldığı dönem içerisinde kendi ‘çevre’sini oluşturmuştur.

Dönemin batıya açılma eğilimleri çerçevesinde konut üretimi alanında getirilen yenilikleri taşıyan sıraevler, kent mekanlarını oluşturma açısından sokak ve parselleri oluşturmaları ve yan yana geliş düzenleri daha önceki kentsel dokudan farklılaşmalarını sağlamaktadır.

Üslup ve tasarım modeli için sorun, özde tek yapı için geliştirilmiş kavramların grup yapılarda kullanılabilirlik ölçüsüdür. Sıraevlerin üslup çözümlemesi, yinelemenin oluşturduğu özelliklerle bağımlıdır. Bağımlılık hem çözümlemenin yönteminde, hem de çözümlemeye giren öğeler arasındaki ilişkilerin niteliğinde belirmektedir. Çözümlemenin yöntemi açısından en önemli bağımlılık ögesi, “ölçek” sorununda ortaya çıkmaktadır. Sıraevlerin yinelenen birimlerden oluşan diziler olması ikili bir ölçek kullanmayı gerektirmektedir: “birim tek yapı” ve “dizi bütün”, tek yapılar için kullanılabilecek geleneksel Wölfflin’ci çözümleme, dizi bütünü birimlerin aritmetik toplamına indirgemek anlamına geleceğinden yanlış,

sakıncalı ya da eksik olacaktır. Öte yandan dizinin bütünü için geliştirilebilecek üslup çözümleme ilkeleri de tek yapı ölçeğinden bağımsız olamayacaktır. Sıraevlerin getirdiği bu ölçek sorunu, yöntem için olduğu değin, üslup için belirleyici olan öğelerarası ilişkilerin niteliğini de etkilemektedir, çünkü dizi bütünüün öğelerarası ilişkileri tek yapıdan değişik düzeyde kurulmaktadır (A. Yücel, Batur ve Fersan, 1979).

Sıraevler uygulaması hizmet ettiği kullanıcı kitlesi göz önüne alındığında daha çok İstanbul bölgesinde yaygınlaştığı görülmektedir. Etnik grupların örgütlenmesi amacıyla veya savaşlar sebebiyle balkanlardan göç eden insanların yerleştirildiği toplu konut birimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Surp Agop evlerinde ise hasta veya yaşlı bireylerin toplu olarak ikamet ettirildiği birimler olarak görülmektedir. Toplu konut birimlerinin kullanım amacı bu dönemde görüleceği üzere siyasi bir otoritenin toplu kitleler üzerindeki kontrolünü kolaylaştırmak olmuştur.

2.3.2 Harikzedegan Apartmanları

20. yy. başlarında sıraevler dışında apartman ve mahalle ölçeğinde yapılaşmalarda görülmektedir. Laleli’de 1922 yılında inşa edilen Harikzedegan Apartmanları bu yapılaşmaların en önemlilerinden biri olarak örnek gösterilebilir. Türkiye’nin ilk betonarme apartmanı olarak gösterilen Harikzedegan Apartmanları Mimar Kemaleddin Bey tarafından tasarlanmıştır. Dönemin ileri gelen teknolojilerinin kullanıldığı bu yapının inşa amacı ise yangınlar sonucu evsiz kalan insanların ikametinin sağlanmasıdır. Devlet desteği ve bağışlar ile hayata geçirilmiştir. Toplu konut üretiminde apartman yaklaşımının ilk betonarme yapı olması sebebiyle önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır (Kartal ve Kartal, 2020).

Harikzedegan Apartmanları dönemin ilk betonarme apartman yapısı olması sebebiyle ‘malzeme’ bileşeninin ön plana çıktığı bir yapı olarak nitelendirilebilir.

2.3.3 Zonguldak Fener Mahallesi

Sıraevler ve apartman uygulamalarının yanı sıra 1930’lu yıllardan itibaren gelişen ve yaygınlaşan sanayi kuruluşlarının çalışanlarına sağlayabilecekleri konut ihtiyacını karşılayan mahalle konseptinde yerleşimler bulunmaktadır. Zonguldak’ta ‘‘Hazine-i

Hassa’’ döneminde inşa edilen Fener Mahallesi örnek olarak gösterilebilir. Ereğli bölgesinde keşfedilen ilk kömür yatakları ile bölgede kömür çıkarma faaliyetlerine hız verilmiştir. Asıl zengin yatakların Zonguldak bölgesinde olduğu keşfedildiğinde yeni bir kentin temelleri atılmaya başlanmıştır.

Zonguldak’ın havzanın merkezi olmasıyla birlikte, kentte bir üst tabakada oluşmuştu. Havzadaki sermayedarlar, şirket yöneticileri ve mühendisler lüks ve şatafat içerisinde yaşıyordu. Adeta ‘kozmpolit bir koloni’ye dönüşen Zonguldak’ta Türkçenin yanı sıra pek çok dil konuşuluyordu. Çarşı esnafının büyük çoğunluğu da gayrimüslimdi. Fransızların yerleşmiş olduğu Fener Mahallesi adeta bu ‘koloni’nin merkezi gibiydi. Özellikle denize nazır bu mahalledeki lüks evler kenti ziyaret edenlerin dikkatinden kaçmıyordu. Fransız Katolik misyonerleri de yeni doğmakta olan bu kentte faaliyetliydi. Balolar, üst tabaka için önemli bir sosyalleşme ve statü kazanma aracıydı. Yine kentteki sosyal hayatın önemli birer parçası olan sinema kültürü ile madencilerin koruyucu olduğuna inanılan Santa Barbara adına düzenlenen müzikli dans etkinlikleri, Zonguldak’taki “ecnebi kültürü”nün birer göstergesiydi (Kayış, 2020).

Görüldüğü üzere toplu konut yapılaşmaları ihtiyaç haricinde bölgenin kültürel yapısının da belli bir çerçevede değişmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu yönden yapılar kendi ‘çevre’sini oluşturmuştur.

2.3.4 Ankara Bahçelievler Yapı Kooperatifi

1930’lu yıllarda sıraevlere ve mahallelere ek olarak yapı kooperatiflerinin de bir yandan toplu konut üretimine dahil olduğu görülmektedir. Bu çerçevede Ankara Bahçelievler Yapı Kooperatifi, Ankara’da 1930’larda Hermann Jansen tarafından tasarlanan bir konut kooperatifi projesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu proje Türkiye’deki toplu konut üretiminin yapı kooperatifi olarak ele alınan ilk örneklerindendir. Yeşil alanları ve toplu taşıma araçlarına kolay erişimi olan kendi kendine yeten toplulukların inşasını savunan “Garden City” hareketinden ilham almıştır. Projeyi tasarlaması için Alman mimar Hermann Jansen’e başvurulmuştur. Jansen çeşitli konut türlerini, yeşil alanları ve kamusal olanakları içerecek bir topluluk tasarlamıştır. Türkiye’de erken modern şehir planlamasının önemli bir örneği olarak

karşımıza çıkan Bahçelievler kooperatifi projesi II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi sebebiyle tamamlanamamıştır. Projenin Ankara'nın gelişimi üzerinde kalıcı bir etkisi olmuştur. Projenin yeşil alanlara ve kamusal olanaklara verdiği önem Ankara'daki diğer konut projelerine de dahil edilmiş ve projenin tasarımı mimarlar ve şehir plancıları tarafından övgüyle karşılanmıştır. Bahçelievler projesi, gelecek için planlamanın öneminin bir hatırlatıcısı ve fikirlerin yapıyı çevreyi şekillendirme gücünün bir kanıtıdır (Kansu, 2012).

Hermann Jansen tarafından tasarlanan konutların odağında 'sürdürülebilir' bir konut yapılaşması bulunmaktadır. Yeşil alanların ele alınması ve toplu taşıt kullanımının arttırılmasına yönelik yaklaşımlar yerleşimi 'sürdürülebilir', 'ekolojik' ve 'enerji' verimliliği yüksek bir yerleşim haline getirmektedir.

2.3.5 Ankara Saraçoğlu Mahallesi

1940'lı yılların ortalarına gelindiğinde yine Ankara özelinde bir toplu konut üretiminden bahsetmek mümkündür. Ankara Saraçoğlu Mahallesi konutları. Paul Bonatz tarafından, mahalle anlayışı ile geleneksel Türk evi biçimsel özelliklerine atıfta bulunarak tasarlanmıştır. Ardından konutların inşası başlamış ve 1945 yılında bir bölümü, 1946 yılında ise tamamının inşası bitmiştir. Madran (2013), Saraçoğlu Mahallesi'ni, "Kentin yeni merkezinin (Yenişehir) tam ortasında üst düzey bürokrat ve askerlerin ikameti için 1940'larda planlanıp hayata geçirilmiş cumhuriyetin ilk toplu konut projesidir." şeklinde tanımlamıştır.

Bu proje, Ankara'nın başkent olmasının ardından ortaya çıkan konut sıkıntılarının giderilmesi ve devlet memurlarının konut ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla hayata geçirilmiştir. Mahalle, Yenişehir olarak adlandırılan yeni merkezin tam ortasında yer alır ve üst düzey bürokratlar ve askerler için özel olarak tasarlanmıştır. Saraçoğlu Mahallesi'nin mimarisi, Alman mimar Paul Bonatz tarafından tasarlanmıştır. Bonatz, Türk geleneksel evlerinin biçimsel özelliklerine atıfta bulunarak, mahalle anlayışıyla uyumlu bir tasarım ortaya koymuştur. Mahalledeki konutlar, çağdaş sosyal konut anlayışıyla uyumlu bir şekilde planlanmıştır. Mahalle ve konutlar, ihtiyaç odaklı bir yaklaşımla inşa edilmiştir. Kar odaklı konut üretiminden ziyade, devlet memurlarının konut ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenmiştir. Bu nedenle, mahalle ve konutların

tasarımı, kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düşünülmüştür. Saraçoğlu Mahallesi, sadece konutlarla sınırlı kalmayan bir toplu konut yapılanmasıdır. Mahallede okul, alışveriş dükkânları, kütüphane, park gibi sosyal alanlar da yer almaktadır. Bu sayede, mahalle sakinlerinin günlük yaşamlarını kolaylaştıracak olanaklar sunulmuştur. Mahalledeki konutlar, şehirle bütünleşik bir planlamaya sahiptir. Mahalle, sakinlerine konforlu ve güvenli bir yaşam imkanı sağlayarak, kendilerini gerçekleştirme fırsatı sunmaktadır. Saraçoğlu Mahallesi, yalnızca konutlar açısından değil, aynı zamanda sosyal yaşam ve toplumsal ilişkiler açısından da önemli bir örnektir. Mahalledeki sosyal yaşam tarzı, sakinlerin kimliklerini şekillendiren ve topluluk duygusunu güçlendiren bir etkidir. Mahalleye aidiyet duygusu, sakinlerin mekânı benimsemesi ve kendilerini bu mekânda ifade etmelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Saraçoğlu Mahallesi, Ankara'nın mimari belleğini korumanın yanı sıra kişisel ve toplumsal hafızanın da geleceğe aktarılmasını sağlamaktadır. Kültürel mirasın korunması, kentlere kimlik ve ayırt edilebilirlik kazandırırken, toplumsal aidiyet duygusunu güçlendirerek yaşamımıza çok yönlü değerler katmaktadır. Bu nedenle, toplumsal değişim süreçlerinde kültürel mirasın rolünün ve öneminin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Değişimin yönü ve hızı kontrol edilebilir ve kültürel miraslar, bu süreçte geçmişle geleceğin ortak bir bağlantı noktası olarak işlev görebilir (Altınay ve Nalçakan, 2021).

2.3.6 1950-1960 Sonrası Dönem

1950-1960 ve sonrası dönem, Türkiye'de toplu konut üretiminin hız kazandığı bir dönemdir. Bu dönemde, ülkenin nüfus artışı, kentsel göç ve konut ihtiyacının artması gibi faktörler, toplu konut projelerinin hayata geçirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin başkenti Ankara, toplu konut üretiminin yoğunlaştığı bir merkez olmuştur. Başkent'in nüfusunun hızla artması, devlet memurları ve işçiler için uygun konutların sağlanması ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Ankara'da inşa edilen toplu konut projeleri, özellikle Etlik, Keçiören, Mamak gibi bölgelerde gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde hayata geçirilen toplu konut projeleri, genellikle blok tipi apartmanlar veya siteler şeklinde inşa edilmiştir. Betonarme yapılar yaygın olarak kullanılmış ve hızlı inşa süreçleriyle büyük konut kitlelerinin ihtiyacı karşılanmıştır. Projelerde genellikle sosyal donatı alanları, parklar, okullar ve alışveriş merkezleri gibi hizmetler

de düşünülmüştür. Bu dönemde Türkiye'nin en önemli toplu konut projelerinden biri, 1950'lerin sonunda başlayan ve 1960'ların başında tamamlanan İstanbul Güzeltepe Toplu Konut Projesi'dir. Bu proje, İstanbul'da büyük bir konut kıtlığı yaşandığı dönemde, binlerce konutun inşa edilmesini hedeflemiştir. İstanbul'da Zeytinburnu ve Bağcılar gibi bölgelerde de benzer toplu konut projeleri gerçekleştirilmiştir. Toplu konut üretimi, 1950-1960 ve sonrası dönemde Türkiye'nin modernleşme sürecine paralel olarak önemli bir yer tutmuştur. Bu projeler, konut ihtiyacını karşılamakla birlikte, kentlerin planlı ve düzenli bir şekilde gelişmesini sağlamayı amaçlamıştır. Ancak bazı eleştirilere de maruz kalmıştır. Estetik açıdan sınırlı çeşitlilik, sosyal ve kültürel alanların yetersizliği gibi faktörler, bu projelerin eksikliklerini ortaya koymuştur. 1950-1960 ve sonrası dönemde Türkiye'de toplu konut üretimi, hızlı kentleşme sürecine cevap olarak ortaya çıkmış ve konut ihtiyacının karşılanmasına yönelik önemli adımlar atılmıştır. Bu projeler, Türkiye'nin kentleşme ve modernleşme sürecindeki dönüşümün bir parçası olarak tarihsel ve sosyal öneme sahiptir (Balaban Varol, 2023).

Bu dönemde Emlak Kredi Bankası tarafından Levent Mahallesi (1. Levent 1951-2. Levent 1954, 3. Levent 1956, 4. Levent 1958, Levent 1961), Koşuyolu Mahallesi (1. kısım 1952, 2. kısım 1953, 3. kısım 1954), Ataköy 1. Kısım (1962), Ataköy 2. Kısım (1964) ve Ataköy 3-4 (1967) gibi büyük ölçekli toplu konutlar inşa edildi.

1980-1999 dönemi ise Türkiye'de liberal ekonomik politikaların benimsendiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde toplu konut üretimi teşvik arttırılmış ve 2985 sayılı Toplu Konut Yasası (1984) ile büyük ölçekli toplu konut üretimine hız verilmiştir. Toplu Konut İdaresi (TOKİ), bu dönemde önemli bir rol oynayarak konut üretiminde etkili olmaya başlamıştır. TOKİ'nin amacı, vatandaşlara ev sahibi olma fırsatı sunmak, sosyal donatıları olan modern yerleşmelerde yaşama imkanı sağlamak olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde TOKİ, Türkiye genelinde birçok projeye imza atmış ve kentsel dönüşüm projelerine öncülük etmiştir (Yenice, 2014).

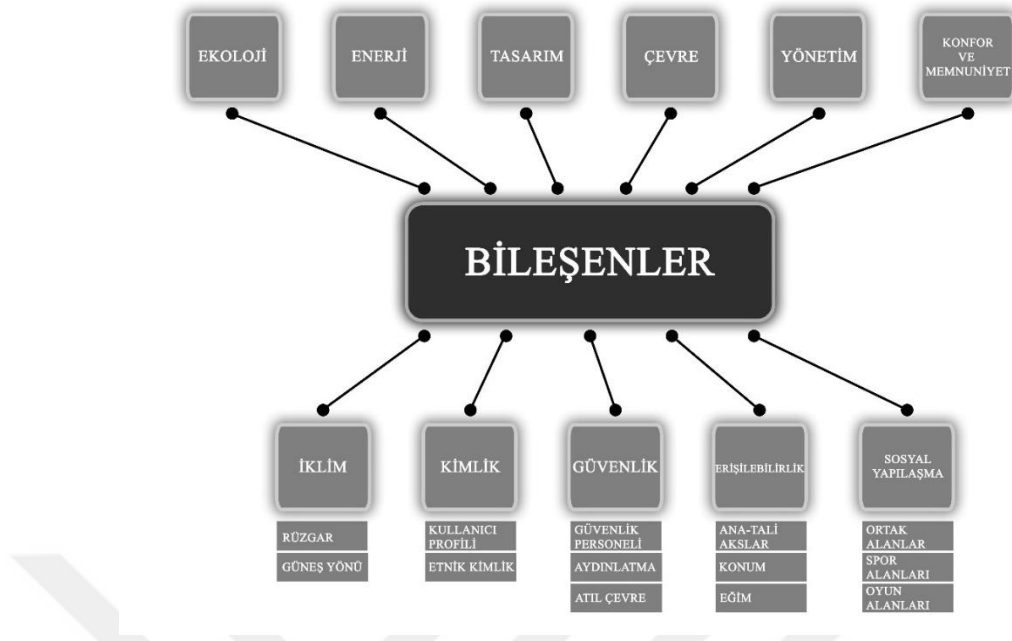
1990'lı yılların ortalarında ise özel sektörün konut üretimindeki rolü artmaya başlamıştır. Yabancı sermayenin ve uluslararası şirketlerin Türkiye'ye yatırım yapmasıyla birlikte, lüks konut projeleri ve siteleri hızla yayılmaya başlamış, yeni ve

modern konutlar genellikle şehir merkezlerinin dışında, geniş arazi alanları üzerinde inşa edilmiştir. Özel sektörün konut üretimindeki hızlı artışı, yüksek gelirli kesim için daha fazla seçenek sunarken, orta ve düşük gelirli kesim için ise uygun konut bulma sorununu derinleştirmeye başlamıştır.

2000'li yıllarda ise kentsel dönüşüm projeleri önem kazanmaya başlamıştır. Yıpranmış ve riskli yapıların yenilenmesi, altyapı iyileştirmeleri ve sosyal donatıların artırılması hedeflenmiştir. Bu projeler, hem devletin hem de özel sektörün iş birliğiyle gerçekleştirilmiş ve kentsel dönüşüm kapsamında, eski sanayi bölgeleri, gecekonduların yoğun olduğu alanlar ve tarihi dokusu bozulmuş bölgeler öncelikli olarak ele alınmıştır. Bu dönemde, modern ve konforlu konutların yanı sıra ticari ve sosyal alanların da yer aldığı karma projeler öne çıkmıştır. Son yıllarda ise 'sürdürülebilirlik' ve yeşil alanlar ön planda olan projelerin popüler hale geldiğini görmekteyiz. Yeşil binalar, enerji verimliliği, geri dönüşüm sistemleri ve çevre dostu tasarımlar bu projelerin odak noktası haline gelmiştir. Bu dönemde, insanların hem 'konfor'lu bir yaşam sürdürebileceği hem de doğayla uyumlu bir çevrede bulunabileceği projeler tercih edilmektedir (Erman, 2015).

2.4 Konut ve Toplu Konut Üretimlerinde Açığa Çıkan Bileşenler

Konut ve toplu konut tarihini incelediğimizde genel başlıklar çerçevesinde belirli bileşenlerin ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu bileşenler konut yapılaşmalarının nerede, nasıl ve neden yapıldığıyla ilgili olarak değişkenlik göstermektedir. İlk yerleşim yerlerinden mısır piramitlerine, sosyal ütöplast yaklaşımlardan sanayi devrimi ve sonraki dönemlere uzanan bu süreçte toplu konut kavramının önemli kırılım noktalarını görmekteyiz. Bu çerçevede incelenen dünya ve Türkiye örneklerinden de görüleceği üzere açığa çıkarılan bileşenler; iklim, güvenlik, kimlik, sosyal yapılaşma, erişilebilirlik, yönetim, çevre, konfor ve memnuniyet, tasarım, malzeme, enerji ve ekoloji olarak sıralanmaktadır.

Şekil 2.17 Bileşenler Şeması

Bu bileşenler çeşitlendirilebilir, alt başlıklara ayrılabilir ve tanımları genişletilebilir. Ancak çalışma kapsamında ele alınacak olan TOKİ Akgedik konutlarının ve yarışmayla üretilmiş diğer yerleşim alanlarının irdelenmesinde bu bileşenlerin ana başlıklarının kapsamı gereği dikkate alınması yeterli olacaktır.

Şekil 2.18 Bileşenlerin Kullanıcı ve Tasarım Odaklı Ayrımı

BÖLÜM ÜÇ

ÜRETİM BİÇİMİ OLARAK YARIŞMA

3.1 Türkiye’de Toplu Konut Yarışmaları

Türkiye’de toplu konut yarışmaları, konut sektöründe yenilikçi ve estetik açıdan çeşitlilik sağlamak amacıyla düzenlenen etkinlikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Mimarlar, şehir plancıları ve diğer tasarım profesyonellerinin katılımıyla gerçekleştirilen yarışmaların temel amacı, toplumun farklı ihtiyaçlarına uygun, sürdürülebilir, yaşanabilir ve estetik açıdan değerli konut projelerinin geliştirilmesini teşvik etmektir. Toplu konut yarışmaları, genellikle belli bir bölgede veya şehirde yapılacak konut projelerinin verimli bir tasarım ve uygulama sürecinin planlanması amacıyla düzenlenmektedir. Yarışma projelerinin değerlendirme sürecinde, projenin kullanıcı ihtiyaçlarına yanıt verme potansiyeli, çevresel etkileri, estetik değeri ve teknik uygunluk gibi faktörler dikkate alınır. Toplu konut yarışmaları, yenilikçi ve özgün konut projelerinin ortaya çıkmasına olanak sağlar. Bu projeler, konut mimarisinde farklı yaklaşımları ve çözümleri geliştirmekte ideal bir yöntem olarak görülmektedir. Aynı zamanda, çevresel sürdürülebilirlik, enerji verimliliği ve yaşam kalitesini artıracak özellikler gibi güncel konular da yarışmaların odak noktalarını oluşturmaktadır. Yarışmaların sonucunda seçilen projeler, genellikle uygulanabilirlik çalışmalarının ardından hayata geçirilir. Bu süreçte, yarışmada seçilen projenin, konut sahipleri ve çevre için maksimum fayda sağlaması hedeflenir. Toplu konut yarışmaları, sadece yenilikçi konut tasarımlarının ortaya çıkmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda sektördeki rekabeti teşvik eder ve kalite standartlarının yükselmesine katkıda bulunur.

Toplu konut yarışmaları, Türkiye’de kentsel dönüşüm projelerinin bir parçası olarak da sıklıkla düzenlenir. Kentsel dönüşüm, eski ve riskli yapıların yenilenerek güvenli ve modern konutlara dönüştürülmesini hedefler. Bu kapsamda yapılan yarışmalar, özellikle riskli bölgelerdeki konut stokunun iyileştirilmesi ve yaşam kalitesinin artırılması amacını taşır. Toplu konut yarışmaları, aynı zamanda sosyal ve ekonomik açıdan çeşitlilik ve katılımcılığı teşvik eder. Projelerde, farklı gelir düzeylerine sahip insanların ihtiyaçlarını karşılayacak konut tiplerine ve sosyal donatılara yer verilir. Böylece, toplumun farklı kesimlerinin barınma ihtiyaçlarına

cevap verebilen, kapsayıcı bir konut politikası oluşturulması amaçlanır. Yarışmalarda değerlendirilen projeler arasından seçilen tasarımlar, kamu ve özel sektör işbirliğiyle uygulanır. Bu süreçte, tasarımların teknik detayları, maliyet analizleri ve yapısal uygunlukları gibi faktörler dikkate alınır. Aynı zamanda, projelerin çevresel etkileri, yeşil alanlara ve sosyal alanlara erişimi, toplu taşıma imkanlarına yakınlığı gibi faktörler de göz önünde bulundurulur. Yaratıcı ve yenilikçi projelerin desteklenmesi, kentsel yaşam kalitesinin artırılması ve çevresel sürdürülebilirlik ilkelerinin gözetilmesi, bu yarışmaların önemli hedefleri arasındadır. Ayrıca, toplu konut projelerinde estetik değere ve mimari kaliteye verilen önem, şehirlerimizin görünümünü ve kimliğini şekillendiren önemli bir unsurdur. Günümüzde toplu konut yarışmalarının sağlayıcıları olarak belli başlı kurumlar ön plana çıkmaktadır. Bunlardan en önemlisi şüphesiz elindeki imkanların genişliği sayesinde TOKİ olarak bildiğimiz Toplu Konut İdaresi Başkanlığıdır. TOKİ'nin yanı sıra Belediyeler, Mimarlar Odası ve Şehir Plancıları Odası gibi kurumlarda bu tarz yarışmalar konusunda öncülük etmektedirler. Bu kurumların toplu konut yarışmalarını yaklaşımlarını kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür;

TOKİ (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı) Yarışmaları: TOKİ, Türkiye genelindeki toplu konut projelerini geliştirmek ve yenilikçi fikirleri teşvik etmek amacıyla yarışmalar düzenler. Bu yarışmalarda, konut ihtiyaçlarını karşılayacak çeşitli konut tipleri ve sosyal donatı alanlarına yönelik projeler değerlendirilir.

Belediyelerin Yarışmaları: Türkiye'deki birçok belediye, kentsel dönüşüm projeleri veya yeni toplu konut alanları için yarışmalar düzenler. Bu yarışmalarda, genellikle konutların tasarımı, yeşil alanlar, sosyal donatılar ve çevresel etkiler gibi kriterler değerlendirilir. Bu yarışmalar, inovatif projelerin ortaya çıkmasını teşvik ederek, kaliteli, çevre dostu ve sosyal açıdan zengin toplu konut projelerinin geliştirilmesine katkı sağlar.

Mimarlar Odası Yarışmaları: Mimarlar Odası da toplu konut alanında yarışmalar düzenleyen önemli bir kurumdur. Bu yarışmalarda, mimari kalite, çevresel sürdürülebilirlik, sosyal donatılar ve estetik gibi faktörler değerlendirilir.

Şehir Plancıları Odası (ŞPO) Yarışmaları: Şehir Plancıları Odası, sürdürülebilir ve kaliteli yaşam alanlarının oluşturulması için toplu konut yarışmaları düzenler. Bu yarışmalarda, katılımcılar bölgeye uygun, çevresel faktörleri dikkate alan ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek projeler sunarlar.

3.2 TOKİ ve Yarışmalar

Türkiye'deki konut üretiminde etkili olan TOKİ, imar konusunda geniş yetkilere sahip bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. 2000 yılı sonrası ekonomik krizin aşılması ve ekonominin canlandırılması hedefiyle, inşaat sektörü odaklı büyüme politikaları benimsenmekte ve bu politikaların bir yansıması olarak, yeni konut projeleri ve kentsel dönüşüm çalışmaları hayata geçirilmektedir.

“Toplu Konut İdaresi'nin, bireysel olarak ya da işbirliğiyle yaptığı konutlar, 1980 yılından sonra görülmektedir. Bu dönemde, Toki dışında kooperatifler, kooperatif üst birlikleri ve yerel yönetimlerle oluşan konut alanları, özel girişimciler ve Türkiye Emlak Bankası'nın da ortaklık ettiği konut yatırımları yapılmıştır.” (Yılmaz, 2017).

TOKİ'nin konut üretiminde kullandığı iki farklı finansman modeli bulunmaktadır. Birinci modelde, TOKİ, kamu tarafından bedelsiz olarak sağlanan arsalar üzerinde ve standart konut projeleriyle toplu konutlar inşa etmek için ihale sürecini başlatır. Bu model, düşük gelir grubuna yönelik olarak tasarlanmıştır. Ekonomik sebeplerden dolayı merkezi bölgelerde konut talebinin karşılanamadığı durumlarda, daha uzak ve altyapısı eksik olan alanlarda yerleşim imkanı sağlanır. Bu durum, yoksulluğun kentsel çeperlere itilmesine neden olabilir. Düşük gelir grubuna mensup kişiler, ulaşım sıkıntısı ve sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı konutlarını satmak zorunda kalabilir veya alternatif çözümler aramak durumunda kalabilir. İkinci finansman modeli ise “gelir paylaşımlı” modeldir. Bu modelde, TOKİ, bedelsiz olarak elde ettiği arsalar üzerinde özel sektörden bir ortakla işbirliği yaparak konut üretimi gerçekleştirir. Proje üretimi ve inşaat süreci, yüklenici tarafından üstlenilir ve süreç, kamu ihale kanunlarına değil kurumun yönetmeliklerine tabidir. Bu model, emlak fiyatlarının hızla yükseldiği bölgelerdeki üst gelir grubuna hitap etmektedir (Yılmaz, 2017).

Bu iki finansman modeli aracılığıyla TOKİ, farklı gelir gruplarına yönelik konut üretimi gerçekleştirerek çeşitlilik sağlamaktadır. İhale süreciyle inşa edilen konutlar, düşük gelirli aileler için uygun fiyatlarla sunulurken, gelir paylaşımli modellerle üretilen konutlar ise daha yüksek gelir grubuna hitap etmektedir. TOKİ'nin bu farklı yaklaşımları, konut ihtiyacını karşılamak ve kentsel dönüşüm projeleriyle şehirlerin gelişimini desteklemek amacıyla kullanılmaktadır. Konut reklamları ve projeler, bu çeşitliliği yansıtarak farklı kesimlerin konut ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemektedir. Böylece, TOKİ, devletin konut üretimindeki elini kullanarak, çeşitli finansman modelleriyle konutlar inşa ederek, toplumdaki farklı gelir gruplarının barınma ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır.

TOKİ'nin bu üretim modelleri beraberinde birçok sorunu ve eleştiriyi de getirmiştir. TOKİ'nin özel şirketlere karşı ayrıcalıkları olduğu ve haksız rekabet üstünlüğü sağladığı göz ardı edilemez bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel planların ihlal edilmesi ve ilkelerin çiğnenmesi en temel eleştirilerin başında gelmektedir. Mevcut bir plana rağmen, yapılaşma yoğunluğunun artırılması ve belediye yetkilerinin aşılması belediyelerin dışlanması sorunlu bir durum olarak nitelendirilmektedir. Belki bu şekilde konut maliyetleri düşürülebilir ve kar marjları artırılabilir. Ancak, kentsel bütünlük ve denge açısından düşünüldüğünde, açıkça bir tutarsızlık olduğu görülebilir. TOKİ'nin konut üretimini arttırmak ve barınma ihtiyacını ivedilikle karşılamak amacıyla atmış olduğu adımlar birçok yönden eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin gölgesinde üretime devam eden TOKİ yakın geçmişte farklı bir üretim biçimi olarak yarışmaları ele almaya başlamıştır.

Bu çerçevede TOKİ'nin üretim biçimi olarak yarışmayı ele aldığı ve kurumsal internet sitesinde erişime açtığı 3 farklı örnek karşımıza çıkmaktadır:

1. İstanbul-Kayabaşı bölgesi için konut tasarımı ulusal mimari fikir proje yarışması (2009)
2. 7 İklim 7 Bölge Gelenekten Geleceğe Ulusal Mimari ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması (2014)
3. Ulusal Mimari Kentsel Tasarım Fikir Yarışması 7 İklim 7 Bölge Mahalle (2017)

3.2.1 İstanbul-Kayabaşı Bölgesi İçin Konut Tasarımı Ulusal Mimari Fikir Proje Yarışması 2009

Kayabaşı bölgesi, İstanbul Avrupa Yakası'nda konumlanmış ve kentin mücavir alanında yer almaktadır. Yarışmacılardan beklenti, bu bölgedeki yapı adaları için yenilikçi, sürdürülebilir ve enerji verimliliği göz önünde bulundurularak tasarlanmış çevre ve yapı önerileri sunmalarıdır. Engelli erişimi, güvenlik, ekonomiklik ve toplumsal tutarlılık gibi faktörler de dikkate alınması gereken önemli unsurlardır. Ayrıca yarışmacılar, kentsel tasarım prensipleri çerçevesinde Kayabaşı bölgesinin mimarisini geliştirecekleri konut tiplerinin nasıl yerleşeceği konusunda çizimler hazırlamaları beklenmektedir. Bu çizimler, bölgenin planlama ve yapılaşma süreçlerine katkı sağlayacak ve estetik açıdan uyumlu çözümler sunmayı hedeflemektedir.

2009 yılında Türkiye'nin Toplu Konut İdaresi (TOKİ) tarafından düzenlenen “Kayabaşı Bölgesi İçin Konut Tasarımı Mimari Fikir Proje Yarışması”, kurumun mimari yarışmalara olan ilgisini ve projelerini çeşitlendirme çabasını yansıtan önemli bir adım olarak görülebilir. Ancak, maalesef bu yarışma, ciddi eleştirilere maruz kalarak tartışmalı bir sürece dönüşmüştür. Mimarlar Odası tarafından dile getirilen eleştiriler, yarışma türü ve tekniği ile ilgili sorunlara odaklanmaktadır. Yarışmanın başlıca eleştirilen noktalarından biri, Kayabaşı bölgesinin önerilen yapılaşmaya ve planlama bağlamında ekolojik açıdan uygun olmamasıdır. Bu, bölgenin doğal özelliklerinin ve çevresel faktörlerin dikkate alınmadığı anlamına gelmektedir. Eleştirmenler, çevresel sürdürülebilirlik ilkelerinin göz ardı edildiği ve bölgenin gelecekte olası sorunlarla karşılaşabileceği endişesini dile getirmektedir. Ayrıca, yarışma şartnamesindeki kısıtlamaların, yaratıcı ve yenilikçi fikirlerin geliştirilmesine engel olduğu ifade edilmektedir. Mimarlar Odası, yarışmanın daha esnek bir yaklaşımla ve daha geniş bir katılımcı kitlesiyle gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Kısıtlı şartnameler, mimarlara ve tasarımcılara özgün ve çığır açıcı projeler sunma fırsatını engelleyerek, yaratıcılığın sınırlandırılmasına yol açmaktadır. Yarışmanın süreci, tartışmalı bir şekilde sonuçlandırılmıştır. Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB), yarışmanın iptal edilmesi talebini dile getirmiş olmasına rağmen, yarışma süreci sonuca erdirilerek elde edilen projeler üzerinde

çeşitli revizyonlar yapılmış ve kısmen uygulanmıştır. Bu, eleştirenlerin endişelerini ve eleştirilerini daha da güçlendiren bir durum olmuştur. Bu süreç, TOKİ'nin mimari yarışmalar ve projeler konusundaki yaklaşımını ve politikalarını gözden geçirme fırsatı sunmaktadır. Eleştiriler, kurumun daha dengeli, sürdürülebilir ve katılımcı bir yaklaşım benimsemesini ve gelecekteki toplu konut projelerinde çevresel faktörleri, sosyal gereksinimleri ve estetik değerleri daha iyi dikkate almasını vurgulamaktadır. Sonuç olarak, TOKİ'nin “Kayabaşı Bölgesi İçin Konut Tasarımı Mimari Fikir Proje Yarışması”, mimari alanda atılan olumlu bir adım olmasına rağmen, eleştirilerle karşılaşmış ve eksiklikleri ortaya çıkmıştır. Bu eleştirilerin dikkate alınması ve gelecekteki projelerin daha dengeli, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi, toplu konut projelerinin başarısını artıracak bir etken olarak değerlendirilmektedir (Kapan, 2014).

Şekil 3.1 İstanbul Kayabaşı Bölgesi İçin Konut Tasarımı Ulusal Mimari Fikir Proje Yarışması Bileşenleri

3.2.2 7 İklim 7 Bölge Gelenekten Geleceğe Ulusal Mimari ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması 2014

TOKİ, Kayabaşı Bölgesi yarışmasından 5 yıl sonra daha kapsayıcı bir yarışma ile toplu konut üretimine farklı bir soluk getirme amacıyla 7 İklim 7 Bölge Gelenekten Geleceğe yarışmasını ilan etmiştir. TOKİ Kayabaşı bölgesi yarışmasında karşılaştığı

temel eleştirileri dikkate alarak yeni bir yarışma düzenlemeye karar vermiştir. Bu yarışmanın temel amacı şartnamesinde de belirtildiği üzere tarihin hafızası ve karakterini dikkate alarak şehirleri anlamının, şehirlerin geleceğini doğru bir şekilde tasarlamak için vazgeçilmez bir gereklilik olarak görmektir. Geleneksel Türk Mimarisinin, her bölgede farklılıklar gösterdiğini kabul eden ve bu farklılıkları, bölgenin iklim özellikleri, insanların yaşam koşulları, gelir kaynakları, kültür ve yaşam tarzlarıyla doğrudan ilişkilendiren TOKİ yarışmanın ana odağını bu çerçevede kurgulamıştır. Uzun yıllar boyunca biriktirilen deneyimlerle gelişen geleneksel mimari, çevreye zarar vermeden konforlu yaşam koşulları sağlamıştır. Hızla gelişen Türkiye'de, hızlı nüfus artışı ve kırsaldan kente göçler sonucunda ortaya çıkan yoğun konut talepleri plansız yapılaşmanın kaynağı haline gelmiştir. Hızlı yapılaşma, ilerleyen yapı teknolojileri ve değişen yaşam koşulları, geleneksel mimariden uzaklaşmayı beraberinde getirmiş ve bu durum kimliksiz yapıların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, yarışmanın amacı, şehir kimliğinin ve sürekliliğinin bilincinde olarak günümüz koşullarına uygun yeni yapılaşmanın, geleneksel mimariden ilham alarak şekillenmesini teşvik etmektir.

Tez kapsamında incelenecek olan Manisa Akgedik TOKİ Evleri Örneği, bu yarışmada 1. Ödüle layık görülen Ege Bölgesi kategorisinde Cihan Sevindik ve ekibinin projesi olarak karşımıza çıkacaktır. TOKİ'nin yarışma projeleri ile elde ettiği birikimin hayata geçirilmesi aşamasında birçok problem ile karşılaştığı görülmektedir. Buna rağmen yarışma sonucunda ödül almış mimarların projelerinin hayata geçirildiği sayılı örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yarışmada vaat edilen ile uygulama esnasındaki farklılıklar, TOKİ'nin beklentileri gibi birçok etken üretim süreci şekillendirmiştir.

Şekil 3.2 7 İklim 7 Bölge Gelenekten Geleceğe Ulusal Mimari ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması Bileşenleri

3.2.3 Ulusal Mimari Kentsel Tasarım Fikir Yarışması 7 İklim 7 Bölge Mahalle 2017

Ulusal Mimari Kentsel Tasarım Fikir Yarışması 7 İklim 7 Bölge Mahalle, yarışması şehirlerin kimliğini ve sürdürülebilir gelişimini desteklemek amacıyla TOKİ'nin kentsel ölçekli açtığı yarışmaların sonuncusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yarışma çerçevesinde köyden kente göçün yoğunlaştığı 50 yıllık süreçte şehirlerin kentleşmeye karşı hazırlıksız yakalanma halini tecrübe ettiğini dile getiren TOKİ, eksikler ve yanlışlar üzerine eleştirel bir biçimde gelinen safhayı mercek altına aldığını açıklamıştır. Ortaya çıkan tabloda açıkça görünen özgün mekânsal ve sosyo-ekonomik dokulardaki bozulma, öncelikle yaşam alanlarına dönük girişimlerin hızlandırılmasına sebep olmuştur. Mahalle dokusu, mahalle kültürü, sürdürülebilirlik, kimlik, insan/kullanıcı odaklılık, yaşam ve mekan kalitesi, bütünleşme, kentsel estetik ve peyzaj, mimari öğeler, silüet, ekoloji kavramları ile yeni şehircilik akımlarını 'mahalle' ortak bileşeninde sentezlemek yarışma çerçevesinde önem arz etmektedir.

Yarışmanın genel amacı olarak, şehirlerin temel kimliklerine ve sürdürülebilir çevrelere kavuşturma hedefine yönelik insanların değişen beklentileri büyük bir motivasyon kaynağı olarak görülmüştür. Özellikle sosyal bütünleşmeyi hedefleyen, estetik, kaliteli ve insan odaklı "mahalle" yerleşimleri teşvik edilmiştir. Mahalle,

sürdürülebilir kültür ve şehir modelinde, ortak yaşamın temel ölçeği ve ana mekanı olarak benimsenmiştir. Bu yarışmanın diğer yarışmalarda da olduğu gibi geleceğe yönelik yenilikçi projelerin ortaya çıkmasına ve mahalle odaklı yaklaşımların yaygınlaşmasına katkı sağlamasına aracı olması beklenmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin farklı bölgelerindeki iklimsel ve kültürel çeşitliliği de göz önünde bulundurarak, çeşitli kentsel tasarım fikirlerinin keşfedilmesine ve uygulanmasına olanak tanınması TOKİ'nin konut üretimi konusundaki tutumunun yıllar içinde ne yönde evrildiğini görmek için büyük bir fırsat olarak karşımıza çıkmıştır.

2014 ve 2017 yıllarında açılan, farklı odak konseptlere sahip bu yarışmaların temelinde her bölgenin kendi ihtiyaçlarına yönelik yaklaşımların ele alınması yatmaktadır. Bu yaklaşımları her yarışma ve her proje özelinde detaylı incelemek mümkündür. Ancak yarışma projelerinin kapsamı hayata geçirilen örneklerinden her zaman daha geniş olmuştur. Bu sebepten yarışma çerçevesinde ödül kazanmış ve uygulanma fırsatı bulmuş örneklerin incelenmesi TOKİ'nin yola çıkış amacını ne kadar hayata geçirebildiğini görmek açısından önemlidir. Tez kapsamında şuana dek incelediğimiz bütün başlıkların ve konuların anlatımdaki yeri ve temel amacı, bu aşamada ele alınacak olan uygulanmış bir yerleşkenin yarışma safhasında vaat ettiklerini, yarışmanın amacına uygun tasarım kriterlerini ne denli gerçekleştirebildiğini, bu pratik esnasında karşılaştığı problemleri ve sonuç ürünün kullanıcılar gözünden değerlendirmelerini görebileceğimiz bir deneyim sunmaktır.

Şekil 3.3 Ulusal Mimari Kentsel Tasarım Fikir Yarışması 7 İklim 7 Bölge Mahalle Bileşenleri

3.3 TOKİ Konutlarının Mimari Proje Yarışmaları Çerçevesinde Uygulanmış Örnekleri

7 İklim 7 Bölge Gelenekten Geleceğe Ulusal Mimari ve Kentsel Tasarım Yarışması (2014) çerçevesinde ödüle değer bulunan projeler birçok bölgede hayata geçirilmiştir. Bu üretimlerin bazıları yarışmada ödül aldıkları bölgelerde bazıları ise farklı bölgelerde inşa edilmiştir. Yarışma projeleri çerçevesinde toplamda 11.250 konut üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu üretimlerin neler oldukları ve hangi bölgede ödül aldıkları, proje ekipleri ve önemsedikleri ‘bileşenler’in açığa çıkarılması önemlidir. Diğer yandan yarışma şartnamesinde belirtilen yarışmacılardan beklenenler ve şartname içeriğinde ön plana çıkan bileşenlerinde tespiti süreci daha iyi anlamak açısından önemlidir.

3.3.1 Yarışma Şartnamesi

Jüri başkanı Prof. Dr. Sinan Mert Şener ve jüriler; Dr. Halil Onur, Fatma Varank, Mustafa Levent Sungur, Hicran Çakmak, Bünyamin Derman ve Ali Reyhan Esen’den oluşan jüri üyeleri yarışma şartnamesinde, yerel ve geleneksel mimari unsurların ele alınması, geçmişin belleği ve kimliğinin dikkate alınarak yeni kentlerin kurgulanmasının önemine dikkat çekmişlerdir. Geleneksel Türk Mimarisinin her bölgede farklılık gösterdiğini, iklim özellikleri, yaşam koşulları, gelir kaynakları, kültür ve yaşam tarzlarının önemli bileşenler olarak ele alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Geleneksel mimari olgusundan uzaklaştıkça kimliksiz yapıların oluştuğunu ve yarışma çerçevesinde uygulanacak projeler üzerinden kent kimliğinin varlığının devam ettirilebileceğine dikkat çekilmiştir.

3.3.2 Akdeniz Bölgesi

Yarışma çerçevesinde Akdeniz bölgesinde ödül alan ve uygulanmaya hak kazanan projeler şu şekildedir;

1. Ödül – Fatma Tuğba Okçuoğlu – Halit Levent Fırat. Uygulama alanı: Hatay Dörtüol Payas. Konut sayısı: 1818 Konut

Fatma Tuğba Okçuoğlu ve Halit Levent Fırat’ın uygulanan projeye dair görüşleri; “Yarışmanın en önemli tarafı TOKİ’nin dereceye giren müelliflerle bilfiil hayata

geçecek projeleri çalışmaya başlaması oldu. Kendi adımıza, şu an ilk etabı uygulanmakta olan yerleşimde, özellikle vaziyet planı bakımından yarışmada ortaya koyduğumuz planlama anlayışının bir devamı olarak uygulama olanağını bulduk.” (TOKİ Ödüllü Projeler Kitapçığı, 2014)

2. Ödül – Rıdvan Fil. Uygulama alanı: Adana Sarıçam Buruk Mahallesi. Konut sayısı: 825 Konut

Rıdvan Fil’in uygulanan projeye dair görüşleri; “ Türkiye’de açılan yarışma sayısı ve bunların hayata geçme oranı, Avrupa ülkelerinden oldukça geridedir. Bizim bu alanda gördüğümüz en önemli sorunlar; yarışma kültürünün idarelerce benimsenememiş olması ve yarışmayı açan idarelerin seçilen projelerin hayata geçirilmesi sürecinde gerekli kararlılığı gösterememeleridir. Yarışmayı açan idarenin kararlılığı, çıkabilecek sorunların aşılmasında önemli bir etkidir. Ulusal Mimari Proje Yarışmasının sonuçlarının hayata geçmesi TOKİ’nin kararlılığını ve samimiyetini göstermekle birlikte, mimarlık dünyasına olumlu anlamda katkılar sağlıyor.” (TOKİ Ödüllü Projeler Kitapçığı, 2014)

2. Mansiyon – İlker İğdeli. Uygulama alanı: Kütahya Evliya Çelebi Mahallesi.

İlker İğdeli’nin uygulanan projeye dair görüşleri; “ Mimarlık mesleğinin amacı düşüncelerinizin, fikirlerinizin somut gerçekliğe dönüşebilmesidir. Bu anlamda bizler için bu fikirlerin uygulanıyor olması mimar olarak mesleğimizde ulaşmak istediğimiz önemli bir noktadır. Diğer yandan bu yapılarda binlerce insanın yaşayacak olması ve sizlerin onlar için mekan üretme arayışınızın hayat bulması bizim için oldukça heyecan verici. TOKİ’ nin yarışma yöntemini seçerek proje elde etmesi ve bu eserleri hayata geçirmesi mimarlar ve mühendisler adına oldukça ilham verici. Uygulanan projeler yarışma projeleri olduğu ve kendi alanlarında belirli yeterliliğe sahip jüri tarafından değerlendirildiği için, yapı ölçeğinden şehir ölçeğine yayılan planlı ve belirli senaryoları içeren bu öneriler, geleceğin şehirlerinin daha yaşanabilir olması açısından oldukça önemlidir. Dileriz tüm devlet kurumları bu yöntemle proje elde ederler ve yapılı çevreye katkıda bulunurlar.” (TOKİ Ödüllü Projeler Kitapçığı, 2014)

3.3.3 Ege Bölgesi

Yarışma çerçevesinde Ege bölgesinde ödül alan ve uygulanmaya hak kazanan projeler şu şekildedir;

1. Ödül – Cihan Sevindik. Uygulama alanı: Manisa Yunusemre Akgedik. Konut sayısı: 1101 Konut

Cihan Sevindik'in uygulanan projeye dair görüşleri; " Toplu konut yapılarının, süregelen aksine, farklı şekilde yorumlanabileceğini gösteren bir uygulama oldu. Tasarladığımız projelerin takdir görmesi, süreçte idare ile aynı fikirleri benimsemiş olmak, bizi özgürleştirdi ve rahatlattı. Yarışma ortamları birçok fikir ortaya çıkarıyor. Bunlara fırsat verilip değerlendirildiğinde, mimarlığımız ve şehirciliğimiz için çok önemli katkıları oluyor. Günümüzde uygulanmakta olan, mimari bağlamından kopuk toplu konut fikrine eleştirel yaklaşılması ve Türkiye genelinde bu fikrin olgunlaştırılması amacıyla yarışmaya açılmasının çok büyük bir adım olduğuna inanıyorum. Bu yarışmanın hayata geçirilmesi; günlük ve kentsel ihtiyaçların gözetilerek tasarlanmış çevreler yaratılması ve bu girişimin diğer idarelere örnek teşkil etmesi bakımından büyük önem taşımaktadır." (TOKİ Ödüllü Projeler Kitapçığı, 2014)

3.3.4 Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Yarışma çerçevesinde Güneydoğu Anadolu bölgesinde ödül alan ve uygulanmaya hak kazanan projeler şu şekildedir;

1. Ödül – Ahmet Yılmaz. Uygulama alanı: Gaziantep Şehitkamil-Beylerbeyi. Konut sayısı: 666 Konut

Ahmet Yılmaz'a ait projelerin diğer uygulama alanları;

Uygulama alanı 1: Bursa İznik Selçuklu. Konut sayısı: 165 Konut.

Uygulama alanı 2: Çankırı Merkez. Konut sayısı: 502 Konut.

Uygulama alanı 3: Gaziantep Kuzeyşehir (3. ve 4. Etap). Konut sayısı: 2277 Konut.

Uygulama alanı 4: Manisa Akgedik. (2. Etap). Konut sayısı: 1450 Konut.

Ahmet Yılmaz'ın uygulanan projeye dair görüşleri; “ Projelerimizde, mevcut şehircilik yaklaşımlarının tek çözüm olmadığını, yaşamaya uygun olmayan fiziksel çevrenin kaderimiz olmadığını, geçmişteki şehircilik birikimlerimizin ve değerlerimizin bugünün koşullarında tekrar ele alınabileceğini düşünerek vurgulamaya çalıştık. TOKİ'nin bu yarışmadan sonra yaptığı çalışmalarda yeni açılımlar sağladığını düşünüyorum. Yarışma sürecinde ve sonrasında mimarlık ortamının şehir planlama sürecine katkı da sağlaması ve etkin rol oynaması gerektiğini daha da iyi kavradım. Mimarlık dünyası açısından TOKİ'nin işveren konumunda olması ve nitelikli yapılar talep etmesi memnuniyet verici. TOKİ'nin elde etmeye çalıştığı niteliğin uygulama aşamasında devam etmesini bekliyoruz.” (TOKİ Ödüllü Projeler Kitapçığı, 2014)

3.3.5 İç Anadolu Bölgesi

Yarışma çerçevesinde İç Anadolu bölgesinde ödül alan ve uygulanmaya hak kazanan projeler şu şekildedir;

1. Ödül – Zeynep Canan Sevindik. Uygulama alanı: Muğla Merkez Emirbeyazıt. Konut sayısı: 1106 Konut

Zeynep Canan Sevindik'in uygulanan projeye dair görüşleri; “ Mimari proje yarışmaları, özellikle genç mimarlar için farklı konularda fikrini söyleyebilmek, eşit koşullarda proje geliştirebilmek adına büyük önem arz ediyor. TOKİ'nin, konut yapılarının tektipleşmesinden uzaklaşmak ve az katlı yapılaşmaya doğru yönelmek fikrini olumlu bularak bu yarışmaya katıldık. Yarışma, mimarlık kariyerimizin ilk dönemlerinde büyük bir deneyim sahibi olmamıza ve farklı disiplinlerle ortaklaşa bir projeyi hayata geçirmemize olanak sağladı. Aynı zamanda bu yarışmayla ilk mimari projemiz, uygulama süreciyle nihayete ermiş oldu.” (TOKİ Ödüllü Projeler Kitapçığı, 2014)

2. Ödül – Özlem Eren. Uygulama alanı: Amasya Merkez Ziyaret. Konut sayısı: 336 Konut

Özlem Eren'in uygulanan projeye dair görüşleri; “ TOKİ'nin yarışmalar aracılığıyla yeni ve yetenekli proje müellifleri ile çalışma arzusu bizleri motive etti.

Yarışmaya katılırken hedefimiz öncelikle daha yaşanabilir insan ölçeğinde konut alanları tasarlamak, insanlar arasındaki karşılaşmaları arttırarak komşuluk ilişkilerini canlandırabileceğimiz kamusal ve yarı kamusal alanlar yaratmaktır. Yarışma sonrasında projelerin uygulanabiliyor olması, yarışmacılar açısından önemli. Proje ihaleleri yöntemi ile ya da ön seçimli yarışma yöntemiyle müellif bulunması, mimarlık ortamına yeni fikirleri ve mimarları dahil etme imkanı tanımazken, 7 İklim 7 Bölge Ulusal Mimari Yarışması, mimarlık ve tasarım kültürümüze yeni fikirlerin ve mimarların katılımını sağlayarak çok önemli bir misyon üstlenmektedir. Bu misyonla beraber, mimarlık ve yarışmalar literatürümüzün toplu konut tasarımı alanında gelişim sağlanmasının önemli bir kazanım olduğu kanaatindeyiz.” (TOKİ Ödüllü Projeler Kitapçığı, 2014)

3. Ödül – Korkut Yıldırım. Uygulama alanı: Konya Meram Gödene.

Korkut Yıldırım’a ait projenin diğer uygulama alanı;

Uygulama alanı: Ankara Çankaya-Alacaatlı. Konut sayısı: 450 Konut.

Korkut Yıldırım’ın uygulanan projeye dair görüşleri; “ Yarışmada ödül alan projemiz Konya Gödene’de uygulanıyor. Proje, az katlı bloklarıyla, ortak avlu kullanımıyla, peyzaj alanlarının ve sosyal donatılarının zenginliğiyle, araç ve yaya sirkülasyonlarının birbirlerinden ayrılmasıyla açık alanların etkin olarak kullanıldığı bir çalışma olarak tasarlandı. Yarışmayla elde edilen diğer projelerde de günümüz konut siteleri anlayışından farklı olarak mahalle, meydan, sokak kurgusunun yapılmaya çalışıldığını görüyoruz. Bu anlamda yapılan işlerin mimarlık ve şehircilik uygulamaları açısından olumlu katkıları olduğu kanısındayım. Ödül alan projelerin uygulanması yarışmanın amacına ulaştığının göstergesidir. Tip projeden ziyade ‘yer’ bağlamında projelerin üretilmesi, kentlere, insanlara ve mimarlık pratiğine daha fazla katkı sağlayacak.” (TOKİ Ödüllü Projeler Kitapçığı, 2014)

3.3.6 Tez Kapsamında İncelenecek Alanın Tespiti

Akdeniz bölgesinde 1. ödül, 2. ödül ve 2. Mansiyon ödülü uygulamaya geçirilmiştir. 2. Mansiyon ödülü Akdeniz bölgesi dışında tekrar ele alınmış ve Kütahya ilinde uygulanmıştır. Bu sebepten ödül aldığı bölgenin dışında bir alanda yapılaşmaya

gidilmiştir. Yarışma sürecinde önemsedığı değerler ve yaklaşımlar farklı bir iklim bölgesinde gerçekleştirilemeyeceği için proje tekrardan ele alınmıştır. Bu sebepten tez kapsamında yarışma ve uygulama sonrası sürecin karşılaştırılması açısından yanıltıcı sonuçlar ortaya çıkarabileceği düşünülmektedir. 1. ödül Hatay bölgesinde, 2. ödül Adana bölgesinde uygulanması sebebiyle yarışmada ödül aldıkları Akdeniz bölgesinde inşa edilmiştir.

Güneydoğu Anadolu bölgesinde 1. Ödül uygulamaya geçirilmiştir. Proje Gaziantep ilinde inşa edilmiştir. Proje ödül aldığı iklim bölgesinde değerlendirilmesine rağmen aynı proje başka şehirler ve iklim bölgelerinde ‘tip’ proje olarak uygulanmıştır. Bu sebepten projenin bölgeye özgün üretimi ortadan kalkmıştır. Tez kapsamında bu üretimlerin incelenmesi bölgeye özgünlüğün ortadan kalkması nedeniyle yanıltıcı sonuçların ortaya çıkmasına sebep olacağı düşünülmektedir.

İç Anadolu bölgesinde 1. ödül, 2. ödül ve 3. ödül uygulamaya geçirilmiştir. 1. ödül yarışma çerçevesinde ödül aldığı bölgenin dışında Muğla ilinde uygulanmıştır. Aynı şekilde 2. ödül Amasya ilinde uygulanarak ödül aldığı bölge dışında projelendirilmiştir. Bu çalışmaların da yarışma süreci ve uygulama aşamasındaki farklılıklarını incelemek iklim bölgesinin değişikliği sebebiyle yanıltıcı olacağı düşünülmektedir. 3. ödül Konya ilinde kendi bölgesinde uygulamaya geçirilmiştir.

Ege bölgesinde 1. Ödül uygulamaya geçirilmiştir. Diğer bölgelerde birden fazla ödülün farklı alanlarda inşa edildiği görülmektedir. Ege bölgesi 1. ödülü Ege bölgesindeki diğer yarışma projelerinden öne çıkararak bu bölgede ödül alanlar arasında uygulanan tek proje olarak dikkat çekmektedir. Diğer yandan kendi bölgesinde inşa edilen Akdeniz bölgesi 1. ödülü (Hatay), Akdeniz bölgesi 2. ödülü (Adana) ve İç Anadolu bölgesi 3. ödülünden (Konya) farklı olarak toplu konut üretiminde ele aldığımız bileşenler yönünden farklılaşmaktadır. Akgedik konutlarının yapılaşma alanının yoğun eğimli bir bölge olması sebebiyle diğer 3 uygulamadan ayrıştığı görülmektedir. Bu fark sebebiyle çevre, manzara ve erişilebilirlik gibi bileşenlerin çözümlerinin Akgedik konutlarında farklılaştığı görülebilmektedir.

3.4 TOKİ Konutlarının Mimari Proje Yarışmaları Çerçevesinde Uygulanmış Projeler Üzerinden Değerlendirilmesi, Manisa Akgedik TOKİ Evleri Örneği

TOKİ'nin 2014 yılında açtığı 7 İklim 7 Bölge Gelenekten Geleceğe Ulusal Mimari Proje Yarışması serbest, ulusal ve tek kademeli olarak düzenlenmiştir.

Yarışmanın amacı, geçmişin belleği ve kimliğini dikkate alarak kentleri algılamak, kentlerin geleceğini doğru kurgulamanın vazgeçilmez koşuludur. Geleneksel Türk Mimarisi kent dokusu her bölgede farklılık gösterir. Bu farklılıklar bölgenin iklim özellikleri, insanların yaşam koşulları, gelir kaynakları, kültür ve yaşam tarzlarıyla doğrudan ilişkilidir. Uzun yılların deneyimleriyle meydana gelen geleneksel mimari, çevreye zarar vermeden konfor koşullarını sağlamıştır. Gelişmekte olan Türkiye'de hızlı nüfus artışı ve köyden kente göçler sonucu ortaya çıkan yoğun konut talepleri plansız yapılaşmanın kaynağını oluşturmuş, hızlı yapılaşma, gelişen yapım teknolojileri ve değişen yaşam koşulları nedeniyle geleneksel mimariden uzaklaşmış, bu durum ise kimliksiz yapıların oluşmasına neden olmuştur. Bu kapsamda yarışmanın amacı, kent kimliğinin varlığının ve devamının bilincinde olarak günümüz koşullarına uygun yeni yapılaşmanın geleneksel mimariden ilham alarak oluşmasını teşvik etmektir.

Yarışmanın konusu, belirlenen alanlarda konut, kreş ve okul projelerinin geliştirilmesidir.

Yarışma Türkiye'nin 7 coğrafi bölgesinde farklı ihtiyaçlara yönelik tasarım yaklaşımlarının ele alınması ile geliştirilecek projelerin hayata geçirilmesi amacıyla düzenlenmiş ve 7 bölgede de birçok yarışma projesi ödüle layık görülmüştür. Ancak ödül alan projelerin çok az bir kısmı hayata geçirilme şansı bulmuştur. Bunlardan biri de Ege Bölgesi 1. Ödülü (Cihan Sevindik ve ekibi) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cihan Sevindik (Ekip Başkanı) ve ekibi Doğan Türkkkan, Sinan Tuncer, Oğuzhan Aydın, Zeynep Canan Aksu'nun proje açıklama raporu şu şekildedir:

TOKİ KONUT SİSTEMATİĞİ: Geçmişin belleği ve kimliğini dikkate alarak kentleri algılamak, kentlerin geleceğini doğru kurgulamanın vazgeçilmez koşuludur. Geleneksel Türk Mimarisi kent dokusu her bölgede farklılık gösterir. Bu farklılıklar

bölgenin iklim özellikleri, insanların yaşam koşulları, gelir kaynakları, kültür ve yaşam tarzlarıyla doğrudan ilişkilidir. Uzun yılların deneyimleriyle meydana gelen geleneksel mimari, çevreye zarar vermeden konfor koşullarını sağlamıştır. Gelişmekte olan Türkiye'de hızlı nüfus artışı ve köyden kente göçler sonucu ortaya çıkan yoğun konut talepleri plansız yapılaşmanın kaynağını oluşturmuş, hızlı yapılaşma, gelişen yapım teknolojileri ve değişen yaşam koşulları nedeniyle geleneksel mimariden uzaklaşmış, bu durum ise kimliksiz yapıların oluşmasına neden olmuştur. Bu noktada, tasarımın ana kurgusu, Ege Bölgesinin iklimsel özellikleri, insanların yaşam koşulları, ölçek gibi kavramlar sorgulanarak oluşturulmuştur. Günümüz kent yaşamındaki insan ölçeğinden uzaklaşma ve içe kapalılık, komşuluk ilişkilerinin minimize edilişi gibi aslında kentlinin ana problemlerinden olan olumsuzluklara çözüm getiren bir tasarım anlayışı benimsenmiştir.

KONUM: Tasarım alanı, yoğun eğimin hakim olduğu, manzara yöneliminin batı olduğu bir noktadadır. Bu veriler Ege bölgesi iklimsel verileri ile birleştirildiğinde, Ege Bölgesine ait İmbat etkisi altında kaldığı öngörülmektedir. Geçmişten günümüze kent planlamasında önemli bir yeri olan rüzgar faktörünün kent planını en çok etkilediği bölgelerimizin başında Ege Bölgesi gelmektedir. Bu bölgenin kentsel planlama geçmişi incelendiğinde özellikle sıcak yaz mevsiminde denizden karaya esen rüzgar olan İmbatın kent planını yönlendirdiği görülmektedir.

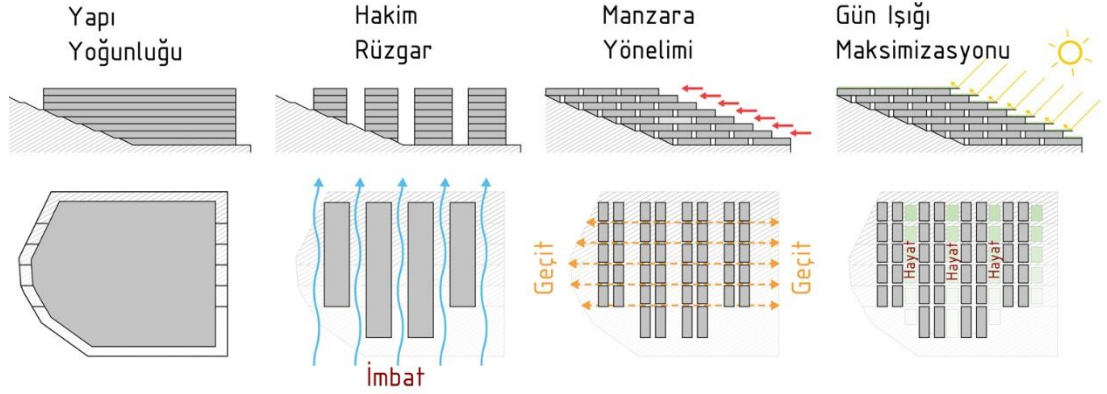
MEKANSAL OLUŞUM: Tasarım alanındaki yoğun eğim problemine, bölge konut dokusunun önemli tipolojilerinden birisi olan "Teras Ev" kavramı ile çözüm getirilmiştir. Farklı kotlarda konumlandırılan konut birimleri, eğim ile paralel şekilde bir araya gelerek arazi ile bütünleşmektedir. Bu noktada, konut birimleri arasında oluşturulan ve bölgenin konut tipolojisinde önemli yeri olan "Hayat" ları birbirine bağlayan taş geçitler önerilmektedir. Komşuluk ilişkilerinin güçlendirildiği bu karşılaşma mekanları, farklı kotlarda konut birimlerini birbirine bağlayan bir ağ olan taş geçitler ile zenginleştirilmektedir.

YOĞUNLUK: Arazide genel tasarım kararı olarak minimum yerleşim (0.65 Emsal) verileri benimsenmiştir. Buna sebep olarak, günümüz kentlerindeki düşey yerleşim ve insan ölçeğinden uzaklaşma problemleri öne çıkmaktadır. İnsan ölçeği ile

uyumlu, yatayda gelişen konut dokusu, arazi ile uyumlu olarak kotlanmaktadır. Yapı ve alt birimleri oluşturulurken, bölgenin sahip olduğu potansiyeller göz önünde bulundurularak sade ve dingin bir mimari dil benimsenmiştir. Ekolojik sürdürülebilirlik kavramı irdelenerek, yerel bir malzeme olan taş, mimari dili zenginleştiren bir eleman olarak ele alınmıştır. Geniş saçakları, açık terasları ve hayatları ile zenginleştirilen konut dokusu, geçmiş kent dokusundaki sosyolojik sürdürülebilirlik kavramı ile yeniden yorumlanarak gelenekten geleceğe uzanan sürdürülebilir bir tasarım anlayışı ortaya konulmuştur (Sevindik vd., 2014).

Proje açıklama kısmındaki şu kısım dikkate değerdir: “Ege Bölgesinin iklimsel özellikleri, insanların yaşam koşulları, ölçek gibi kavramlar sorgulanarak oluşturulmuştur. Günümüz kent yaşamındaki insan ölçeğinden uzaklaşma ve içe kapalılık, komşuluk ilişkilerinin minimize edilişi gibi aslında kentlinin ana problemlerinden olan olumsuzluklara çözüm getiren bir tasarım anlayışı benimsenmiştir.” (Sevindik vd, 2014). Bu ifade TOKİ’nin yarışma süreçlerini organize ederken önemseydiği bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Konut üretiminde odak insan olacak ise o insanın yaşadığı bölge, kültürel aktiviteleri, o bölgenin iklimsel koşullarına uyum sağlama biçimleri gibi birçok etkenin ele alınması gerekliliğine değinilmiştir. Bu ana problemlerin ele alınması ve proje içerisinde çözümlenmesinin yanında projenin gerçekleştirileceği alanın konum verileri, güneş, eğim, rüzgar gibi faktörlerin de orada kurgulanacak olan yaşantıya etkileri değerlendirilmiştir. Bu girdilerin ele alınmasının ardından konut birimlerinin tasarımında ana konsept olarak bölgenin konut tipolojisine uygun teras evler tercih edilmiştir. Eğim teras evlerin oluşturulması kısmında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Teras evler ile planlanan düşey düzlemde farklı kotlardaki insan ilişkilerinin yatay düzlemde de taş geçitler ve “hayat” adı verilen karşılaşma mekanları ile pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Arazi şartlarının ele alınış biçimi ve kotlara yayılarak oluşturulan teras evler ölçek sorununu da ortadan kaldırmıştır. Konut dizileri boyunca aynı ölçek ile temas eden bireylerin, 5-6 katlı kütsel yapılar görmek yerine, bulunduğu konum ile uyum içerisinde var olan 1-2 katlı yapıların oluşturduğu çevrede varlıklarını sürdürmeleri planlanmıştır.

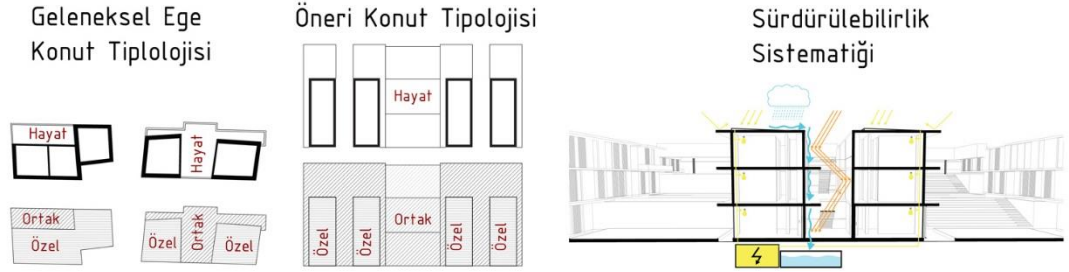
Bu çerçevede yarışma projesinde öne çıkan tasarım yaklaşımlarını müellif ekibin paftalarında, diyagramlarında ve görsellerinde incelemek daha uygun olacaktır. Ardından projenin uygulama aşamasına geldiğinde tekrardan ele alınış biçimi, uygulamaya yönelik pratik kararların alınması, TOKİ'nin üretim standartlarının devreye girmesi, maliyet ve süre kazanımı gibi etkenler sebebiyle yarışmada vaat edilen yaklaşımlardan ne kadar uzaklaştığını veya bunları ne denli hayata geçirebildiğinin değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu iki aşama bir projenin yarışma ve uygulama öncesi deneyimlerini ele alış biçimi olarak değerlendirilmeye tabi tutulmasına uygun bir örnek teşkil edecektir. Ardından üretiminin tamamlanmış hali, görselleri ve kullanıcı deneyimleri aktarılacak, öncesi ve sonrası arasında ilişkiler irdelenecektir.

Şekil 3.4 Yarışma paftası diyagramlar (Sevindik vd, 2014)

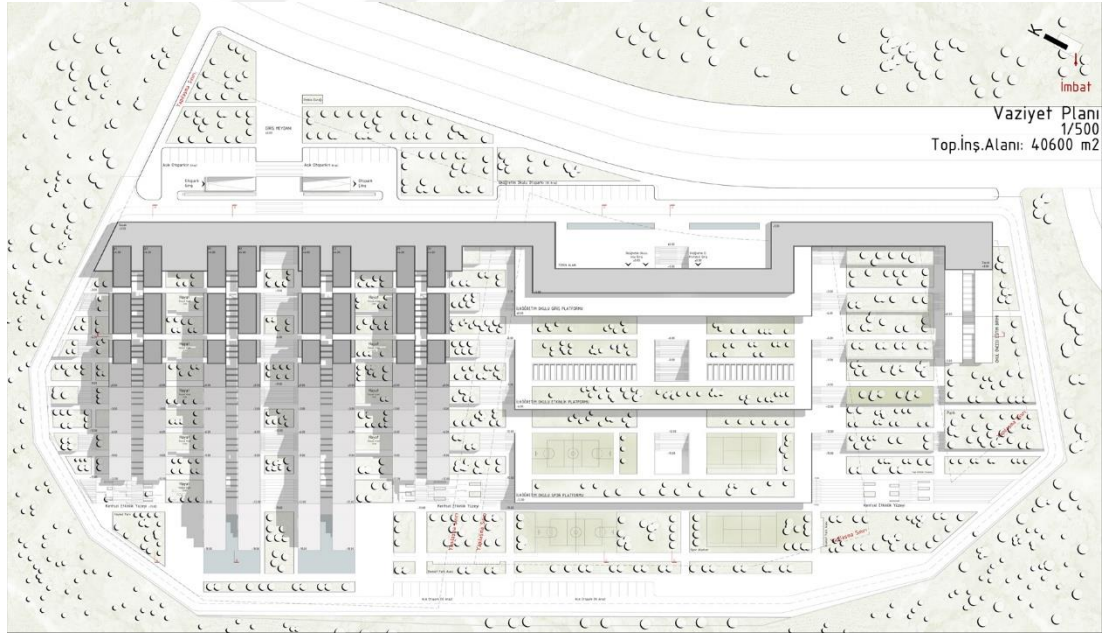
Yapıların konumlanma biçiminin temelinde ada ölçeğinde en üst düzeyde yoğunluğun ele alınması ardından yapı yoğunluğu, hakim rüzgar, manzara yönelimi, gün ışığı maksimizasyonu gibi girdilerin tasarıma dahil edilmesi ve yoğunluğun seyreltilmesi ile elde edildiği görülmektedir. Yapı yoğunluğunu parçalayacak ilk etken rüzgar doğrultusu olarak ele alınmıştır. Bu denli büyük konut yerleşimlerinde en önemli faktörlerden biri olan hava sirkülasyonu dikkate alınmış ve konut kütleleri imbata dik bir şekilde konumlandırılmıştır. Konut birimlerinin birbirinin manzarasına engel olmayacak şekilde kotlu bir yerleşim şeması uygun görülmüştür. Aynı zamanda bu konumlanma gün ışığının maksimum seviyede kullanımına olanak sağlamaktadır. Kütleler arası geçişler bina altı geçitlerden sağlanmış ve bu geçitlerin birleşim noktalarında Ege konut tipolojisinde sıkça gördüğümüz hayat adı verilen karşılaşma

mekanları konumlandırılmıştır. Bu yönden çok katlı toplu konut yapılarının temel problemi olan karşılaşma ve sosyalleşme mekanlarının tasarımında odağına olması amaçlanmıştır.

Şekil 3.5 Yarışma paftası diyagramlar (Sevindik vd, 2014)

Hayat adı verilen mekanların konumlanması ve az katlı yatay mimarinin temel alınması ile sürdürülebilir ve sosyal bir yapılaşma alanı amaçlanmıştır.

Şekil 3.6 Yarışma paftası vaziyet planı (Sevindik vd, 2014)

Vaziyet planında görüleceği üzere konut birimleri Kuzeybatı alanında konumlandırılmıştır. Güneydoğu kısmında ise sosyal donatıların yer aldığı görülmektedir. Konut birimlerinde ele alınan tasarım dili sosyal donatı alanlarında da devamlılık göstermiştir. Kotlar arası ilişkiler mümkün olduğunca görsel ve fiziksel olarak mümkün kılınmıştır.

Şekil 3.7 Yarışma paftası geçit mekanları (Sevindik vd, 2014)

Şekil 3.8 Yarışma paftası konut birimlerinin konumlandırılması (Sevindik vd, 2014)

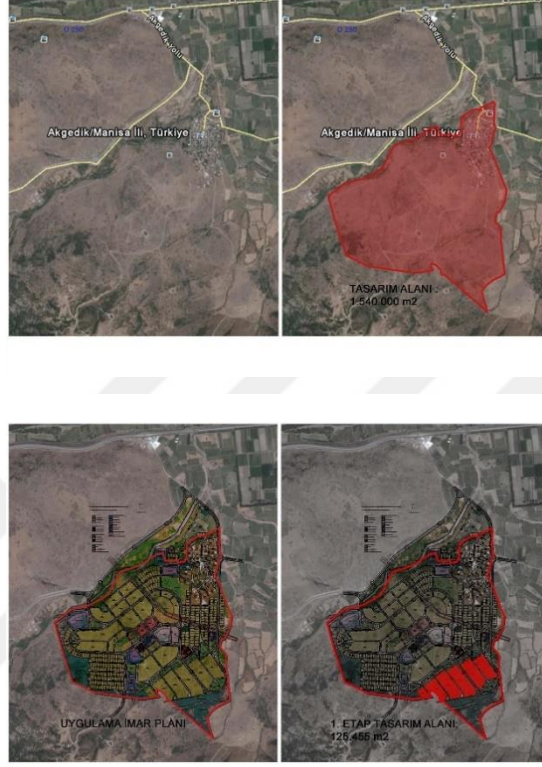
Şekil 3.9 Yarışma paftası bir karşılaşma ve sosyalleşme alanı olarak ‘hayat’ mekanları (Sevindik vd, 2014)

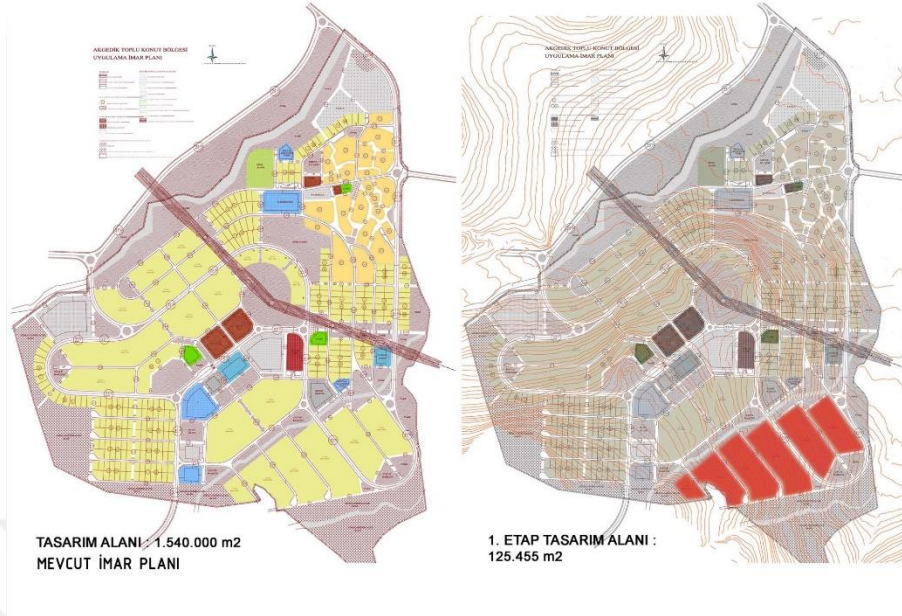
Şekil 3.10 Yarışma paftası sosyal donatı alanları (Sevindik vd, 2014)

Yarışma projesinin ardından TOKİ'nin daveti ile proje müellifleri uygulamaya dönük çalışmalara başlamıştır. Bu süreçte TOKİ yarışma alanından farklı bir alanda projenin geliştirilmesini talep etmiştir. Yarışmalar çerçevesinde tasarlanan ve dikkate alınan değerlerin başka bir arsada tekrardan ele alınması ve aynı değerlerin korunmaya çalışılması tasarımın yerelliğinden koparılmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple

aslında TOKİ'nin açtığı bu yarışmalar proje müellifleri için kendini gösterme ve ön plana çıkma amacı taşımaya başlamıştır. Ege bölgesi için tasarımın hayata geçirileceği alan olarak Manisa Akgedik bölgesi seçilmiştir.

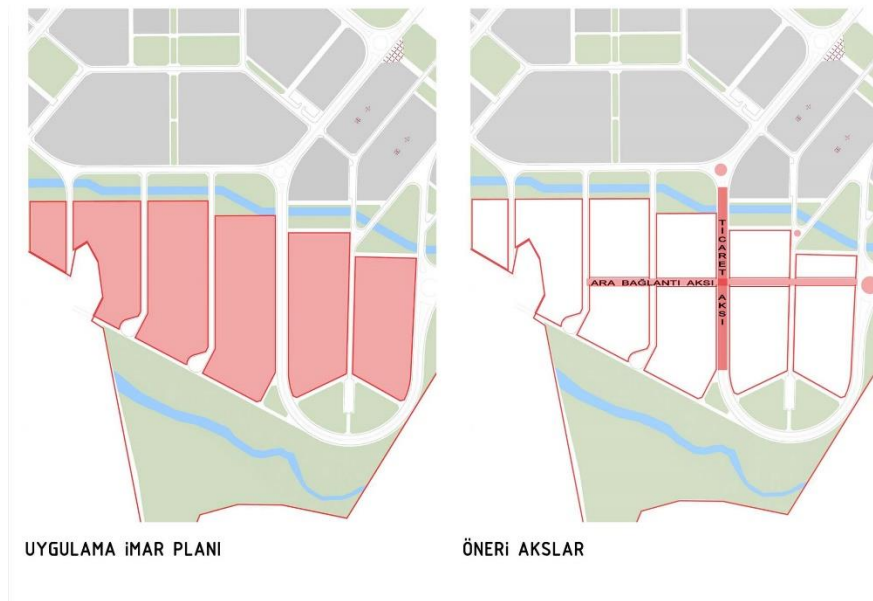

Şekil 3.11 Uygulama öncesi proje - vaziyet planı

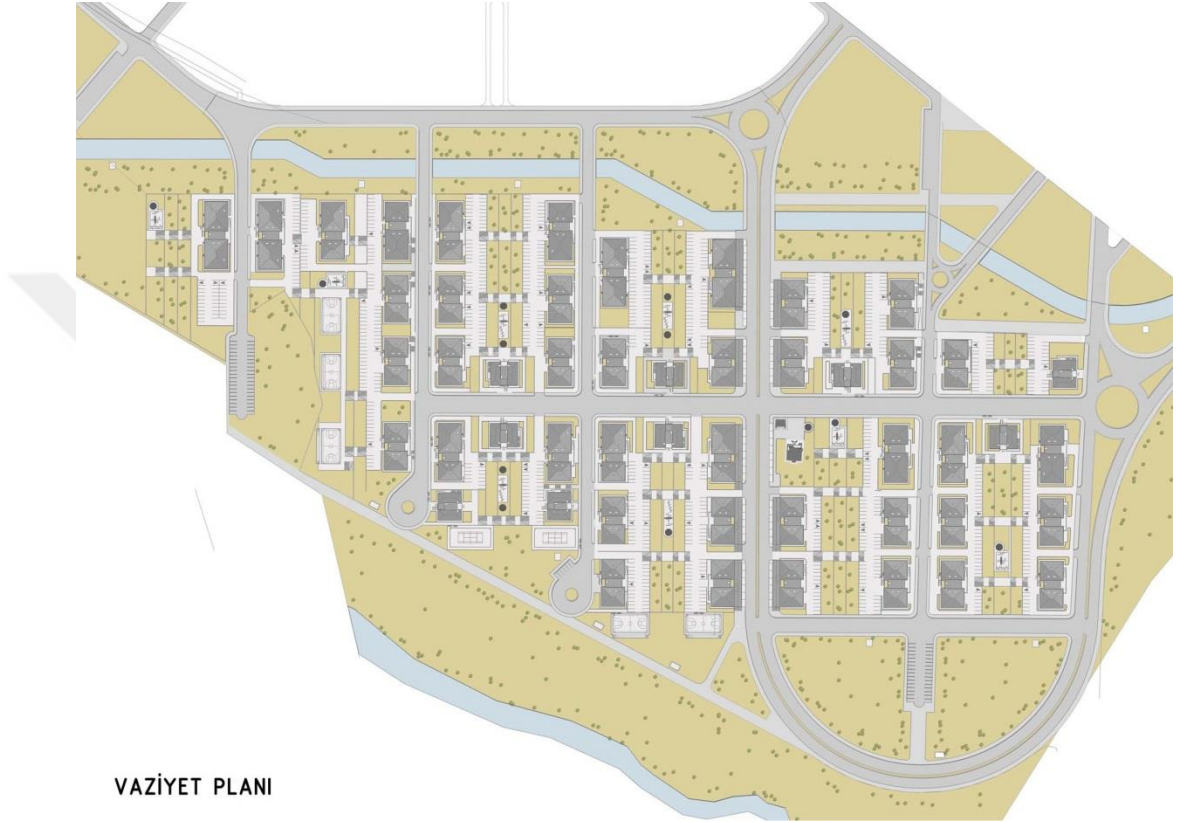
Şekil 3.12 Uygulama öncesi proje, imar planları ve tasarım alanı

Mevcut imar planı üzerinde 1. Etap TOKİ konutlarının inşa edileceği bölge işaretlenmiştir. Bu bölgede daha sonradan yarışma projesinden bağımsız olarak 2. Ve 3. Etap TOKİ evleri de inşa edilmiştir. Tercih edilen bölge ve uyulması gereken imar planı yarışmadaki karar verme rahatlığının ortadan kalktığını göstermektedir.

Şekil 3.13 Uygulama öncesi proje, uygulama imar planı ve önerilen akslar

Uygulama imar planına ek olarak 2 adet aks önerisi getirilmiştir. Ticaret aksı ve ara bağlantı aksı olarak karşımıza çıkan bu akslar birimlerin birbiri ile olan ilişkilerinin koparılmaması amacıyla konumlandırılmıştır. Yarışma projesinde karşılaştığımız hayat mekanlarını birbirine bağlayan geçit adı verilen aksların burada yer bulamadığı görülmektedir.

Şekil 3.14 Uygulama öncesi proje, sonuç vaziyet planı

Uygulama amaçlı yapılan vaziyet planından görüleceği üzere konut birimleri alanın tamamında yaygın bir şekilde konumlandırılmış ve sosyal donatı alanları bu birimler arasında kendilerine yer bulmaya çalışmıştır. Yarışma projesinde gördüğümüz konut birimlerinin arsanın bir bölgesinde var olması diğer bölgede sosyal donatı alanlarının birbiri ile olan ilişkileri uygulama amaçlı planda mümkün olmamıştır. Geçitlerin ve hayat akslarının yerini araç yolları almıştır. Karşılaşma mekanları azaltılmış, spor alanları arazinin uç noktalarında konumlandırılmıştır.

Konut birimlerinin birbirinin manzarasına engel olmayacak şekilde kotlu bir yerleşim şemasından vazgeçilmiş, TOKİ'nin yapım şartlarını kolaylaştıracak tek kat üzeri aynı plan şemasına sahip yüksek katlı binalar uygun görülmüştür.

Şekil 3.15 Uygulama öncesi proje, üstten görünüş

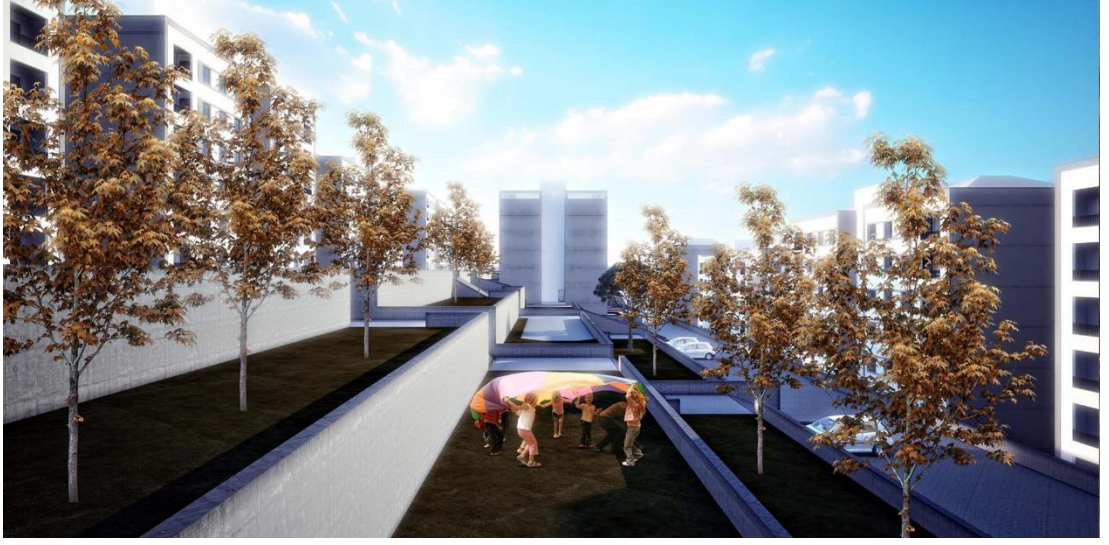
Şekil 3.16 Uygulama sonrası, üstten görünüş (Sabah, 2021)

Şekil 3.17 Uygulama öncesi proje, ticaret aksı

Şekil 3.18 Uygulama sonrası, ticaret aksı (Kişisel arşiv, 2023)

Şekil 3.19 Uygulama öncesi proje, eğimin istinat duvarları ile kotlandırılması

Şekil 3.20 Uygulama sonrası, eğimin istinat duvarları ile kotlandırılması (Kişisel arşiv, 2023)

Şekil 3.21 Uygulama sonrası, kotlar arasında konumlandırılan çocuk oyun alanları (Kişisel arşiv, 2023)

Şekil 3.22 Uygulama sonrası, kotlar arasında konumlandırılan spor alanları (Kişisel arşiv, 2023)

Şekil 3.23 Uygulama öncesi proje, tek kat üzeri aynı plan şemasına sahip yüksek katlı yapıların konumlandırılması

Şekil 3.24 Uygulama sonrası, tek kat üzeri aynı plan şemasına sahip yüksek katlı yapıların konumlandırılması (Kişisel arşiv, 2023)

Şekil 3.25 Uygulama sonrası, genel yerleşim ve konumlanma (Kişisel arşiv, 2023)

Şekil 3.26 Uygulama sonrası, genel yerleşim ve konumlanma (Kişisel arşiv, 2023)

Yarışma projesi ve uygulama amaçlı oluşturulan proje arasındaki temel farklar yarışma projesini değerli kılan birçok etkenin ortadan kalkmasıyla ortaya çıkmıştır. Yapıların konumlanma biçiminin temelinde yatan hakim rüzgar, manzara yönelimi, ölçek gibi etkenler uygulama amaçlı ortaya çıkarılan projede nispeten hayata geçirilmiştir. Ancak yarışma projesinde değinilen hayat adı verilen ortak alanlar, geçit adı verilen karşılaşma mekanları uygulamada farklılaşmak zorunda kalmış ve kullanışlılığı azalmıştır. Elbette bu sorunun temel sebebi, yarışma projesi alanından bambaşka bir alanda ve TOKİ'nin yapılabirlik ölçütlerinin de dikkate alınması ile talep edilen konut ihtiyacının karşılanmasının temel amaç olmasıdır. Bu sebepten TOKİ yarışmaları literatüre katkı sağlaması, farklı düşünce biçimlerini desteklemesi ve yeni proje müelliflerinin belirlenmesi kısmında önem arz etmektedir. Fakat yarışma ile elde edilen projelerden ziyade TOKİ standartlarında yapıların sürdürülebilirliğinin sağlanması ve projelerin tip projeden çıkartılıp farklı müelliflere dağıtılması konusunda yarışma bir araç olarak kullanılmıştır. Yarışmaların temel amaç, konu ve yöntemlerinden bağımsız yarışma projelerini finanse eden birimlerin standartlarına yakın yerleşimlerin yapılmasının önüne geçilememektedir.

Ege bölgesi yarışmasında ele alınan ve önemsenen değerlerin ne denli hayata geçirildiğini görebilmemiz için bölgede yaşamını devam ettiren insanlar ile birebir görüşmek en sağlıklı yöntem olarak düşünülmektedir. Yarışmanın vaat ettikleri ve hayata geçirilen yapısal çevrenin deneyimlenmesi, bölgenin güncel fotoğraflarının çekilmesi, yerleşimin düzenli kullanıcıları ile yapılacak anket çalışması Akgedik TOKİ konutlarının yarışma özelinde kazançlarının ve kayıplarının gözler önüne serilmesi ve değerlendirilebilmesi açısından önemlidir.

3.4.1 Bulgular

Bölgede yaşamını devam ettiren kişilerin görüşleri, TOKİ'nin yarışma açarken amaçladığı ve yarışmacıların dikkate aldığı birçok ana başlığı değerlendirmek amacıyla önemlidir. Bu görüşlerin ortaya çıkarılması amacıyla yarışma sürecinin irdelenmesi ve yarışma projesinde ele alınan değerlerin analiz edilmesiyle 10 soruluk bir anket çalışması hazırlanmıştır. Bu çalışmada örneklem sayısı 100 olarak belirlenmiştir. Örneklem sayısının belirlenmesinde çalışma alanındaki kişi sayısı (N), araştırılan durumun sıklığı (p), incelenen durumun görülme sıklığı (q), kabul edilen

örnekleme hatası (s), kabul edilen anlamlılık düzeyi yani hata düzeyi (t1-a) dikkate alınarak, $n = \frac{(N (t1-a)^2 (p.q))}{(S2 (N-1)+S2 (p.q))}$ formülü üzerinden hesaplanabilmektedir. (Kılıç, 2012). Akgedik konutlarını kapsayan çalışmada kişi sayısı N=3000 kişi, araştırdığımız durumun sıklığı p=0.5, incelenen durumun görülmeme sıklığı q=0.5, kabul edilen örnekleme hatası s=%10 (0.1), hata payı t1-a=1.96 (%5'e karşılık gelen değer) olarak kabul edildiğinde, örneklem sayısı 96.06 olarak karşımıza çıkmaktadır. 100 kişi araştırmamızı destekleyecek örneklem sayısının tolere edilebilecek hata payları dahilinde yeterli olduğunu göstermektedir.

Bölgede yaşamını devam ettiren 100 farklı kişiye anket soruları sunulmuştur. Çıkan sonuçların değerlendirilmesi ve yarışma ile elde edilen bir yerleşim alanının amaçladığı hedeflerine ulaşp ulaşmadığının kullanıcılar tarafından ortaya koyulmasının en doğru yöntem olacağı düşünülmüştür. Anket sorularının çalışma alanında uygulanmasının yanı sıra projenin ekip başı Cihan Sevindik ile anket sorularının ve çıkan sonuçların değerlendirildiği internet ortamında uzaktan bağlantı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Projenin tasarım ve uygulama arasındaki farklılıklarını, TOKİ'nin bu süreçteki etkinliğini ve anket sonuçlarının değerlendirilmesini kapsayan bu görüşme bulgular kısmının sonunda yorum eklenmeden aktarılmıştır. Anket çalışmasının ve Cihan Sevindik ile yapılan görüşmenin sonuç verileri değerlendirme ve sonuç bölümünde incelenecektir.

Cihan Sevindik (Ekip Baş) ve ekibinin proje açıklama raporu ve paftalarından yola çıkarak 10 adet soru belirlenmiştir. Katılımcılardan soruların cevap karşılığı olarak 1'den 5'e kadar puanlaması istenmiştir. 1 çok zayıf, 2 zayıf, 3 orta, 4 iyi, 5 çok iyi olarak değerlendirilecektir. Değerlendirme soruları aşağıda verilmiştir.

- 1- Geleneksel Türk Mimarisi kent dokusu dikkate alındığında Akgedik TOKİ konutlarının Ege bölgesi Türk mimarisi ile ilişkisini nasıl değerlendirmektesiniz?
- 2- Ege Bölgesinin iklimsel özellikleri, insanların yaşam koşulları, ölçek gibi kavramlar dikkate alındığında Akgedik TOKİ konutları nasıl bir yapılaşmaya sahiptir?
- 3- Günümüz kent yaşamındaki insan ölçeğinden uzaklaşma ve içe kapalılık, komşuluk ilişkilerinin minimize edilişi gibi aslında kentlinin ana

problemlerinden olan olumsuzluklara Akgedik TOKİ konutlarında çözüm üretildiğini düşünüyor musunuz?

- 4- Akgedik TOKİ konutlarında yoğun eğitim, kotlar arası ilişkiler ve manzara gibi faktörlerin dikkate alındığını düşünüyor musunuz?
- 5- Toplu konut yerleşimlerinde en önemli unsurlardan biri olan rüzgar yönü ve doğal gün ışığının Akgedik TOKİ konutları için yeterli verimde kullanıldığını düşünüyor musunuz?
- 6- Komşuluk ilişkilerinin güçlendirildiği sosyalleşme mekanları olarak ele alınan, karşılaşma mekanları ve sosyal donatı alanlarının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
- 7- Konut birimleri ve yapı kütleleri arasındaki bağlantıların yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
- 8- Konut dokusunun yatay mimariye uygun olduğunu ve insan ölçeğinin dikkate alındığını düşünüyor musunuz?
- 9- Kullanılan yapı malzemelerinin ekolojik sürdürülebilirlik kavramı göz önünde bulundurularak yerel malzemelerden oluşturulduğunu düşünüyor musunuz?
- 10- TOKİ Akgedik konutlarını son dönemde sıkça karşılaştığımız yatay mimari, mahalle, sosyal yapılaşma, erişilebilirlik, sürdürülebilirlik, ekoloji, konfor ve memnuniyet kavramları çerçevesinde değerlendirebilir misiniz?

Anket toplamda 100 kişiye uygulanmıştır. Anket çalışması ile elde edilen veriler aşağıdaki gibidir.

3.4.1.1 Anket Sorularına İlişkin Elde Edilen Veriler

Birinci soru “Geleneksel Türk Mimarisi kent dokusu dikkate alındığında Akgedik TOKİ konutlarının Ege bölgesi Türk mimarisi ile ilişkisini nasıl değerlendirmektesiniz?” şeklinde sorulmuştur. Anket sonuçları Tablo 1.1 de verilmiştir.

Tablo 1.1 Birinci soruya ilişkin elde edilen veriler

Puan	1 (çok zayıf)	2 (zayıf)	3 (orta)	4 (iyi)	5 (çok iyi)	Toplam
------	---------------	-----------	----------	---------	-------------	--------

Kişi Sayısı	20	17	28	25	10	100
-------------	----	----	----	----	----	-----

Tablo 1.1 incelendiğinde anket sorusuna verilen cevapların puan ortalaması 2,88 olarak sonuçlanmıştır. Değerlendirmenin zayıf ile orta arasında kaldığı görülmektedir.

İkinci soru “Ege Bölgesinin iklimsel özellikleri, insanların yaşam koşulları, ölçek gibi kavramlar dikkate alındığında Akgedik TOKİ konutları nasıl bir yapılaşmaya sahiptir?” şeklinde sorulmuştur. Anket sonuçları Tablo 1.2 de verilmiştir.

Tablo 1.2 İkinci soruya ilişkin elde edilen veriler

Puan	1 (çok zayıf)	2 (zayıf)	3 (orta)	4 (iyi)	5 (çok iyi)	Toplam
Kişi Sayısı	7	21	18	51	3	100

Tablo 1.2 incelendiğinde anket sorusuna verilen cevapların puan ortalaması 3,22 olarak sonuçlanmıştır. Değerlendirmenin orta ile iyi arasında kaldığı görülmektedir.

Üçüncü soru “Günümüz kent yaşamındaki insan ölçeğinden uzaklaşma ve içe kapalılık, komşuluk ilişkilerinin minimize edilişi gibi aslında kentlinin ana problemlerinden olan olumsuzluklara Akgedik TOKİ konutlarında çözüm üretildiğini düşünüyor musunuz?” şeklinde sorulmuştur. Anket sonuçları Tablo 1.3 de verilmiştir.

Tablo 1.3 Üçüncü soruya ilişkin elde edilen veriler

Puan	1 (çok zayıf)	2 (zayıf)	3 (orta)	4 (iyi)	5 (çok iyi)	Toplam
Kişi Sayısı	24	24	23	27	2	100

Tablo 1.3 incelendiğinde anket sorusuna verilen cevapların puan ortalaması 2,59 olarak sonuçlanmıştır. Değerlendirmenin zayıf ile orta arasında kaldığı görülmektedir.

Dördüncü soru “Akgedik TOKİ konutlarında yoğun eğitim, kotlar arası ilişkiler ve manzara gibi faktörlerin dikkate alındığını düşünüyor musunuz?” şeklinde sorulmuştur. Anket sonuçları Tablo 1.4 de verilmiştir.

Tablo 1.4 Dördüncü soruya ilişkin elde edilen veriler

Puan	1 (çok zayıf)	2 (zayıf)	3 (orta)	4 (iyi)	5 (çok iyi)	Toplam
Kişi Sayısı	12	30	18	36	4	100

Tablo 1.4 incelendiğinde anket sorusuna verilen cevapların puan ortalaması 2,90 olarak sonuçlanmıştır. Değerlendirmenin zayıf ile orta arasında kaldığı görülmektedir.

Beşinci soru “Toplu konut yerleşimlerinde en önemli unsurlardan biri olan rüzgar yönü ve doğal gün ışığının Akgedik TOKİ konutları için yeterli verimde kullanıldığını düşünüyor musunuz?” şeklinde sorulmuştur. Anket sonuçları Tablo 1.5 de verilmiştir.

Tablo 1.5 Beşinci soruya ilişkin elde edilen veriler

Puan	1 (çok zayıf)	2 (zayıf)	3 (orta)	4 (iyi)	5 (çok iyi)	Toplam
Kişi Sayısı	2	2	10	45	41	100

Tablo 1.5 incelendiğinde anket sorusuna verilen cevapların puan ortalaması 4,21 olarak sonuçlanmıştır. Değerlendirmenin iyi ile çok iyi arasında kaldığı görülmektedir.

Altıncı soru “Komşuluk ilişkilerinin güçlendirildiği sosyalleşme mekanları olarak ele alınan, karşılaşma mekanları ve sosyal donatı alanlarının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz ?” şeklinde sorulmuştur. Anket sonuçları Tablo 1.6 da verilmiştir.

Tablo 1.6 Altıncı soruya ilişkin elde edilen veriler

Puan	1 (çok zayıf)	2 (zayıf)	3 (orta)	4 (iyi)	5 (çok iyi)	Toplam
Kişi Sayısı	49	21	12	11	7	100

Tablo 1.6 incelendiğinde anket sorusuna verilen cevapların puan ortalaması 2,06 olarak sonuçlanmıştır. Değerlendirmenin zayıf ile orta arasında kaldığı görülmektedir.

Yedinci soru “Konut birimleri ve yapı kütleleri arasındaki bağlantıların yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?” şeklinde sorulmuştur. Anket sonuçları Tablo 1.7 de verilmiştir.

Tablo 1.7 Yedinci soruya ilişkin elde edilen veriler

Puan	1 (çok zayıf)	2 (zayıf)	3 (orta)	4 (iyi)	5 (çok iyi)	Toplam
Kişi Sayısı	16	34	22	17	11	100

Tablo 1.7 incelendiğinde anket sorusuna verilen cevapların puan ortalaması 2,73 olarak sonuçlanmıştır. Değerlendirmenin zayıf ile orta arasında kaldığı görülmektedir.

Sekizinci soru “Konut dokusunun yatay mimariye uygun olduğunu ve insan ölçeğinin dikkate alındığını düşünüyor musunuz?” şeklinde sorulmuştur. Anket sonuçları Tablo 1.8 de verilmiştir.

Tablo 1.8 Sekizinci soruya ilişkin elde edilen veriler

Puan	1 (çok zayıf)	2 (zayıf)	3 (orta)	4 (iyi)	5 (çok iyi)	Toplam
Kişi Sayısı	5	11	22	45	17	100

Tablo 1.8 incelendiğinde anket sorusuna verilen cevapların puan ortalaması 3,58 olarak sonuçlanmıştır. Değerlendirmenin orta ile iyi arasında kaldığı görülmektedir.

Dokuzuncu soru “Kullanılan yapı malzemelerinin ekolojik sürdürülebilirlik kavramı göz önünde bulundurularak yerel malzemelerden oluşturulduğunu düşünüyor musunuz?” şeklinde sorulmuştur. Anket sonuçları Tablo 1.9 da verilmiştir.

Tablo 1.9 Dokuzuncu soruya ilişkin elde edilen veriler

Puan	1 (çok zayıf)	2 (zayıf)	3 (orta)	4 (iyi)	5 (çok iyi)	Toplam
Kişi Sayısı	10	15	31	24	20	100

Tablo 1.9 incelendiğinde anket sorusuna verilen cevapların puan ortalaması 3,29 olarak sonuçlanmıştır. Değerlendirmenin orta ile iyi arasında kaldığı görülmektedir.

Onuncu soru “TOKİ Akgedik konutlarını son dönemde sıkça karşılaştığımız yatay mimari, mahalle, sosyal yapılaşma, erişilebilirlik, sürdürülebilirlik, ekoloji, konfor ve memnuniyet kavramları çerçevesinde değerlendirebilir misiniz?” şeklinde sorulmuştur. Anket sonuçları tablo 1.10 da verilmiştir.

Tablo 1.10 Onuncu soruya ilişkin elde edilen veriler

Puan	1 (çok zayıf)	2 (zayıf)	3 (orta)	4 (iyi)	5 (çok iyi)	Toplam
Kişi Sayısı	12	13	26	29	20	100

Tablo 1.10 incelendiğinde anket sorusuna verilen cevapların puan ortalaması 3,32 olarak sonuçlanmıştır. Değerlendirmenin orta ile iyi arasında kaldığı görülmektedir.

10 sorunun puan ortalaması alındığında 3,078 olarak sonuçlanmıştır. Bu sonuç ile kullanıcıların bölge üzerindeki genel değerlendirmelerinin orta ile iyi arasında kaldığı görülmektedir.

3.4.1.2 Proje Müellifi Cihan Sevindik ile Yapılan Görüşmeye İlişkin Elde Edilen Veriler

Cihan Sevindik ile yapılan görüşmede yarışma süreci, anket soruları-sonuçları ve sonuç ürün Akgedik TOKİ konutları ile alakalı genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Yarışmanın ilk aşamada çok heyecan verici bir süreç olduğunu belirten Sevindik, yarışmanın ardından TOKİ'nin müellifleri teker teker görüşmeye çağırdığını belirtti. Yarışmada ödül kazanan projelerin yer aldığı arazinin gerçekte var olmayan bir arazi olduğunu ve 7 iklim bölgesi içinde aynı hayali arazinin verildiği belirtti. Yarışma sonrasında ise bölgelere göre yerleşim alanlarının dağıtıldığını, bu aşamada da zaten yarışma sürecinden kopuk farklı bir yaklaşımın ele alınması gerektiğini belirtti. TOKİ'nin ilk yapılan toplantıdan itibaren yapım tekniğiyle alakalı kesin tavrının tasarım yaklaşımlarının en önemli belirleyici etkeni olduğunu belirten Sevindik, ilk aşamada hayal ettikleri konvensiyonel betonarme yapının kolon, perde, kiriş veya belli kısımlarında çelik yapıların gerçekleştirilemeyeceğini, tamamıyla tünel kalıp sistemi üzerinden hareket edilmesi gerekliliğine değinildiğini belirtti. Tünel kalıp sistemlerinde bilindiği üzere kat yüksekliklerinden tutun, aks aralıklarına kadar her şeyin belirli olduğu, mimarların yaratıcı sürecini baltalayacak bir yapım sistemi olduğunu dile getirdi. Sonraki süreçlerde de hızlı üretim ve düşük maliyetin göz önünde bulundurulduğunu aynı zamanda süre olarak kısıtlandıklarını, yeni alanla alakalı konsept proje aşamasının çok hızlı geçildiğini belirtti. Proje sonrası yapım aşamasında da kontrolörlüklerinin olmadığını belirten Sevindik, kullanılan yapı malzemelerinin; doğramalar, balkon korkulukları, renkler ve diğer detayların uygulama aşamasında müteahhit firmanın insafına bırakıldığını, kontrol dışı alanda kaldığını dile getirdi. Diğer yandan yerleşim planı ve daire tipolojilerinin kendi kararları doğrultusunda uygulandığını fakat inşa edilme biçiminin ve özellikle yapı malzemelerinin kontrollerinin dışında ilerlediğini belirtti. Konut birimlerinin inşa edileceği alanı ilk kez görmeye gittiği günü hatırlayan Sevindik, bölgenin kentten oldukça kopuk, bir dağın tepesinde olduğunu söyledi. Burada yeni bir kent alanının kurulmasına ihtimal vermediğini fakat geline son aşamada kendi etaplarının ardından diğer etaplarında inşa edildiğini gördükçe o bölgenin daha yaşanılabilir olacağına inandığını belirtti. Yer seçiminin mimarın elinde olmayan bir durum olduğunu dile

getiren Sevindik, bölgede çok ciddi bir eğimin varlığından bahsetti. Birimlerin konumlanmasında temel konsepti bu eğimin şekillendirdiğini, binaların birbirini kesmeyecek şekilde manzara yöneldiğini, doğal gün ışığını en alt kattaki birimlerin dahi kolayca alabileceği şekilde birimleri mesafeli yerleştirdiklerini, aynı zamanda balkon alanları ile rüzgar ve havalandırma faktörünü daire içlerinde maksimize etmeye çalıştıklarını anlattı. Diğer yandan bazı blokların inşaat aşamasında projeden bağımsız yerlerinin değiştiğini dile getirdi. Ticari aksın oluşmasının vaziyet planı açısından önemli olduğunu dile getiren Sevindik, bu konuda TOKİ ile birçok kez toplantı yaptıklarını ve ticari aksın istedikleri alanda gerçekleştirilmesini kabul ettirdiklerini söyledi. Sosyal donatı alanlarıyla alakalı da ilk aşamada, cami, okul, sağlık birimi gibi yapıların yapılacağını ve o projelerin tip projeler olmasından kaynaklı TOKİ'nin kendi istediği alanda bu birimleri yerleştirecekleri söyledi. Bu sebepten sosyal donatı birimleriyle alakalı bir çalışma yapamadıklarını ve bölgede sadece caminin inşa edildiğini dile getirdi. Alandan güncel fotoğrafları inceleyen Sevindik, birimler arası kotlandırmalardaki peyzaj alanların daha güçlü kullanılacağını düşündüklerini fakat şuan ki durumda atıl alanlar olarak karşımıza çıktığını belirtti.

Yarışma ve uygulama süreciyle alakalı genel değerlendirmelerin ardından anket soruları ve sonuçları Sevindik tarafından değerlendirildi.

Birinci soru “Geleneksel Türk Mimarisi kent dokusu dikkate alındığında Akgedik TOKİ konutlarının Ege bölgesi Türk mimarisi ile ilişkisini nasıl değerlendirmektesiniz?” olarak Sevindik tarafından değerlendirmeye sunuldu. Yarışma aşamasında söyledikleri sözlerin hiçbirinin uygulanan projede kendine yer bulamadığını dile getiren Sevindik, bunun birçok nedeni olduğundan bahsetti. İlk olarak teras ev yaklaşımının bölge mimarisi ile yarışma projesinde kuvvetli ilişkiler kurduğunu, gölgelik alanlar yaratan, insanların farklı amaçlarla kullanımlarını çeşitlendirebileceği teraslanma alanlarının uygulama projesinde kendine yer bulamadığı söyledi. Aslında bu yaklaşımın onlara birincilik ödülünü getiren en önemli yaklaşım olduğunu belirten Sevindik, iş inşaaya geldiğinde tünel kalıp üretim sisteminin böyle bir yapının inşasını mümkün kılmadığını ve aynı plan üzeri katların birbiri üzerine konulduğunu dile getirdi. Bu şekilde zemin üzeri dört ve beş katlı yapıların ortaya çıktığını söyledi. Bu aşamada üretim biçiminin daha etkin rol

oynadığını söyledi. Ege bölgesi yerel mimariyle çok fazla ilişki kurulabildiğini düşünmeyen Sevindik, birimler arası teraslanmaların daha etkin kullanılması ile bu potansiyelin arttırılabileceğini belirtti. Bu kısmında inşa bütçesiyle alakalı olduğunu, belki bu alanların zamanla kullanıcıların yorumlarıyla kendi müdahaleleriyle şekillenebileceğini düşündüğünü söyledi. Mimar olarak bu projede en fazla yapabildiklerinin plan kurgularının şekillendirilmesi, balkonun evin yaşayan mekanına dönüşmesi, Ege bölgesinin sıcak iklimi tepelik bir alan olması dikkate alınarak balkon alanlarının daire içi bütün mekanları besleyebilecek bir tipoloji üzerinde yoğunlaştıklarını söyledi. Kendi adlarına mimarlıklarını konuşturabildikleri en önemli alanın plan olduğunu, daire içi kayıp alanın minimize edildiği, her alanın kullanılabildiği, balkon ile bütün mekanların ilişki kurabildiği tipolojinin geliştirildiğini belirtti.

İkinci soru “Ege Bölgesinin iklimsel özellikleri, insanların yaşam koşulları, ölçek gibi kavramlar dikkate alındığında Akgedik TOKİ konutları nasıl bir yapılaşmaya sahiptir?” olarak Sevindik tarafından değerlendirmeye sunuldu. Yapıların vaziyet planındaki ilişkisinin birbirinin manzarasını kesmeyecek şekilde, zemin kattaki birimin dahi güneş ışığını rahatça iç mekanda kullanabileceği, rüzgar faktörünün daire içi havalandırmada önemli bir faktör olarak değerlendirildiğini dile getirdi. Gün ışığının maksimize edilmesi, hakim rüzgar yönünün bir şekilde balkon vasıtası ile yapı içerisine alınabildiği bir kurgunun oluşturulduğu belirtti. Zemin üzeri dört ve beş katlı yapıların konumlandırıldığını ve birimler arası mesafenin fazla olması sayesinde eğiminde yükseklik farklılıklarını eritecek şekilde kullanıldığını böylece insan ölçeğinin yakalandığını düşündüğünü dile getirdi.

Üçüncü soru “Günümüz kent yaşamındaki insan ölçeğinden uzaklaşma ve içe kapalılık, komşuluk ilişkilerinin minimize edilişi gibi aslında kentlinin ana problemlerinden olan olumsuzluklara Akgedik TOKİ konutlarında çözüm üretildiğini düşünüyor musunuz?” olarak Sevindik tarafından değerlendirmeye sunuldu. Proje aşamasında da sosyal alan eksikliğinin farkında olduklarını dile getiren Sevindik, sağlık, eğitim, yönetim birimlerinin proje içerisinde konumlandırılmadığı bu sebepten sosyal donatı eksikliğinin ortaya çıktığını belirtti. Komşuluk ilişkilerinin desteklenmesi amacıyla proje aşamasında en azından yapı bloklarının kat hollerinde

ortak kullanım alanları, galeri boşlukları ve teras alanların oluşturulması gibi birçok teklif ile TOKİ ile görüştiklerini ve çok uğraştı verdiklerini dile getiren Sevindik, bu tasarım yaklaşımlarının idare tarafından kabul görmediğini söyledi. Beklentilerin karşılanmadığını ve bunun mimarın elinde olmadığını çok hızlı bir üretim sürecinin olduğunu tekrar dile getirdi.

Dördüncü soru “Akgedik TOKİ konutlarında yoğun eğim, kotlar arası ilişkiler ve manzara gibi faktörlerin dikkate alındığını düşünüyor musunuz?” olarak Sevindik tarafından değerlendirmeye sunuldu. İlk olarak bu bölgenin konut yapımı için uygun olup olmadığının değerlendirilmesi gerektiğini dile getiren Sevindik, çok eğimli bir alanda çalışıldığını ve yoğun eğimin kotlar arası ilişkileri güçlendirdiğini belirtti. Yüksek eğim dezavantajını birimlerin konumlandırılması kısmında avantaja dönüştürdüklerini, birimlerinin birbirini kesmeyecek şekilde yerleştirilmesinin birçok pozitif etkisinin olduğunu dile getirdi. Diğer yandan ilk başta daha az eğimli bir alanda yapılaşma kararı alınsaydı kullanıcılar açısından daha rahat bir yaşam alanı oluşturulabileceğini dile getirdi.

Beşinci soru “Toplu konut yerleşimlerinde en önemli unsurlardan biri olan rüzgar yönü ve doğal gün ışığının Akgedik TOKİ konutları için yeterli verimde kullanıldığını düşünüyor musunuz?” olarak Sevindik tarafından değerlendirmeye sunuldu. Anket sonucunun iyi ve çok iyi arasında kaldığını ve aslında proje alanında yapmak istedikleri en önemli şeyin gerçekleştirilebildiğini gördüğünü dile getiren Sevindik, rüzgar ve gün ışığının bütün birimler tarafından kullanılmasının mümkün kılındığını söyledi. Bloklar arası mesafeler, teraslanmalar bunların hepsinin bu etkiyi güçlendirdiğini belirten Sevindik, yapılar arası ara kotlandırmaların yaşayan mekanlara dönüşmesi ile birçok soruyu olumlu yönde etkileyeceğine inandığını dile getirdi. Kotların kullanılmamasından kaynaklı sosyalleşme alanlarının düşük olduğunu, peyzaj ile ilgili yapılacak çözümlerle ve kullanıcıların özelleştirdiği alanlarla daha iyi sonuçlar alınacağını söyledi.

Altıncı soru “Komşuluk ilişkilerinin güçlendirildiği sosyalleşme mekanları olarak ele alınan, karşılaşma mekanları ve sosyal donatı alanlarının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz ?” olarak Sevindik tarafından değerlendirmeye sunuldu. Önceki sorularda da sosyalleşme ve sosyal donatı alanları ile alakalı görüşleri belirttiğini dile

getiren Sevindik, oradaki değerlendirmelerinin bu soru içinde geçerli olduğunu söyledi.

Yedinci soru “Konut birimleri ve yapı kütleleri arasındaki bağlantıların yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?” olarak Sevindik tarafından değerlendirmeye sunuldu. Yoğun eğimden dolayı gelen negatif cevapların aksine birimler arası kurulan merdiven ve rampa alanları ile erişim kolaylığının sağlandığını, kullanıcıların bir yerden bir yere ulaşımında dolaşımı minimumda tuttuklarını dile getirdi.

Sekizinci soru “Konut dokusunun yatay mimariye uygun olduğunu ve insan leğinin dikkate alındığını düşünüyor musunuz?” olarak Sevindik tarafından değerlendirmeye sunuldu. Yatay mimariyle alakalı söylemlerin bölgeden bölgeye değiştiğini dile getiren Sevindik, bu beklentilerle alakalı sürecin ilerleyişini anlattı. İlk olarak idare tarafından taleplerin %80 oranında 3+1, %20 oranında 2+1 birimlerin olması gibi bir görüşme gerçekleştiğini, bu bölgedeki ilk yoğunluğun mimar tarafından belirlenmesinin istendiğini söyledi. İlk olarak daha düşük bir konut birimi ile sunuma giden Sevindik ve ekibi, daha sonrasında idarenin bu bölgede 1000 konut talebiyle projelerine şekilde verdiklerini dile getirdi. Bu talebinde karşılığı olarak daha az katlı olan birimlerin düşeyde yükselmesine sebep olduğunu söyledi. İdarenin de bir yerde haklı olduğunu dile getiren Sevindik, konut-bina yapı maliyeti kadar bir de alt yapı yatırımının olduğunu, mevcut bir kent dokusunun çok dışında sıfırdan bir kent oluşturmanın getirdiği ağır alt yapı yükünü karşılayacak sayıda bir konut stoğunun oluşturulması ve kullanıcılara sunulmasının doğru olduğunu belirtti. Sosyal konut projeleri olarak ele alınan bu yapılaşmaların standartlarının da devletin pozları üzerinden hızlı ve çok düşük maliyetlerle üretilmesi gerektiğini söyledi.

Dokuzuncu soru “Kullanılan yapı malzemelerinin ekolojik sürdürülebilirlik kavramı göz önünde bulundurularak yerel malzemelerden oluşturulduğunu düşünüyor musunuz?” olarak Sevindik tarafından değerlendirmeye sunuldu. Kullanılan yapı malzemeleri ile alakalı kontrolün kendilerinin dışında olduğunu belirten Sevindik, iç mekanlarda ve balkon korkulukları gibi alanlarda talep ettikleri malzemeleri kullanamadıklarını, dış cephede de zaten yalnızca sıva ve boya şeklinde bir uygulamanın mümkün kılınabildiğini dile getirdi. Yapım maliyetleri sebebiyle yarışma projesinde öngörülen doğal taş vb. gibi malzemelerin kullanımının mümkün

olmadığını söyledi. Diğer yandan inşa bölgelerinin belirli rayiç bedellerinin olduğunu, bu bölgenin kent merkezine daha yakın veya Marmara bölgesi gibi bir alanda olması durumunda inşaya ayrılan bütçenin de arttığını ve daha esnek bir sürecin mümkün kılınabildiğini belirtti.

Onuncu soru “TOKİ Akgedik konutlarını son dönemde sıkça karşılaştığımız yatay mimari, mahalle, sosyal yapılaşma, erişilebilirlik, sürdürülebilirlik, ekoloji, konfor ve memnuniyet kavramları çerçevesinde değerlendirebilir misiniz?” olarak Sevindik tarafından değerlendirmeye sunuldu. Bu soru kapsamında genel bir değerlendirmenin yapılabileceğini dile getiren Sevindik, ölçek olarak yarışma projesine yakın bir ölçekte ilerleyebildiklerini, plan tipolojileri, daire içi yaşantı ve balkonla olan ilişkinin tipolojik açıdan yarışmada istedikleri yaklaşımı yakalayabildiklerini düşündüğünü söyledi. Diğer yandan çevre, peyzaj, sosyal donatı, malzeme gibi noktalarda daha geride kaldığını ve eğimden kaynaklı erişilebilirlik sorunlarının yüksek olduğunu dile getirdi. Genel olarak puanlandırmasının ise 3.5 ile 4 arasında olduğunu belirtti.

3.5 Bulguların Değerlendirilmesi

Anket sorusu 1’de geleneksel Türk mimarisi ve kent dokusu dikkate alındığında Akgedik konutlarının geleneksel mimari ile olan ilişkisinin kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi istenmiştir. Cevap ortalaması 2,88 olarak karşımıza çıkmıştır. Değerlendirme seçeneği olarak ‘orta’ seçeneğine daha yakın bir sonuç çıktığı görülmüştür. Kullanıcılar yapıların cephe estetiği ve mahalle kurgusunun oluşmasında geleneksel Türk mimarisine uygunluğunu olumsuz yönde eleştirmişlerdir. Diğer yandan birimlerin kullanım şekilleri, oda büyüklükleri gibi değerlerin dikkate alındığını ve bu yönden bölge insanının kullanımına uygun işlevsellikte yapılar olduğunu dile getirmişlerdir. Sevindik ile yapılan görüşmeden yapılacak çıkarımlardan en önemlisi teras ev tasarımından TOKİ ile yapılan görüşmeler sonucunda vazgeçilmek zorunda kalınmasıdır. Bunun temel sebebi TOKİ’nin her bölgede uyguladığı hızlı yapım tekniği olan tünel kalıp sisteminden vazgeçmemesidir. Sevindik’in de belirttiği üzere yarışmada birincilik ödülüne layık görülen projenin en önemli tasarım elemanı olan teras ev düşüncesi Ege yapı tipolojisine uygunluğu açısından önemli bir etkenken, uygulama kısmında ilk vazgeçilen unsur olmuştur. Yarışma projesiyle elde edilen projelerin TOKİ tarafından

uygulanmaktan ziyade kendi üretim tekniklerine ve anlayışına uyarlanmasından öteye gidilememiştir. Yalnızca bu sonuç üzerinden bile TOKİ'nin nitelikli ürün arayışının yarışma sürecinden öteye gidemediği görülmektedir.

Anket sorusu 2'de Ege bölgesinin iklimsel özellikleri ve insanların yaşam koşullarının dikkate alınıp alınmadığının kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi istenmiştir. Cevap ortalaması 3,22 olarak karşımıza çıkmıştır. Değerlendirme seçeneği olarak 'orta ve iyi' seçenekleri arasında bir sonuç çıktığı görülmüştür. Kullanıcılar konut birimlerinin konumlandırılma yönleri, rüzgar kullanımı, insan ölçeği ile olan ilişkisini olumlu yönde değerlendirmişlerdir. Yapılar arası mesafelerin fazla olması ve eğime paralel konumlandırılan birimler kullanıcılar üzerinde insan ölçeğine yakın, ferah bir yaşam alanının sağlandığı yönünde olumlu değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme müellif mimar Sevindik'in görüşleriyle uyumaktadır. Sevindik'in belirttiği üzere birimlerin konumlanması zemin kattaki dairelerin dahi doğal gün ışığı ve rüzgar faktöründen beslenmesini sağlayacak şekilde olmuştur. Yarışma projesinde de teras ev tasarımında eğime dik geriye doğru azalan katların insan ölçeğini yakalamakta kullanıldığı görülmüştür. Uygulama sonrası projede teras ev tasarımından vazgeçilmesine rağmen nispeten bu düşünce hayata geçirilebilmiş ve kullanıcılar tarafından olumlu değerlendirilmiştir.

Anket sorusu 3'de komşuluk ilişkilerinin minimize edilişi ve içe kapalılık gibi toplumsal sorunların kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi istenmiştir. Cevap ortalaması 2,59 olarak karşımıza çıkmıştır. Değerlendirme seçeneği olarak 'zayıf ve orta' seçenekleri arasında bir sonuç çıktığı görülmüştür. Yarışma projesinde sosyal birimlerin ağırlıklı olduğu bir tasarım söz konusuysa, uygulama sonrası projede alanın tamamında konut birimlerinin yoğunluğu dikkat çekmektedir. Sosyal donatı alanları ve karşılaşma mekanlarının eksikliği kullanıcılar tarafından olumsuz yönde değerlendirilmiştir. Kullanıcıların sosyal donatı alanlarının eksikliğinden ve ortak kullanım alanlarının işlevselliğinden şikayetçi oldukları görülmüştür. Sevindik'in belirttiği üzere sosyal donatı alanlarının tasarlanmasında ve konumlandırılmasında müellif mimarın rolünün pasivize edildiği görülmektedir. Sosyal donatı alanları olarak cami, okul, sağlık birimi, yönetim birimi gibi mekanların tip proje üzerinden bölgelerde uygun noktalarda konumlandırıldığı görülmektedir. Akgedik konutlarında

da yalnızca cami yapısının ticari aksa yakın bir şekilde konumlandırıldığı görülmüştür. Yarışma projesi ve uygulama sonrası projede ortaya çıkan bu farklılık TOKİ'nin en fazla sayıda konut birimini bölgede konumlandırma çabasıyla kaynaklandığı görülmektedir. Sevindik'in belirttiği üzere konut birimlerinin ortak hol alanlarında öneri olarak sunulan galeri boşlukları, teras alanlar gibi detaylar projeye eklenememiştir. Bu önerilerin TOKİ tarafından kabul görmediği belirtilmiştir. Ortak yeşil alanlar ve diğer sosyal alanların konut birimleri arasında rastlantısal var olma çabası bu ihtiyaçların karşılanamamasına sebep olmuştur.

Anket sorusu 4'de yoğun eğim ve kotlar arası ilişkiler gibi bölgesel dinamiklerin kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi istenmiştir. Cevap ortalaması 2,90 olarak karşımıza çıkmıştır. Değerlendirme seçeneği olarak 'orta' seçeneğe yakın bir sonuç çıktığı görülmüştür. Bölgenin yoğun eğimli yapısı birimlerin konumlandırılmasında bir avantaj olarak görülmüş ve manzara yöneliminin başarılı bir şekilde değerlendirildiği görülmüştür. Diğer yandan birimler arası yollar ve ticari akstaki dengesiz kot farklılıkları kullanıcılar tarafından olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Akgedik konutlarının konumlandırıldığı alanın eğim tesviyesinin güç ve maliyetli olmasından kaynaklandığı ve aksların kesiştiği noktalarda eğim çözümlerinin yetersiz kaldığı görülmüştür. Araçlar ve insan erişiminin bu alanlarda zorlaştığı kullanıcılar tarafından beyan edilmiştir. Müellif mimarında belirttiği üzere bölgenin ilk olarak yapılaşma ve kent kurma alanı için doğru bir konum olup olmadığı tartışılmalıdır. Daha düşük eğimli bir bölgede kurgulanacak yaşantı ile kullanıcıların bu sorununun önüne geçilebileceği aşıkardır. Bu anlamda seçilen bölgeye müellif mimarın bir etkisinin olamayacağı da aşıkardır.

Anket sorusu 5'de rüzgar yönü ve doğal gün ışığının kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi istenmiştir. Cevap ortalaması 4,21 olarak karşımıza çıkmıştır. Değerlendirme seçeneği olarak 'iyi ve çok iyi' seçenekleri arasında çıktığı görülmüştür. Kullanıcılar konut içi kullanımlarında doğal gün ışığını her alanda hissettiklerini ve rüzgar yönünün dikkate alındığını, konut içi hava sirkülasyonunun çok iyi olduğunu belirtmişlerdir. Yalnızca alt katlarda ve arazi eğiminin yükseldiği yöne bakan dairelerde konum itibarıyla havalandırma etkeninin az olduğu dile getirilmiştir. Yarışma projesinde de güneş ışığının ve rüzgar faktörünün etkin bir

şekilde kullanımı, birimlerin bu etken dikkate alınarak konumlandırıldığı görülmektedir. Yarışma sonrası uygulamada bu tasarım girdilerinin olumlu bir şekilde hayata geçirildiği görülmektedir. Sevindik'e göre de en verimli şekilde ele alabildikleri ve yarışma projesine de atıfta bulunabildikleri kısım doğal gün ışığı ve rüzgarın kullanımı olmuştur. Zemin kattaki birimlerin dahil gün ışığı ve rüzgardan yararlanması sağlanmıştır. Yüksek eğimin dezavantajı bu kısımda avantaja çevrilebilmiştir.

Anket sorusu 6'da komşuluk ilişkileri, karşılaşma ve sosyal donatı alanlarının yeterliliğinin kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi istenmiştir. Cevap ortalaması 2,06 olarak karşımıza çıkmıştır. Değerlendirme seçeneği olarak 'zayıf' çıktığı görülmüştür. Yarışma projesinde tasarlanan 'hayat' mekanları ve bu mekanları birbirine bağlayan 'geçit' alanları tasarımın farklılaşması sebebiyle uygulama sonrasında hayata geçirilememiştir. Hayat mekanları konutlar arası sosyalleşme alanları olarak karşımıza çıkarken geçit alanları ise önemli bir karşılaşma mekanı olarak ele alınmıştır. Fakat uygulanan projede geçitler tamamıyla kaldırılmış, hayat mekanları ise birimler arası eğimin arazide eritilmesi maksadıyla kotlara oturtulan atıl mekanlar olarak şekillenmiştir. Bu alanlarda konumlandırılan çocuk oyun alanları, spor alanları ve oturma birimleri de kullanıcılar tarafından kullanışsız alanlar olarak değerlendirilmiştir. Mimar Sevindik bu konuyla alakalı düşüncelerinde birimler arası kotlandırmalarda kullanıcıların bu alanları özelleştirip dönüştürmelerini ön görmüştür. Kullanıcıların sürece daha aktif bir şekilde dahil olması ve bu konuyla alakalı bütçenin arttırılması ile atıl olarak kalan bu alanların yaşayan mekanlar olarak geri dönüştürülebileceği düşünülmektedir. Diğer yandan yarışma projesinde sosyal donatı alanlarına eklenen konut alanları söz konusuysa, uygulama sonrasında konut birimleri arazinin bütününde yer bulmuş, sosyal donatı alanları ise arta kalan alanlarda değerlendirilmiştir. Bunun da temel sebebi olarak TOKİ'nin bölgede öngördüğü konut birimi sayısının bölge için yoğun bir yapılaşmaya sebep olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Diğer yandan Sevindik'in de belirttiği üzere kentten uzak ücra bir köşede yeniden bir kent kurma çabası ile oluşturulacak alt yapının getirmiş olduğu mali yükten kurtulmak, olabildiğince fazla konut birimi yaparak mümkün kılınabilecektir.

Anket sorusu 7’de konut birimleri ve yapı kütleleri arasındaki bağlantıların kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi istenmiştir. Cevap ortalaması 2,73 olarak karşımıza çıkmıştır. Değerlendirme seçeneği ‘zayıf ve orta’ arasında çıktığı görülmüştür. Kullanıcıların yapı kütleleri arasında ve ticari aksa erişimde karşılaştıkları yoğun eğimden şikayetçi oldukları, engelliler ve yaşlıların kullanımına uygun olmayan erişim bölgelerinin olduğu konusunda olumsuz değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Sevindik’in belirttiği üzere yapı kütlelerinin tamamına yakın merdiven alanlarının arazi içinde bolca kullanılması ise erişim yolunun uzatılmaması yönünden olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Anket sorusu 8’de konut dokusunun yatay mimariye uygun olup olmadığının ve insan ölçeğinin dikkate alınıp alınmadığının kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi istenmiştir. Cevap ortalaması 3,58 olarak karşımıza çıkmıştır. Değerlendirme seçeneği ‘orta ve iyi’ arasında ‘iyi’ seçeneğine daha yakın çıktığı görülmüştür. Kullanıcılar kat yüksekliklerinin yeterli olduğunu, birimler arasındaki mesafelerin fazla olması sebebiyle 5-6 katlı yapılaşmanın şehir içindeki gibi insan ölçeğini ezen bir algı yaratmadığını belirtmişlerdir. Yarışma projesinde teras ev tasarımında geriye doğru azalan kat sayıları da insan ölçeğinin korunmasını dikkate alırken, uygulama sonrasında projede birimler arası mesafelerin fazla olması ve kot farkının yüksek katlı yapıların ölçek algısına kırmasında avantaj olarak kullanıldığı görülmüştür. Sevindik’in bu konuyla alakalı belirttiği TOKİ’nin ilk aşamada yoğunluk ile alakalı müellif mimara danışması ve ardından kendi istediği sayıda bir konut biriminin bölgede konumlandırması süreci etkilemiştir. Daha düşük katlı birimlerden vazgeçilerek TOKİ’nin istediği birim sayısını yakalamak amacıyla kat yükseklikleri arttırılmıştır.

Anket sorusu 9’da kullanılan yapı malzemelerinin ekolojik sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesi ve yerel malzeme kullanılıp kullanılmadığı yönünde kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi istenmiştir. Cevap ortalaması 3,29 olarak karşımıza çıkmıştır. Değerlendirme seçeneği ‘orta ve iyi’ arasında çıktığı görülmüştür. Yarışma projesinde yerel taş malzemelerin kullanılabileceği ön görülürken, uygulama sonrası projede TOKİ’nin ülkenin her yerinde yaptığı tünel kalıp sistemine uygun beton, tuğla ve cephe üzerinde sıva boya kullanıldığı görülmektedir. Yerel malzemeler

yerine erişimi kolay ve hızlı olan yapı malzemeleri tercih edilmiş olmasına rağmen kullanıcıların bu malzemelerden ve işçilikten genel olarak memnun oldukları gözlemlenmiştir. Diğer yandan Sevindik yapı malzemeleriyle alakalı sürece dahil olmadıklarını belirtmiştir. Bu kısımda mimarın yapım aşamasında kontrolörlüğünün olmadığı görülmektedir. Projelendirme sonrası yapının inşası müteahhit yüklenici firmanın inisiyatifine kalmaktadır. Projede belirlenen malzemeler bütçe gerekçe gösterilerek daha uygun maliyetli basit yapı malzemeleriyle değiştirilmek zorunda kalmıştır.

Anket sorusu 10'da kullanıcılara yöneltilen diğer soruların tamamı üzerinden ve bölgedeki yaşantılarını da dikkate alarak genel bir değerlendirme istenmiştir. Cevap ortalaması 3,32 olarak karşımıza çıkmıştır. Değerlendirme seçeneği 'orta ve iyi' arasında 'orta' seçeneğe daha yakın çıktığı görülmüştür. Kullanıcılar yapılaşma alanındaki birçok etkeni olumsuz yönde değerlendirirken diğer yandan olumlu yönlerini de açığa çıkarmışlardır. TOKİ'nin hızlı üretim anlayışından kaynaklanan üretim biçimi yarışma projesinde temel alınan tasarım girdilerinin geri plana atılmasına sebep olmuş olsa da, birçok temel ihtiyacın sınırlı şartlar altında mimar ve ekibi tarafından dikkate alınmaya çalışıldığı ve uygulamaya yönelik adımların atıldığı bariz bir şekilde görülmektedir. Sevindik'in de belirttiği üzere plan tipolojisi yarışma projesiyle paralel ilerleyebilmiştir. Her mekanın her alanının kullanılabilir olması, balkon alanının bütün mekanlar ile olan ilişkisi, güneş ışığının kullanımı ve rüzgar faktörünün balkon vasıtasıyla iç alanlara aktarılması gerçekleştirilebilmiştir. Manzara faktörü ve eğimin kullanımı ile insan ölçeği yarışma projesine yakın bir şekilde ilerletilebilmiştir. Diğer yandan sosyal donatı alanları, komşuluk ilişkilerinin geliştirilebileceği karşılaşma mekanları, çevre ve peyzaj alanlarının atıl bırakılması, inşaat malzemelerinin kullanımı bütçe sebebiyle yarışma projesinden ayrılmak zorunda kalmıştır.

BÖLÜM DÖRT

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

2000 yılı sonrasında TOKİ'nin etkinliği arttırılmış ve devlet destekli toplu konut üretimlerine hız verilmiştir. Bu süreçte TOKİ'nin barınma ihtiyacını karşılamak odaklı yaklaşımları birçok yönden eleştirilere sebep olmuştur. Bu tarz yapılaşma alanlarında asıl amacın barınma ihtiyacının karşılanması olduğu kabul edilebilir. Fakat sosyal kültürel değerler, insan ilişkileri, ölçek, esneklik vb. gibi birçok etkeninde tasarıma dahil edilmesinin gerekliliği, TOKİ'nin üretimlerinde bu girdilerin eksikliğinin görülmesiyle yapılaşmalardaki önemli bir sorun olarak açığa çıkmaktadır. Bu eleştirilerin gölgesinde üretime devam eden TOKİ farklı bir yaklaşım olarak üretim biçimini yarışma projeleri üzerinden de devam ettirebileceğini açıklamış ve bu yönde adımlar atmıştır. Atılan adımlar neticesinde ödül alan projelerin bir kısmı hayata geçirilmiştir. Tez çerçevesinde incelenen Manisa Akgedik TOKİ konutları '7 İklim 7 Bölge Gelenekten Geleceğe' mimari proje yarışmasında Ege bölgesi 1. Ödülünün hayata geçirilmesiyle ortaya çıkmıştır.

TOKİ'nin kurulduğu günden bu yana üretim anlayışı olarak en temelde benimsediği konut ihtiyacını karşılama dürtüsünün, yarışma ile elde edilen projelerde de ön plana çıktığı görülmektedir. Tip projelerin uygulanması maliyetin düşürülmesi ve hızlı çözüm üretilmesini sağlamaktadır. Bu yönden konut ihtiyacının yüksek olduğu bölgelerde çözüm odaklı yaklaşımlar kullanıcılara tek tip evlerde yaşamaya razı olma sonucunu doğurmaktadır. Asıl mesele yapıların kendi başına ne olduğundan ziyade bir araya gelme yöntemi ve tariflediği mekanlar olarak görülmektedir. Kendimizi daha iyi hissettiğimiz köy coğrafyalarında ve tarihi yerleşim alanlarında rastlantısallık ve boşlukların nitelikli olması o bölgenin deneyimlenmesinde keyif verici unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kullanıcıların o boşlukları nitelikli hale getirebildikleri, benimsedikleri ve özelleştirebildikleri görülmektedir. Böylece sosyal alanların şekillendiği, karşılaşma mekanlarının çeşitlendiği gözlemlenmektedir. TOKİ'nin toplu konut yerleşimlerini şehir merkezlerinden uzak, genellikle erişimin zor olduğu, eğimin yüksek olduğu bölgelerde şekillendirmesi ve birimlerin konumlanmasını eğime odaklı yapmasından kaynaklı bu rastlantısallık ve nitelikli boşlukların birimler arasında konumlanmakta zorlandığı veya atıl alanlar olarak

bırakıldığı görülmektedir. Diğer yandan incelemiş olduğumuz Akgedik örneğinde olduğu üzere üretim tekniği olarak tünel kalıp sisteminin getirdiği sınırlar sebebiyle tipleşmiş projelerin dışına çıkılamamakta, kişiye ve bölgeye özgü yaşam alanlarının oluşturulmasının önüne geçilmektedir. Bu sebepten nitelikli ürünler elde etmek amacıyla yola çıkılan ‘yarışma’ biçimi kendini gerçekleştirememektedir. Zira TOKİ’nin bu yenilikçi yaklaşımı yarışma sonrasında proje müellifliğinin Türkiye’deki herhangi bir mimar veya bir gruba ihale harici temininden öteye gidememektedir.

Toplu konut uygulamalarında verimli sonuçlar elde edebilmek için, bölgedeki mevcut sorunların her açıdan ele alınması ve bu sorunların çözümüne yönelik en uygun yaklaşımların ve müdahale türlerinin belirlenmesi önemlidir. Bu yaklaşımın temel sebebi her bölgede benzer sorunlar ile karşı karşıya kalırsa bile her alanın kendine ait potansiyellerinin bölgeye özgü olarak ele alınması gerekliliğidir. Akgedik örneğinde de görüleceği üzere TOKİ’nin yapılaşma stratejisi diğer bölgelerde nasıl ilerletiliyorsa bu bölge içinde aynı yaklaşımlarda bulunarak ilerletme çabası içinde olduğu görülmüştür. Türkiye’de son dönemlerde ele alınan toplu konut üretimlerinin mekansal ve sosyal boyutta kimlik kaybına sebep olan, geleneksel üretim anlayışlarından uzak, ihtiyaçların göz ardı edildiği, tip projelerin uygulanması sonucu temel amacın yaşam alanı oluşturmaktan ziyade konut-barınma ihtiyacının karşılandığı projeler olarak sonuçlandığı görülmektedir. Kentsel gelişme stratejilerinin ve eylem planlarının dikkate alınması, coğrafi özelliklerin ve kültürel birikimin göz önünde tutulması ile ‘mahalle’ kimliğinin sürdürülmesine yönelik adımların atılması önem arz etmektedir. Mahalle dokusunu oluşturan rastlantısallık ve nitelikli boşlukların tanımlanması, sokak ve ana aksların kesiştiği odak noktalarının düşünülmesi, karşılaşma mekanlarının, kamusal ve sosyal alanların doğru konumlandırılması ve kurgulanması önemlidir. Yarışma çerçevesinde önem arz eden bölgesel öz değerlerin (yapı sistematığı, iklim değerleri, komşuluk ilişkileri, sokak yaşamı, sosyal ve kültürel birikimler) dikkate alınması ve yere özgü üretim anlayışının geliştirilmesi sonucunda ‘barınma’ mekanlarının inşasından ziyade yaşam alanlarının var olması sağlanabilecektir. Bir diğer önemli husus ise TOKİ gibi güçlü bir kurumun hali hazırda yapmakta olduğu tip projelerin dışına çıkma çabasını göstermesi gerekmektedir. İnşa biçimi olarak tünel kalıp sisteminin hızlı çözümler üretmesi ekonomik açıdan önemliyken, daha nitelikli sayılabilecek yarışma projelerinde üretim

şekli olarak zorunlu kılınmamalı ve gerekli bütçe ayrılmalıdır. Bu sayede yarışmada planlanan birçok düşünce hayata geçirilebilecektir. Sosyal konutların fazla sayıda üretilmesi konut ihtiyacını karşılamak açısından elbette önemlidir. Ama diğer yandan nitelikli ürünlerin ortaya çıkarılması ve buna TOKİ'nin öncülük etmesi serbest piyasadaki konut yaklaşımını etkileyebilecek önemli bir husustur. Sosyal donatı alanlarının her bölge için farklı ihtiyaçları karşılayacak şekilde kurgulanması gerekliliği göz ardı edilmemelidir. Sosyal donatı birimleri tip projeler üzerinden bölgenin herhangi bir alanında tesis edilmemeli aksine bölgenin yaşayan bir parçası haline getirilmelidir. Müellifler, proje aşamasında teknik ihtiyaçları karşılayacak bireyler olarak görülmemelidir. İnşa sürecinde kontrolörlüklerinin devam ettirilmesi projenin tasarımına uygun bir şekilde hayata geçirilmesi açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

- Acar E. ve Adam M. (1978) Kapitalistleşme Sürecinde Gecekondu. *Mimarlık Dergisi*, 78(3), 32-24.
- Akalın, M. (2016). Sosyal Konutların Türkiye'nin Konut Politikaları İçerisindeki Yeri ve Toki'nin Sosyal Konut Uygulamaları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (1), 107-123
- ALTINAY, A. ve Nalçakan, M. (2021). Kişisel Tanıklıklar Bağlamında Mekânsal Okumalar ve Değerlendirmeler: Bir Bellek Mekânı Olarak Ankara Saraçoğlu Mahallesi. *Journal of Ankara Studies*, 9(1).
- Anonim, (1978). Toplu Konut Sayısı Üzerine. *Mimarlık Dergisi*, 78(3), 17-18.
- ARKİV. *Manisa ili yunus emre ilçesi akgedik mahallesi 178, 179, ve 197 parseller toplu konut, ticari birim ve camii mimari uygulama projesi.* <https://www.arkiv.com.tr/proje/manisa-ili-yunus-emre-ilcesi-akgedik-mahallesi-178-179-ve-197-parseller-toplu-konut-ticari-birim-ve-camii-mimari-uygulama-projesi/5404?lang=tr>
- Ateş Can S., ve Bakır, K. E. (2021). İdeolojik Bağlam: 1920'li Yıllarda Sovyet Konut Mimarisi ve Narkomfin Komünal Konutu. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 364-375.
- Barba, F. G. (2013, 12 Ekim). *Siedlung Römerstadt*. Arquiscopio. <https://arquiscopio.com/archivo/2013/10/12/siedlung-romerstadt/?lang=de>
- Batur, A., Yücel, A., & Fersan, N. (1979). İstanbul'da Ondokuzuncu Yüzyıl Sıra Evleri: Koruma Ve Yeniden Kullanım İçin Bir Monografik Araştırma. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 5(2), 185–205. http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/1979/cilt05/sayi_2/185-205.pdf
- Batur, A. (1978). Toplu Konutun Tarihsel Gelişimi ve İki Örnek. *Mimarlık Dergisi*, 78(3), 22.
- Bektaş, C. (1996). *Türk Evi*. Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.

- Bingöl, Ö. (2001). *Modernleşme ve Konut Mimarisi Endüstri Devriminden Sonra Barınma Kültürünün Değişimi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mimar Sinan Üniversitesi.
- Pekin Çelik, A. (1978). Yirmilerde toplu konut hareketlerine bir bakış. *Mimarlık Dergisi*, 78(3), 25-28.
- DİE, (2001) Bina Sayımı 2000, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:2471, Ankara.
- Ece Kaya, B. ve Akıner, İ. (2022). Toplu Konut ve Sosyal Konut Üretiminin Küreselleşme Bağlamında İrdelenmesi: Dünyadan ve Türkiye’den Örnekler, *Kent Akademisi Dergisi*, 15(4), 1789-1811. DOI: 10.35674/kent.1079558
- Erman, T. (2015). Neoliberal Kent Projeleri ve Konut Politikalarının Göçmen Mahalle ve Yaşamlarına Etkisi: Göç Çalışmalarına Yeni bir Araştırma Gündemi Denemesi. *İdealkent*, 6(15), 198-213.
- Ersoy, Z. (2002). *Konut ve ev kavramlarının karşılaştırılmalı analizi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Hasol, D. (2005). *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü*. Yapı-Endüstri Merkezi, İstanbul.
- Hidden Architecture. (2021, 27 Mart). *Le Familistère Guise*. <https://hiddenarchitecture.net/le-familistere-guise/>
- İzgi, U., (1999). *Mimarlıkta Süreç, Kavramlar – İlişkiler*. Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul.
- Kansu, A. (2012). Jansen’in Ankarası için Örnek bir ‘Bahçe Şehir’ ya da Siedlung: ‘Bahçeli Evler Yapı Kooperatifi,’ 1934-1939. *İcad Edilmiş Şehir Ankara*, 125-144.
- Kapan, T. (2014). *Toplu konut ve yaşam tarzları: istanbul kayabaşı örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Kartal, H. B., ve Kartal, A. N. (2020). Mimar Kemaleddin ve Harikzedegân (Tayyare) Apartmanları Üzerine Bir Deneme. *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür Sanat Mimarlık Dergisi*, 3(6), 318-341.

- Kayış, Y. (2020). 1930'lu Yılların İlk Yarısında Zonguldak'ı Ziyaret Eden Gezi Muhabirlerinin İzlenimleri. *Cihannüma: Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 123-162.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. *Göbeklitepe*. <https://www.ktb.gov.tr/TR-288623/gobeklitepe.html>)
- Madran, E. (2013). Namık Kemal Mahallesi. *Solfasol Gazetesi*, 23, 12-13.
- Merdim, E. (2016, 6 Ocak). *İtalyan mimarlar le corbusier'nin hayalini nasıl gerçekleştirdi?*. Arkitera. <https://www.arkitera.com/haber/italyan-mimarlar-le-corbusiernin-hayalini-nasil-gerceklestirdi>
- Pala, Y. (2022). Modern Mimarinin Doğu Berlin'de Prefabrik Yapılara Sosyal Konutta Yansıması. *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür Sanat Mimarlık Dergisi*, 5(2), 455-470.
- Pilgir, E. (2015). *Türkiye'de toplu konut üretimi ve üretilmiş biçimler*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Sabah (2021, 6 Aralık). Akgedik TOKİ'de 3 ve 4. etapta çalışmalar başladı. *Sabah Gazetesi*. <https://www.sabah.com.tr/manisa/2021/12/06/akgedik-tokide-3-ve-4-etapta-calismalar-basladi>
- Sarıaslan, F. (2022). Ütopik Sosyalizm, Saint-Simon ve Mısır Modernleşmesi. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-20.
- Sevindik, C., Türkkan D., Tuncer S., Aydın O. & Aksu, Z.C. (2014). 1. Ödül, 7 iklim 7 bölge ulusal mimari proje yarışması (ege bölgesi). ARKİV. <https://www.arkiv.com.tr/proje/7-iklim-7-bolge-ulusal-mimari-proje-yarismasi-eg-bolgesi---1-odul/3882>
- Tanyeli, U. (1997). Modern Mimarlık. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, 2, 1286-1289.
- Telci, İ.N. (2013). Küresel Postmodern Mimari'ye Yerel Modern Başkaldırı: TOKİ'nin Yurtdışı Toplu Konut Projeleri. *Liberal Düşünce Dergisi*, (71), 219-225.
- TDK, 1998. *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu, Ankara.

Varol, E. B. (2023). Modernitenin Evi: 1950-1965 Yılları Arası Türkiye'deki Apartman Mimarlığının Arkitekt Dergisi Üzerinden İncelenmesi. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (16), 201-216.

Vitruvius (1998). *Mimarlık Üzerine On Kitap*. Yapı-Endüstri Merkezi, İstanbul.

Yenice, M. S. (2014). Türkiye'nin kentsel dönüşüm deneyiminin tarihsel analizi. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 76-88.

Yılmaz, E. (2017). *Konut sorunu ve toplu konut üretiminde Toki'nin ve belediyelerin rolü*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.

Yücel, C. (2020). 20. yüzyıl Dünya ve Türkiye kentleşmesi üzerine bir derleme. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (50), 200-230.

EKLER

EK 1: Anket Soruları

TOKİ Konutlarının Mimari Proje Yarışmaları Çerçevesinde Uygulanan Projeler Üzerinden İrdelenmesi

Bu anket formu, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Bina Bilgisi Anabilim dalında yürütülen araştırmaya veri oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın amacı Manisa Akgedik TOKİ konutlarının yarışma aşamasında vaat ettikleri ile uygulama esnasında uğradığı değişiklikler ve bunların sebeplerinin irdelenmesidir. Soruları içtenlikle ve doğru olarak yanıtlamanız araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği açısından önem arz etmektedir. Çalışmaya olan ilginiz ve ayırdığınız zaman için şimdiden teşekkür ederim.

*Gerekli

Sizi "Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Bina Bilgisi Anabilim dalında tarafından yürütülen "TOKİ Konutlarının Mimari Proje Yarışmaları Çerçevesinde Uygulanan Projeler Üzerinden İrdelenmesi" başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkında sahipsiniz. Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen formlardaki soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkin altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek kişisel bilgiler tamamen gizli tutulacak ve yalnızca araştırma amacı ile kullanılacaktır.

Çalışmaya Katılım Onayı:

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum. ☐

1. Geleneksel Türk Mimarisi kent dokusu dikkate alındığında Akgedik TOKİ konutlarının Ege bölgesi Türk mimarisi ile ilişkisini nasıl değerlendirmektensiniz?
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.
- ☐ 5 (çok iyi) ☐ 4 (iyi) ☐ 3 (orta) ☐ 2 (zayıf) ☐ 1 (çok zayıf)
2. Ege Bölgesinin iklimsel özellikleri, insanların yaşam koşulları, ölçek gibi kavramlar dikkate alındığında Akgedik TOKİ konutları nasıl bir yapılaşmaya sahiptir?
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.
- ☐ 5 (çok iyi) ☐ 4 (iyi) ☐ 3 (orta) ☐ 2 (zayıf) ☐ 1 (çok zayıf)
3. Günümüz kent yaşamındaki insan ölçeğinden uzaklaşma ve içe kapalılık, komşuluk ilişkilerinin minimize edilişi gibi aslında kentlinin ana problemlerinden olan olumsuzluklara Akgedik TOKİ konutlarında çözüm üretildiğini düşünüyor musunuz?
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.
- ☐ 5 (çok iyi) ☐ 4 (iyi) ☐ 3 (orta) ☐ 2 (zayıf) ☐ 1 (çok zayıf)
4. Akgedik TOKİ konutlarında yoğun eğitim, kotlar arası ilişkiler ve manzara gibi faktörlerin dikkate alındığını düşünüyor musunuz?
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.
- ☐ 5 (çok iyi) ☐ 4 (iyi) ☐ 3 (orta) ☐ 2 (zayıf) ☐ 1 (çok zayıf)
5. Toplu konut yerleşimlerinde en önemli unsurlardan biri olan rüzgar yönü ve doğal gün ışığının Akgedik TOKİ konutları için yeterli verimde kullanıldığını düşünüyor musunuz?
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.
- ☐ 5 (çok iyi) ☐ 4 (iyi) ☐ 3 (orta) ☐ 2 (zayıf) ☐ 1 (çok zayıf)
6. Komşuluk ilişkilerinin güçlendirildiği sosyalleşme mekanları olarak ele alınan, karşılaşma mekanları ve sosyal donatı alanlarının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.
- ☐ 5 (çok iyi) ☐ 4 (iyi) ☐ 3 (orta) ☐ 2 (zayıf) ☐ 1 (çok zayıf)

7. Konut birimleri ve yapı kütleleri arasındaki bağlantıların yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

☐ 5 (çok iyi) ☐ 4 (iyi) ☐ 3 (orta) ☐ 2 (zayıf) ☐ 1 (çok zayıf)

8. Konut dokusunun yatay mimariye uygun olduğunu ve insan ölçeğinin dikkate alındığını düşünüyor musunuz?

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

☐ 5 (çok iyi) ☐ 4 (iyi) ☐ 3 (orta) ☐ 2 (zayıf) ☐ 1 (çok zayıf)

9. Kullanılan yapı malzemelerinin ekolojik sürdürülebilirlik kavramı göz önünde bulundurularak yerel malzemelerden oluşturulduğunu düşünüyor musunuz?

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

☐ 5 (çok iyi) ☐ 4 (iyi) ☐ 3 (orta) ☐ 2 (zayıf) ☐ 1 (çok zayıf)

10. TOKİ Akgedik konutlarını son dönemde sıkça karşılaştığımız yatay mimari, mahalle, sosyal yapılaşma, erişilebilirlik, sürdürülebilirlik, ekoloji, konfor ve memnuniyet kavramları çerçevesinde değerlendirebilir misiniz?

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

☐ 5 (çok iyi) ☐ 4 (iyi) ☐ 3 (orta) ☐ 2 (zayıf) ☐ 1 (çok zayıf)